ANTI

DE TAAL
PAPIAMENTU
EN
HAAR OORSPRONG

M. D. LATOUR O.P.
P. H. J. UITTENBOGAARD

TAAL PAPIAMENTU

20

[illegible]

Verkrijgbaar bij de schrijvers:

PASTORIE PIETERMAAI, CURAÇAO
en
KONINGSSTRAAT 31 te HILVERSUM

VOORWOORD

Begin 1946 maakten de samenstellers van dit boekje schriftelijk met elkander kennis. Pater Latour was toen werkzaam te San Nicolas, Aruba, Nederlandse Antillen, terwijl de heer Uittenbogaard als leraar in verschillende talen te Hilversum werkzaam was (en nog is). Beiden hadden veel belangstelling voor de voertaal op onze Benedenwindse eilanden, het Papiamentu. Geen van beiden heeft echter ooit het plan opgevat een boekje over deze taal te publiceren. Wel werden beiden uitgenodigd mede te werken aan de uitgave van een Encyclopaedie over de Nederlandse Antillen. Elk zou daarin op zijn manier een studie wijden aan de melodieuze landstaal van de ABC-eilanden: Aruba, Bonaire, Curaçao. Deze artikelen zijn reeds in 1952 gereedgekomen. De voorgenomen uitgave vond echter geen voortgang, waarom beide schrijvers overeenkwamen, hun studies gezamenlijk in brochurevorm te publiceren, welke vorm echter een zekere omwerking vereiste van het oorspronkelijke artikel. Zij hopen daarmede een dienst te bewijzen aan het toenemend aantal mensen, dat belang stelt in het Papiamentu. Beiden geven gaarne toe, dat hiermede niet het laatste woord over deze Westindische mengtaal gesproken is. De heer Uittenbogaard koestert zelfs de hoop in een niet al te verre toekomst een dieper gefundeerde en breder uitgewerkte monografie over dit onderwerp te kunnen publiceren. De samenstellers vleien zich echter met de hoop, dat dit boekje, althans voorlopig wel voldoende zal zijn om aan de weetgierigheid van de meeste belangstellenden tegemoet te komen.

M. D. Latour O.P.
P. H. J. Uittenbogaard.

Hilversum, September 1953.

Eilandgebied Aruba
Openbare Leeszaal & Boekerij
JUN 1986

Een artikel van Antoine J. Maduro over dit boek in Amigoe di Curaçao 27 juli 1955 e.vlg.

K.

DE TAAL PAPIAMENTU

door

M. D. LATOUR O.P.

Het ontstaan

Papiamentu is de taal, die hoofdzakelijk gesproken wordt op Curaçao, Bonaire en Aruba, dus op de Benedenwindse Eilanden van de Nederlandse Antillen. Deze taal wordt gesproken door alle mensen van hier, door alle rangen en standen van de Curaçaose maatschappij, door alle groepen, door Katholieken, Protestanten en Israëlieten. De blanke bevolking gebruikt deze taal niet alleen tegenover de gekleurde, en omgekeerd, maar de gekleurden onder elkaar en de blanken onder elkaar spreken steeds het Papiamentu.

Curaçao is zeer gehecht aan zijn volkstaal, reden waarom de eenvoudige volksmensen, zodra ze de schoolbanken verlaten hebben, geen woord Nederlands meer spreken. Alleen degenen, die het vanwege hun werk of ambacht nodig hebben, houden noodgedwongen hun Nederlands bij, maar spreken ook op het werk, als het enigszins kan, Papiamentu.

Deze grote verering voor de volkstaal is een van de kenmerkende verschillen tussen de Curaçaoenaar en de Surinamer. Deze laatste gaat er groots op in het openbaar steeds Nederlands te spreken en zal nooit van zijn leven een Nederlander in het Neger-Engels aanspreken.

Een definitie te geven van Papiamentu is niet zo eenvoudig als het misschien lijkt. Voor zover mij bekend, is er geen oudere kwalificatie van de Curaçaose volkstaal ooit gepubliceerd, dan de verklaring van Pater Schabel, die omstreeks 1704 schreef, dat de Negerslaven van Curaçao „gebroken Spaans" spraken. Deze definitie is verre van volmaakt, maar geeft toch tot de dag van heden een opvallende eigenschap van de volkstaal aan.

Pater Alexius Schabel was alleszins tot oordelen gerechtigd. Hij was een Jezuiet van Boheemse geboorte, werkte jarenlang als Missionaris onder de Indianen van Venezuela en verbleef korte tijd op Curaçao, na een driejarig verblijf in de Nederlanden. Twee documenten, in vloeiend latijn geschreven, zijn van hem bewaard gebleven. Hij kende Pools, Duits, Frans, Spaans, enkele Indianendialecten van Venezuela en waarschijnlijk ook een aardig mondje Vlaams. De uitgebreide talenkennis, die hem ten dienste stond, vooral zijn grondige kennis van het Spaans, dat hij jarenlang gesproken had, wekken wel vertrouwen in zijn oordeel, als hij het Papiamentu van zijn tijd „gebroken Spaans" noemt.

Het lastige van het Papiamentu is, dat er zoveel niet-Spaanse elementen in zijn. Het Nederlands is sterk vertegenwoordigd; vervolgens treft men er enkele tientallen Portugese woorden aan, wat Engelse, Franse en Indiaanse en vermoedelijk ook enkele Afrikaanse.

Van het Papiamentse vocabularium is het Spaanse contingent

sterk overheersend, zodat, hoewel met de nodige reserve, nog altijd gezegd kan worden, dat het Papiamentu gebroken Spaans is. Van deze uiteenzetting verschilt slechts weinig de omschrijving, die de Katholieke Encyclopaedie geeft. Daar lezen we (Deel 19, kolom 440): „taal, hoofdzakelijk gesproken door de bevolking van de eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire. P. komt van het oud-Spaans werkwoord papear, praten. Het grootste gedeelte van de woordenschat komt van het Spaans; het overige deel van het Nederlands, enkele woorden herinneren aan het Portugees en het Engels."

Van Ginneken in zijn Handboek der Nederlandse Taal, Deel I, blz. 283, begint een hoofdstuk over „Het Papiamentoe of Negerspaansch". Dit is wel de kortst denkbare definitie, maar niet geheel van dubbelzinnigheid ontbloot. Als bedoeld wordt een gecreoliseerd Spaans, dat uitsluitend met of door Negers gesproken wordt, is de definitie onjuist. Alle blanke Curaçaoenaars spreken eveneens Papiamentu, óók als er geen kleurling in de buurt is. Oorspronkelijk zal het Papiamentu wel een onder dwang van de omstandigheden ontstane hulptaal geweest zijn, maar op de duur is het geworden de gewone moedertaal van iedereen, die op Curaçao geboren is. Men kan het geen dialect noemen, geen overgangstaal; het is een min of meer gefixeerde creoolse taal, uit de versmelting van voornamelijk twee talen gegroeid (Spaans en Nederlands), die haar overgangsperiode te boven is gekomen.

Wordt met Negerspaans bedoeld, dat Papiamentu voor het grootste percentage uit Spaanse elementen bestaat en voor het grootste percentage door Negers gesproken wordt, dan kan er tegen die uitleg weinig bezwaar bestaan.

De kwestie is ook vaak: Over welk Papiamentu spreekt u eigenlijk? Het P. kent zijn gewestelijkheden evengoed als het Nederlands. Op Aruba is het P. meer Spaans getint dan op Curaçao en Bonaire, terwijl de laatste jaren het Engelse element er stijgende is, om voor de hand liggende redenen. Duizenden Amerikanen en de Engelse Negerarbeiders van alle Britse eilanden hier in de buurt, zorgen daar wel voor. Het Bonairiaanse P. lijkt veel op het Curaçaose, maar is nog in een stadium, waarin het Curaçaose P. enkele tientallen jaren geleden verkeerde, toen er enige duizenden Nederlanders minder op het eiland waren.

Het P. van de Israëlieten, die vroeger bijna uitsluitend in de oostelijke helft van de stad woonden, in de wijk Scharloo, is meer Spaans getint, terwijl de oude Hollandse kolonistenfamilies, die aan de Overzijde (Otrobanda) wonen — vaak ten onrechte de Spaanse Zijde genoemd — veel meer Nederlandse woorden gebruiken. Toch zijn deze afwijkingen niet van die aard, dat twee Curaçaoenaars ooit moeite zouden hebben om elkander te verstaan. Ir. P. Cohen Henriquez geeft een typisch voorbeeld in zijn interessant artikel „De taal van Curaçao" (Curaçao-nummer van Natuur en Mensch, April-Mei 1934, blz. 32): „Si bo let op bon, lo bo merke, ku e dos jongeluinan ei ta verlief riba otro", wat betekent: Als je goed oplet, zal je merken, dat die twee jongelui op elkander verliefd zijn, terwijl men aan de andere kant

te horen krijgt: „Si bo buta atenshon bon, lo bo ripara, ku e dos jovenesnan-ei ta namorá di otro".

Hoeveel soorten P. men onderscheiden wil, hangt dikwijls ook af van het standpunt van de beschouwer. N. J. Evertsz zegt in de „Prólogo" van zijn boekje (Compendio de la Gramatica del Papiamento, Curazao, 1898): „In het P. (dat gesproken wordt op deze eilanden beneden de wind), onderscheidt men drie dialecten: 1. dat van de mensen, die Spaans kennen, dat in uitspraak en spelling het Spaans benadert; 2. dat van de Hollanders, dat in uitspraak en spelling meer naar het Nederlands neigt; en 3. dat van het volk, dat tussen 1 en 2 zweeft en hier en daar een enkele letter verandert, weglaat of bij een andere letter samentrekt".

Willende weten, wat Papiamentu is, kan men ook moeilijk de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië ongeraadpleegd laten. We lezen daar op blz. 547: „Hamelberg houdt een Afrikaanse taal voor de grondslag van het P. In grond en wezen is het echter Spaans, want zeker 90 % van de woordenschat stamt uit die taal. 't Overige is op weinige elementen na Nederlands. Die uitzonderingen zijn woorden, die aan 't Portugees herinneren (zeker een 25) en enkele Engelse en wellicht Karaïbische woorden. 't Portugees moet òf van Galicische oorsprong zijn, òf is door Portugese Joden ingevoerd".

Bizondere aandacht verdient de uiteenzetting van de zeer ontwikkelde Curaçaoenaar A. Jesurun in het Eerste Jaarverslag van het Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig Genootschap (1897): „Op het eiland Curaçao en de naburige eilanden Bonaire en Aruba wordt algemeen gebruik gemaakt van een patois of volkstaal, die oud-Spaans of Portugees tot grondslag heeft en waarin een niet onaanzienlijk aantal Hollandse woorden, meestentijds met een zeer gewijzigde uitspraak, voorkomt".

Iets verder zegt hij: „Het Papiëments is werkelijk een langue d'enfants en heeft daarom veel overeenkomst met de primitieve talen. Het is de taal van minder ontwikkelde mensen, die geen begrip hadden van lezen of schrijven en meestentijds op het geluid of de klank afgingen van de woorden, die in hun omgeving door hun meesters werden gebezigd. De Curaçaose volkstaal heeft als de taal der kinderen iets kernachtigs en aan de denkbeelden wordt door stembuigingen meer of minder kracht bijgezet. Van verbuigingen of vervoegingen geen zweem. Voor volwassen vreemdelingen is volkomen bekendheid met de eigenaardigheden van het Papiëments moeilijk te verkrijgen. Kinderen daarentegen, imitateurs par excellence, raken daarmede in korte tijd vertrouwd".

Bijna alles wat de heer Jesurun beweert, kan men zelfs nu nog voor honderd procent beamen. Nog iets verder vervolgt hij: „Eenvoud is — en het kan ook moeilijk anders — het kenmerk ener volkstaal. De regels der taal zijn weinig. Verschillende vormen om een zelfde denkbeeld uit te drukken, worden daar niet aangetroffen. Abstracte denkbeelden mogen met de woorden dier volkstaal niet behandeld worden. Het is slechts een taal voor dagelijks gebruik. Het dient dan ook niet voor litteratuur. 't Is

niets anders dan een gesproken taal, die eigenlijk dus geen spelling heeft". Over dit laatste deel van zijn omschrijving van het P. zal de moderne Curaçaoenaar wel enigszins afwijkende ideeën koesteren. Jesurun beschouwt blijkbaar alleen als P. het huis-, tuin- en keukentaaltje, overblijfsel uit de slaventijd, dat inderdaad niet veel meer dan een armelijk, primitief kindertaaltje kan geweest zijn. Tegenwoordig echter houdt men alle mogelijke redevoeringen in deze taal en ziet zich wel genoodzaakt het gebrekkige vocabulaire wat aan te vullen. Merkwaardig is nu, dat de blanke (men kan haast erbij voegen: dus protestantse) Curaçaoenaar zijn voculaire aanvult met Nederlandse woorden, terwijl de gekleurde (dus katholieke) Curaçaoenaar zijn toevlucht neemt tot Spaanse leenwoorden. Ik verklaar dit enerzijds door de Hollandse opvoeding en cultuur van de blanke families alhier en anderzijds door de keuze van de katholieke voormannen, te beginnen met Mgr. Niewindt, die Spaanse leenwoorden gebruikte om zijn catechismusboekje te kunnen schrijven. Later hebben de katholieke priesters P. I. Verriet (1921) en A. van der Veen Zeppenfeldt (1928), bij het vaststellen van een spelling, geheel de Spaanse richting gekozen, waardoor sommige schrijvers alhier zich zodanig lieten biologeren, dat zij allerlei Spaanse woorden gingen gebruiken, waar het helemaal niet nodig was, omdat er goede Papiamentse voor bestonden. Dit deed een geleerd Curaçaoenaar verzuchten: „Dit noem ik niet meer goed Papiaments, maar slecht Spaans". Misschien is dit slechts een voorbijgaand verschijnsel. In het Nederlands van de vorige eeuw werden b.v. ook veel te veel Franse woorden gebruikt. Men kwam daar later vanzelf weer van terug. Ds. G. J. Eybers, die lange tijd op Aruba en Curaçao verbleef en zich zeer voor de volkstaal interesseerde (hij gaf het Nieuwe Testament in het P. uit), schreef enige lange artikelen over deze taal (Amigoe di Curaçao van 2 October 1915 en vlg.), waarin hij als zijn mening te kennen geeft: „Wanneer een Colombiaan of Venezolaan, om van een Spanjaard niet eens te spreken, hier komt, dan kan hij P. onmogelijk verstaan, en omgekeerd een Curaçaoenaar, die nooit Spaans geleerd of gehoord heeft, verstaat eenvoudig geen Spaans. Papiamentu is plus minus voor drie kwart Spaans, maar is zozeer van de hoofdtaal afgeweken, dat hoofdtaal en afwijking elkander niet meer verstaan. Zo is dus Papiamentu, hoewel van Spaanse oorsprong, geen dialect van het Spaans, maar wel degelijk een taal op zich zelf. In hoofdzaak zal het hier beweerde wel niet tegengesproken kunnen worden. Een tweede algemeen verbreide mening onder de ontwikkelde of onontwikkelde Benedenwindse eilanders is deze: Papiamentu is een mengelmoes van alle talen (alweer door hen uitgesproken met een soort van minachting). In de eerste plaats is het niet waar. In hoofdzaak is het Spaans. Daarna vrij sterk de invloed ondervonden van het Hollands en verrijkt met Hollandse woorden; verder een stuk of wat Portugese; Engelse en Franse en misschien zijn er nog wel enkele Kaffer- of Indiaanse woorden onder". Iedere Curaçaoenaar beweert ook altijd vast, dat het P. zo

g e m a k k e l i j k is. Over deze gemakkelijkheid heeft de Dominee óók nog iets te zeggen (en m.i. terecht): „Ik zelf b.v. ben hier ruim zeven jaar en kan zeggen dat ik wel iets van P. afweet en tot nog toe zijn er heel wat terreinen in P., waarop ik niet thuis ben en ook heb ik tot nog toe geen vreemdeling ontmoet, 't zij tien of twintig jaar of langer in de Kolonie, die het P. met zuiver accent en vloeiend spreekt".

Van belang is het oordeel van Prof. Dr. Rodolfo L e n z in zijn boek: „E l P a p i a m e n t o, l a l e n g u a c r i o l l a d e C u r a z a o" (Santiago de Chile, 1928). Deze Duitse professor, dertig jaar lang hoogleraar aan de Universiteit van Chili, heeft misschien de meest diepgaande studie gemaakt van de Curaçaose taal, die ooit gepubliceerd is. In genoemd werk spreekt de professor herhaaldelijk over het P. als „una lengua de alta cultura" en „un idioma fijo". Op blz. 13 zegt hij „In Curaçao heeft het Negerportugees, aangebracht door de slaven, zich aangepast aan de Spaanse en Hollandse omgeving en heeft het gebracht tot de lievelingstaal van de meerderheid van de mensen van stand". Op blz. 80 lezen we: „Sta mij toe in beelden te spreken: Het Portugese zaad (het woord) valt op Afrikaanse bodem (de wijze van denken en spreken van de negertalen) en er groeit een boom op (een neger-portugees koeterwaals, waaraan alle Negerslaven, op Portugese schepen vervoerd, zich moeten aanpassen). Naar gelang de Europese taal, die de bovenhand heeft op de plaats van bestemming, worden op deze neger-portugese stam Spaanse, Franse, Engelse of Hollandse loten geënt. Deze geënte twijgen alleen komen tot bloei, maar het sap, dat hen voedt, bewaart het karakter van de Afrikaanse bodem in de uitspraak en de wijze van denken (de grammatica)".

Deze uitleg verklaart meteen de herkomst van Portugese (eventueel Galicische) woorden in het Papiamentu en de vaak sterk aan het Portugees herinnerende uitspraak. De Enc. v. N.W.I. haalt enige voorbeelden aan: ainda (nog), anto (toen, dan), boeracoe (gat, opening), bringa (vechten), fica (blijven), larga (laten), pretoe (zwart), vinha (wijn). De spelling is van de Enc.; zelf zou ik liever schrijven: buracu, pretu, binja. Er zijn er nog veel meer. Omdat tegenwoordig de aandacht van degenen, die zich voor het P. interesseren, sterk op het Portugese element in de taal is gericht, haal ik nog een aantal voorbeelden aan. Vooreerst alle uitgangen „mentu" (Sp. miento; Po. mento), verder alle woorden als porco (Sp. puerco; Po. porco), porta (Sp. puerta; Po. porta), balente, flink, sterk (Sp. valiente; Po. valente), pertá, smal (Sp. estrecho; Po. perto), sustu, schrik (Sp. susto; Po. susto), ken, wie (Sp. quien; Po. quem), mester, moeten (Sp. menester; Po. mister), lensu, zakdoek (Sp. pañuelo; Po. lenço), galinja, kip (Sp. gallina; Po. galinha), fornu, oven (Sp. horno; Po. forno), chumbu, lood (Sp. plomo; Po. chumbo), feneta, speld (Sp. alfiler; Po. alfinete), pusha, duwen (Sp. empujar; Po. puxar), sonjo, droom (Sp. sueño; Po. sonho), bon, goed (Sp. bueno; Po. bon), barbulete, vlinder (Sp. mariposa; Po. borbolete).

Portugees zijn ook de voorzetsels n a en t e (naar en tot). N a bestaat niet in het Spaans, maar in het Portugees komt het

vaak voor. Quem está na catedra? Wie zit op de stoel? Het Papiamentse „te majan" (tot morgen) is in het Po. te manham, dat in schrijfwijze verschilt, maar in de uitspraak niet.
Portugees is de gewoonte om de slot-m van een woord als een neusklank uit te spreken. Men hoort duidelijk: te majang; pan (brood; Po. pam) wordt uitgesproken pang.
Portugees is ook de veelvuldige sj-klank; het Po. mixer en puxar beet in het P. mishi en pusha (de x wordt in Po. dikwijls als sj uitgesproken, b.v. xelim, shilling; xarope, syroop).
Portugees is ook de gewoonte om de slot-o van een woord bijna altijd als oe uit te spreken; vandaar het verschil in spelling van de een, die schrijft amigo, chumbo, preto, buraco, enz. en de ander, die al deze woorden wil doen eindigen op u.
Hoe sterk dit Portugese element iemand biologeren kan, blijkt wel uit het aangebaalde artikel van Ir. P. Coben Henriquez. Daar lezen we: „De sterkste invloed op het P. heeft wel het Portugees gehad. Het P. lijkt dan ook zoveel op het Portugees, dat voor degenen die het P. machtig zijn, het lezen van eenvoudig Portugees proza geen moeilijkheden meebrengt." Dat echter ook hij duidelijk inziet, dat tegenwoordig het Spaanse element het overwicht heeft, blijke uit het volgende citaat: „Behalve van het Hollands en het Portugees, heeft het P. een sterke invloed ondervonden van het Spaans. Deze invloed had het te danken aan het levendig verkeer met Zuid-Amerika. Allengs maken typische Portugese woorden en uitdrukkingen plaats voor Spaanse equivalenten; dit is heel begrijpelijk, want terwijl het contact met het Portugees na de verdwijning van deze taal op Curaçao geheel verbroken is, is het contact met het Spaans voortdurend blijven bestaan. In het oude P. treffen we dan ook veel meer typisch Portugese woorden en constructies aan dan in het nieuwere Papiaments".
Of deze zienswijze historisch wel zo sterk te verdedigen is, betwijfel ik toch enigszins. Voor zover ik de documenten ken, zag het P. van de gehele 19de eeuw er hetzelfde uit, als dat van de 20ste en welke documenten bestaan er uit de 18de eeuw? Ik denk daarbij aan het bericht van Pater Schabel, dat er hier „gebroken Spaans" gesproken werd in de eerste jaren van de 18de eeuw.
Eén ding mogen we niet uit het oog verliezen, n.l. dat het Spaans en het Portugees van twee en een halve eeuw geleden niet precies hetzelfde waren, als ze nu zijn, waarschijnlijk minder van elkander verschilden en dichter stonden bij het Gallego, dat beider stamtaal schijnt te zijn. Hierover kan ik persoonlijk niet oordelen, maar de Enc. v. N.W.I. wijst in die richting, terwijl ook Maurice Nouel op Curaçao die mening is toegedaan. Een voorbeeld, hoe gemakkelijk men zich vergissen kan, is het werkwoord likken: P. lembe, Sp. lamer, Po. lamber. Men is nu als vanzelf geneigd te zeggen, dat lembe van Portugese afkomst is. Maar in het oudspaans is likken óók lamber en dit werkwoord is bewaard gebleven in het Chileense Spaans van de huidige dag. Wat betreft het Nederlands element in het P. mag er zeker op gewezen worden, dat het ontwikkeling en vooruitgang aanwijst.

Voor g e r e e d s c h a p p e n bij de verschillende ambachten in gebruik, treft men bijna geen andere dan zuiver Nederlandse woorden aan, b.v. zaag, beitel, schop, els, boor, schaaf, verf, blaasbalg enz. De namen van huishoudelijke artikelen zijn vaak van Nederlandse oorsprong: glas, bokaal, stoof, komfoor, kelki, lampi, skrif, inkpot, pen, kanapé, kapstok, skèr (schaar), vrenghut (vingerhoed) enz. De termen in gebruik bij het landsbestuur vindt men meestal onveranderd terug: gouverneur, koloniale Raad, postkantoor, onvermoog (onvermogen), belaster (belasting), traktement, dienst, matroos, soldá (soldaat), meneer (mijnheer de Districtsmeester), stadhuis, enz. Op deze wijze verkondigt de Curaçaoenaar (waarschijnlijk geheel onbewust) in zijn meest alledaagse gesprekken, dat Curaçao zijn beschaving aan Nederland te danken heeft.

Typisch voor het P. zijn enkele Nederlandse woorden, die hier door het volk van een Spaanse uitgang zijn voorzien, b.v. blikslager (blekero), verver (verfdor of verfdó), drukker (drukdó), etc.

Merkwaardig voorbeeld van een nieuw ingevoerd Nederlands woord in het P. is „mag"; twintig jaar geleden bestond dit woord hier nog niet: No tin mag di haci esei (letterlijk: er is geen mag om dit te doen), het is niet geoorloofd dit te doen, dit mag je niet doen. Iedereen kent het verschijnsel om te spreken van een koperen „blik" of een plastic „glas". In het P. treft men aan: black heel (geel) en black pretu, gele en zwarte schoensmeer. Op de Amerikaanse blikjes schoensmeer zien ze staan „black polish". Het volk nu adopteerde het woord black voor schoensmeer. Maar om nu te kunnen onderscheiden in de kleuren, spreekt men voortaan van black heel en black pretu (letterlijk: geel zwart en zwart zwart). Het zelfde geldt voor „kodak". De eerste fototoestellen op Curaçao waren kodaks. Voortaan heet nu in de volksmond elk fototoestel kodak; kodak is een soortnaam geworden. Idem met flit, het bekende insectendodende preparaat; alle nieuwe merken als flytox, shelltox enz. komen er niet in wat hun naam betreft; alles heet flit.

Om een hoge graad ergens van aan te geven, gebruikt men in het P. — evenals in andere creoolse mengtalen — de verdubbeling van het woord. J e n is vol, jen-jen, stampvol; c h i k i t u is klein, chiki-chiki, heel klein; c o r á is rood, corá-corá, vuurrood; b i e u is oud, bieu-bieu, stokoud, enz.

Het P. vertoont ongetwijfeld meerdere gelijkenissen met andere creoolse talen (en géén wonder). Om ons te beperken tot het creools patois van de Franse invloedsgebieden van Trinidad tot Louisiana: Moi(n) c'allé, moi(n) ca vini. In het P.: Mi ta bai, mi ta bini. Precies dezelfde verschijnselen: gebruik van infinitief, geen vervoeging maar aangeven van de onv. teg. tijd door een hulpwoord (in het créole **ca**, in het P. **ta**). Moi (uitgesproken moin) i.p.v. je; in het P. mi i.p.v. yo. Moi(n) tini soif, ik heb dorst (men schrijft soif, spreekt uit swèf); in het P.: mi tin sedu, ik heb dorst. Het zelfde werkwoord t i n, t i n i, v.h. Sp. tener; de zelfde eigenaardigheid om tin, tini, zonder hulpwoord ta of ca te gebruiken. Het zelfde verknoeien en afkorten van de woorden:

Bon soir (spreek uit: swèr) mon pè (van père). Het Congolese „mompe" is ook niets anders dan een verbastering van het Franse m o n p è r e.

Ten slotte wil ik aan het einde van deze „karakterschets" van het P. nog de mening vermelden van een modern Nederlands taalgeleerde (P. H. J. U i t t e n b o g a a r d, Hilversum), die mij desgevraagd schreef: „Het P. is volgens mij een taal, die aan het begin van haar ontwikkeling staat; door haar modern karakter (zonder veel verbuiging of vervoeging) vreemde elementen gemakkelijk kan opnemen; ondanks de heterogene bevolking, die deze taal spreekt, een sterk volksaardig karakter heeft en zich daardoor zeker zal ontwikkelen tot een literaire taal, indien kunstmatige verdringing door het Spaans niet plaats vindt". Verder merkt hij bij zijn definitie nog het volgende op: „Ik beschouw het P. nu in het zelfde stadium als het Frans in de 15de eeuw, toen vele Fransen zich voor hun taal schaamden en aan een kunstmatig Latijn of aan het Italiaans de voorkeur gaven. De verwantschap met deze talen vormde toen ook een belemmering voor het opkomende Frans". Het rake van deze laatste opmerking kan men op Curaçao voortdurend constateren, als men 1ste-Communieprentjes of huwelijksaankondigingen krijgt...... in het Spaans of in het Nederlands!

Woordafleiding

Als men jarenlang het P. heeft gadegeslagen en beluisterd, begint men er systeem in te ontdekken. Er bestaan ongeschreven wetten en gewoonten volgens welke de Papiament-sprekenden te werk gaan bij het vormen van hun woorden uit de stamtalen. B.v.

1. W e g l a t e n v a n d e s l o t l e t t e r g r e e p.

Cansá, vermoeid (Sp. cansado); casá, gehuwd (Sp. casado); zapaté, schoenmaker (Sp. zapatero); cabajé, batterij, borstwering (Sp. caballero); baké, pikeur, paardenafrichter (Sp. vaquero); hasá, gebakken (Sp. asado); picá, zonde (Sp. pecado); cachó, hond (Sp. cachorro, jonge hond); siman, week (Sp. semana); cabei, haar (Sp. cabello); cabai, paard (Sp. caballo) etc. Uit het Nederlands: zeligá, zeilgaren; verkoud, verkouden; verdriet, verdrietig; voorlees, voorlezer.

2. I n l a s s e n v a n e e n k l i n k e r.

Konoflo, knoflook; sunú, naakt (Sp. desnudo); curú, rauw (Sp. crudo); sumpinja, doorn (Po. espinha); kalakuna, kalkoen; konopi, knoop; kinipí, knijpen; cologá, hangen (Sp. colgar) etc.

3. W e g l a t e n v a n d e e b ij a l l e w o o r d e n d i e i n h e t S p. d a a r m e e b e g i n n e n.

Scama, schub, (escama), scapa, ontvluchten (escapar); scohe, uitkiezen (escoger); scopet, geweer (escopeta); scucha, luisteren (escuchar); spada, zwaard (espada); skina, hoek (esquina); tanki, vijver (estanque); strea, ster (estrella) etc.

4. M e t a t h e s i s.

Stroba, verhinderen (estorbar); lubida, vergeten (olvidar); trupial, een mooie vogel in zwart en oranje (turpial); tribón, haai (tiburón); mardugá, morgenstond (madrugada); drumi, slapen (dormir); Calorina, Carolina; Maltida, Matilda; tempran, bijtijds (temprano) wordt meestal al veranderd tot trempan; skirbi, schrijven (escribir).

5. E e n a a n t a l w o o r d e n, d i e i n h e t S p. op o e i n d i g e n, z i e n d e z e i n h e t P. v e r a n d e r d i n a.

Manzania, vergiftige appelboom (manzanillo) (Het volk zegt vaak: manzalinja. Metathesis!); panja, goed, kledingstof (paño); braza, arm (brazo); curpa, lichaam (cuerpo); camina, weg (camino); huma, rook (humo); anja jaar (año); wela, grootvader, resp. -moeder (abuelo); bisinja, buur (vizinho, Po.); barata, goedkoop (barato); wega, spel (juego); cuenta, verhaal (cuento); pahara, vogel (pajaro) etc.

6. U i t v a l l e n v a n e e n m e d e k l i n k e r.

Trabao, werk (trabajo); bao, onder (bajo); cuidao, zorg (cuidado); bieu, oud (viejo); coneu, konijn (conejo); cangreu, krab (cangrejo); orea, oor (oreja); pareu, gelijk (parejo); leu, ver (lejos); reenbak, regenbak; rombrood, roggebrood; spiel, spiegel; mea, kous (Sp. media; Po. meia); pieu, luis (piojo); totá, gebrand (tostado) etc.

7. K l i n k e r v e r a n d e r i n g.

Pordon, vergiffenis (perdon); sosode, gebeuren (suceder); korosien, petroleum (kerosine); priminti, beloven (prometer); prikichi, parkietje; sodó, zweet (sudor) etc.

8. D e o v e r a n d e r t o p v a l l e n d d i k w ij l s in u.

Curazón, hart (corazon); lubida, vergeten (olvidar); cunucu, buitendistrict (conuco); zuta, slaan (azotar); burachi, dronken (borracho); cumpra, kopen (comprar); cuminda, eten, voedsel (comida); rudia, knie (rodilla); munstra, aantonen (mostrar); cushina, keuken (cocina); tuma, nemen (tomar); muha, nat maken (mojar); Mahuma, Mahomed (Mahoma); busa, pas aangevoerde Negerslaaf (bozal); surdu, doof (sordo); musca, vlieg (mosca) etc.

9. D e v v e r a n d e r t i n b.

Jabi, sleutel (llave); birgen, maagd (virgen); bibu, levend (vivo); bez, keer, maal (vez); bende, verkopen (vender); bolbe, terugkeren (volver); diabernes, vrijdag (viernes); hoben, jong (joven); webu, ei (huevo); nobo, nieuw (Po. novo); binti, twintig (veinte); bentana, venster (ventana) etc.

10. D e e v e r a n d e r t i n i,

Lechi, melk (leche); tanki, vijver (estanque); kibra, breken (quebrar); kima, branden (quemar); ki, hoe, wat (que); di, van

(de); mi, mij, mijn, ik (me); sinta, zitten (sentar); dici, zeggen (decir); bini, komen (venir); pisca, vissen (pescar); tini, hebben (tener); sigur, zeker (seguro); biná, hert (venado) etc.

11. De Spaanse en Nederlandse g, plus de Spaanse jota veranderen in h.

Hesus (Jesus); Hose, Jozef (José); huebes, donderdag (jueves); hende, mens (gente); prohimo, naaste (projimo); hamas, nooit (jamas); habon, zeep (jabon); mubé, vrouw (mujer); hoben, jong (joven); hadrei, gaanderij; hanchi, gangetje; caha, kist (caja); hura, zweren (jurar) etc.

12. Re en le veranderen in er en el.

Homber, man (hombre); compader, comader, peter en meter t.o.z. van elkander en van de ouders van het kind (compadre, comadre); amabel, beminnelijk (amable); inagotabel, onuitputtelijk (inagotable); admirabel, bewonderenswaardig (admirable); incansabel, onvermoeid (incansable); sanger, bloed (sangre); tiger, tijger (tigre); peliger, gevaar (peligro); pober, arm (pobre) etc.

13. Wegvallen van beginlettergreep.

Wela, grootvader (abuelo); feneta, speld (Po. alfinete); tribi, brutaal (atrevido); sunú, naakt (desnudo); scur, donker (obscuro) (Po. oscuro); warda, wachten (aguardar); ihá, petekind (ahijado); nifica, betekenen (significar); fierno, hel (infierno); caba, eindigen, afmaken (acabar) etc.
Bij sommige woorden vallen zelfs begin- en eindlettergreep weg: estomago, stoma (maag); demasiado, masha (zeer); ahijado, ihá (petekind).
Bij sommige woorden wordt de **h** in het Spaans niet en in het P. wel uitgesproken: hamber, hambre (honger); homber, hombre (man); hinca, hincar (insteken); hincha, hinchar (opblazen); hilu, hilo (draad); horca, horca (galg); horta, hurtar (stelen); hundu, hondo (diep); hui, huir (vluchten). Soms schrijft en zegt men een h in het P., waar er in het Spaans zelfs geen staat geschreven: hanchu, ancho (breed); hunja, uña (nagel); hole, oler (ruiken); habri, abrir (openen); hunta, untar (wrijven).

14. Achtervoeging van i of chi bij woorden van het Nederlands afgeleid.

Dasbi, das; kashi, kast; krancbi, kraan; pushi, poes; bonchi, bundel; boonchi, boon; robekki, roodbek (een vis); gepi, geep (een vis); koppi, kop; hopi, hoop (veel); danki, dank; sunchi, zoen, kus; blenchi, kolibrie (blinkertje); popchi, pop; panchi, koekepan; komchi, kom; soppi, soep; konolchi, knol; nesbi, nest; petchi, pet; bachi, jas (baatje); buchi, broer; shishi, zus; blachi, bladzijde; menchi, min (voedster) etc.

Hier volgt nog een aantal woorden, die zeker van het Nederlands zijn afgeleid:

Stul, stoel; banki, bank; buki, boek; rombrood, roggebrood; krenchi, grein, kleinigheid; tiki, tikje, beetje; kalmekkie, karnemelk; skèr, schaar; scool, school; bleki, blikje; meslá, metselaar; sneiru, snijder, kleermaker; skeiru, schuier; keiru, kuieren; balki, balk; dreif, druif; zier, zuur; skerpi, scherp; briefi, briefje; skotter, schoteltje; botter, bottel (fles); tajó, bord (teljoor, telloor); sambèchi, zakmes; nieuwskier, nieuwsgierig; konevees, koningvis; fleerchi, fleertje, vledertje (kleinste soort vliegende vis); bers, baars; tert, taart; kuki, koek; prenchi, prentje; rekki, rek; cadushi, kaarscactus (kardoes); otteleis, houtluis; raal, raar (ziek, onwel); rooibiet, rode biet; rooiehont, rode hond (een exzenteem); vrengut, vingerhoed; nodi, nodig; heel, geel; bruin, bruin; blauw, blauw; graf, graf; kerki, kerk (prot. kerk); kerkhof, prot. kerkhof (bij de katholieken resp. misa en santana); warmus, warmoes; kolo, kool; masbangu, marsbanker (vis); balandra, eenmaster (billander, binnenlander); lei, lei; grif, griffel; skrif, schrift; pottelood, potlood; haldu, harder (vis); preekstul, preekstoel; spreekkamer, idem; onverwacht, idem; voor de rest, overigens; pees, puts (emmertje aan een touw); ember, emmer; kamber, kamer; alle namen van de maanden zijn Nederlands; kokki, kok, keukenmeid; master, mast; enter, inenten; belaster, belasting; polies, politie; klok, bel, kerkklok; oloshi, horloge; beitel, idem; skaaf, schaaf; bijbel, idem; bleek, idem; bini, bij, bijkomen; belle op, opbellen; bokkel, bokking; borchi, bord; stupi, bordes (stoep); pleinchi, groot bordes, pleintje); breu, breeuw, teer; buk, bukken; bus, autobus; buscuchi, beschuit; cana, kan, liter; castól, hoge hoed (kastoor); konènchi, konijn; koprá, korporaal; korki, kurk; korketrek, kurketrekker; krebchi, kribbig; dader, dadel; dak, idem; dam, idem; dams, jonge dame; skop, schoppen; dek (v.e. schip), idem; debchi, dubbeltje; heldu, gulden; deroos, roos (ziekte); dewater, waterzucht; delaster, laatste; dobbel, dubbel; bom, bodem; dokter, idem; ermbos, armbus, offerblok; drei, draaien; drief, drijven; fam, van (familienaam); hoffi, hof, groente- of bloementuin; tanta, tantan, tante; felpa, fluweel (fulp); peishi, puist; fli, vlieger (kinderspeelgoed); forti, fort; frèt, wrat; frik, wrikken; frusa, verroesten; frumu, frumun, vroedvrouw (vroede moeder); fura, voeren, met voering voorzien; fula, voelen, betasten; haaf, haven; beet, goot (geut); hielchi, hak (hiel); hier, huren; hisa, optillen (hijsen); japon, nachtjapon; dizenbein, duizendpoot (duizendbeen); carbon stein, steenkolen; lampi, lamp; klei, idem; klier, idem; klompi, klomp, brok; kriki, krekel (kriek); laat, idem; lam, idem (verlamd); lamchi, lam (jong schaap); lagadishi, hagedis; lamunchi, limoen; firiri, vier uur (bloem); franse bloem, oleander; skopappel, schubappel; oleifi, olijf; jonkuman, ongehuwde man; trommelstok, boom, waarvan de zaaddozen op trommelstokken lijken; bruki, luier (broekje); kouseband, lange boontjes; kreef, kreeft; soldachi, kleine heremietkreeft (soldaatje); zeekat, inktvis; snepi, snip; blaudeifi, blauwduif; leishi, lijst; lip, idem; lof, idem (avonddienst in de R.K. Kerk); lusafe, lucifer; swafu, zwavel (lucifer); minuut, idem; móchi, moot; nèchi, netjes; net, precies (net na ora, juist, net op

tijd); niester, niezen; onbeskop, onbeschoft; Oost, West, Noord, Zuid, idem (voor O. en W. wordt echter meestal gebruikt p'ariba en p'abao, letterlijk: naar boven en naar beneden, d.w.z. tegen de wind of met de wind mee; op Cur. is de wind bijna altijd uit het O.); pannekrab, een zeekrab; papureishi, peperhuisje, puntzak; pas, passen, betamen; pastoor, idem; pastechi, pastei, worstebroodje; pester, pesten, treiteren; pinchi, pint; ponchi, wrikbootje, pontje; puspas, gort (poespas); raai, raden, gissen; rasenchi, rozijn; carente, krent; corant, krant; repi, een tiende van een loterijbiljet (reepje); respu, oprisping; sara, sarren; ter, tergen; saus, idem; shofer, chauffeur; pakús, grote winkel (pakhuis); dobbeldek, een dikke koek (dubbeldik); zeedie(p), diepzeerog; trepochi, trekpot; rampi di glas, glasraam; skipper, schipper (kapitein bij de zeilvaart); kniechi, knie (kromhout, gebruikt bij het bouwen van zeilschepen); smaak, lust, zin (Mi no tabatin smaak pa bai misa, Ik had geen zin om naar de kerk te gaan); sjouru, sjouwer; skeer, scheuren; scouder, schouder; slons, slordig; slopi, kussensloop; steipi, stuip; sterki, sterk; taflak, tafellaken; etc.

15. Enige Afrikaanse woorden.

Zumbi, spook. In het Surinaams Neger-Engels djombi; Trinidad Neger-Frans zombi; St. Thomas Neger-Hollands ziumbi-kawai, lett. spookpaard (nachtmerrie?); Afrikaans Mbundu nzumbi (vriendelijke geest); Afrikaans Kongo zumbi (gelukbrengende fetisch).

Jongotá, hurken. Cap Verd. Eilanden Neger-Portugees zongutú; Senegal Neger-Portugees djongotó; Surinaams Neger-Engels djokotó, djokodón (van het Eng. down; sidon, sit down; bokodon (buk down) bukken) Maribomba, wesp. Saramacca Surinaams malebonsse; Br. Guyana marabunta; Afr. Moundu-ma-rimbondo.

16. Indiaanse woorden.

Rucu, plantaardige verfstof, gebruikt voor het kleuren van eetwaren, als boter en kaas; de Curaçaoenaar kleurt er de soep graag mee. In de Indianentalen Guarani en Tupi heet de boom, die deze stof levert urucu (Bixa orellana).

Mampiri, mompiri, een zeer klein vliegje. In Berbice mamburi; in het Kalinja Indiaans van Suriname mapili.

De Spanjaarden vingen uit de mond van de Inca's een woord op, dat ze verstonden en schreven als yarque; dit bestaat in het P. als jorki, gezouten en in de zon gedroogd vlees (vgl. jerked meat).

17. Engelse woorden.

Vele ervan zijn technische termen als tyre, wire, brake, plyer, back, enz. Men geeft ze weer in de Engelse schrijfwijze, terwijl anderen de voorkeur geven aan een papiamentse spelling; tajer (of taja), wajer (of waja), brek, plajer, bèk.

Verder: shap (shop); chupabebe (sugarbaby), een stuk snoep op een stokje; tau (tow), slepen; djomp (jump), springen; fjus (fuse), zekering; babun (baboon), gorilla; malbu (marble), knikker; muf (move), bewegen; tjub (tube), binnenband; waf (wharf), pier, kade; winchi (winch), stoomlier; swichi (switch), lichtschakelaar; rim (ring), bellen van de telefoon; ziep (zipper), ritssluiting, enz.

Spreekwoorden

Dat het P. zijn spreekwoorden heeft, lijkt me zo vanzelfsprekend, dat er haast geen aparte melding van behoeft gemaakt te worden. Alleen in verband met de herkomst van deze spreekwoorden is het de moeite waard te wijzen op een door de Heer N. van Meeteren samengestelde statistiek. Van de door hem aangelegde verzameling van 713 spreekwoorden bleek 19.77 % van Nederlandse afkomst, 22.30 % van Spaanse afkomst, 6.73 % afkomstig van andere cultuurtalen, 8.27 % van onbekende oorsprong, 38.29 % ontstaan op eigen bodem, enz. Slechts één spreekwoord in de hele collectie bleek met zekerheid van Portugese oorsprong te zijn. Ziehier enkele willekeurige voorbeelden.

Barcu chikitu, bodega hundu: De bark is klein, maar zijn ruim is diep (kleine potjes hebben grote oren).

Pa dal cachó, nunca ta falta palu: om een bond te slaan kan men altijd wel een stok vinden.

Macacu ta hunga cu su jiu te ora e saca su wowo: de aap speelt met zijn jong, tot hij hem de ogen uitsteekt (de kruik gaat zo lang te water tot hij breekt).

Si bo forza busá, busá ta papia latin: als men een vers aangekomen slaaf in het nauw drijft, spreekt hij desnoods latijn (een in het nauw gedreven kat kan malle sprongen maken).

No tin pieu cu ta morde mas duru c'esun di bo cabez: geen luis bijt harder dan die op uw eigen hoofd (elk voelt zijn eigen leed het ergst).

Hopi skuma, poco chuculati: Veel schuim maar weinig chocola (veel geschreeuw, maar weinig wol).

Priminti ta debe: beloven is schuldig zijn (belofte maakt schuld).

Shon fia a muri: Juffrouw „lenen" is dood (we poffen niet, u moet contant betalen).

Awa no sa muha macacu dos bez: Het water maakt een aap geen twee maal nat (een ezel stoot zich geen twee maal aan de zelfde steen).

Ningun malu n'ta dura cien anja: geen kwaad duurt honderd jaar (aan alle kwaad komt een einde).

De spelling

De eerste die het waagde een beschouwing te wijden aan de spelling van het P. was de moedige heer A. Jesurun (Eerste Jaarverslag van het Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig Genootschap, 1897). Hij zegt: „Het Papiaments, als elk patois, is een gesproken taal. Uit zijn oorsprong, uit zijn vorming door personen, die geen begrip hadden van de schrijfkunst, blijkt dit ontegensprekelijk. Van alle talen is het P. het meest verwant aan het Spaans. De meeste daarin voorkomende woorden zijn van Spaanse oorsprong. Heeft men in de loop der tijden behoefte gevoeld om het P. ook een geschreven taal te doen worden, niets redelijker dan dat men zoveel doenlijk de Spaanse spelling zou behouden. Aan deze eenvoudige wet der logica schiet men maar al te dikwijls echter te kort. De Rooms-Katholieke priesters, die het prijzenswaardig werk op zich nemen, de negerbevolking het

lezen te onderwijzen, kennen op weinige uitzonderingen na de Spaanse taal niet. Zij stellen dan ter neer en doen drukken woorden in hun geheel Spaans, met Hollandse klanken. Afgaande op het gehoor schrijven zij u n (e e n in het Spaans en e e n in het P.) o e n. De klank van een Spaans woord wordt dus teruggegeven door een Hollandse oe. Het lezen van het P. diende het aanleren van het Sp. gemakkelijk te maken. In stede hiervan ontstaat door de Hollandse Spelling van Spaanse woorden een verwarring, die het aanleren van het Spaans moeilijker maakt en geenszins strekken kan om de kennis van het Hollands gemakkelijker te maken. Wil men in het P. schrijven, men houde zich dan aan de éthymologie der woorden. Het P. is een verbasterd Spaans en de Spaanse spelling dient behouden te worden, wil men geen grotere verwarring scheppen. En het is niet enkel met de u-klank, die door oe wordt voorgesteld door Hollandse P. schrijvers, bij meest elk woord wordt van het Spaans op de meest onverantwoordelijke wijze afgeweken. W ij is in het P. N o s, uit het zelfde woord van het Spaans.

Om de klank van de lange o terug te geven, boekstaven die schrijvers het N o o s. Cas, uit het Spaanse casa (huis) stellen zij ter neer Kaas. Zo schrijven zij comprende (Sp. comprender, verstaan) Koompreendé... Geen curieuser verzameling van verwarringen dan een courantartikeltje of een boekske in Hollands gespeld P., dat niet te lezen is voor iemand die geen Hollands kent of niet ingewijd is in de geheimen van die spellingswijze. Er mogen wel enige klanken in het P. zijn, die niet precies teruggegeven kunnen worden door Spaanse letters met de klank die zij in die taal hebben. Maar zij worden niet veel beter teruggegeven door de Hollandse schrijfwijze. Wil men in het P. schrijven, dan dient vooraf een Papiëments alphabet te worden vastgesteld, waarin de letters bepaalde klanken aanduiden. Maar uiterst verkeerd en in strijd met alle taalregels is het, de spelling van een geenszins verwante taal te willen gebruiken om klanken terug te geven van een patois, dat tot grondslag heeft een andere taal. Spaanse woorden dienen als in het Spaans geschreven te worden".

Deze beschouwing biedt veel waars, maar ook veel eenzijdigs. Er is veel vóór om Spaanse woorden in een Spaanse spelling weer te geven, maar dan blijft nog de vraag: hoe moeten dan de honderden Nederlandse woorden geschreven worden? Afgaande op de hoofdregel van Jesurun: „men houde zich aan de éthymologie der woorden", moeten deze dan weer alle volgens de Nederlandse spellingsregels geschreven worden. Maar dan ontstaat weer de zo gevreesde „verwarring". Juist het typisch gemengde Spaans-Nederlandse karakter van het P. (dat een e i g e n taal is en g e e n Spaans) eist een eigengeaarde gemengd Spaans-Nederlandse schrijfwijze. „Aan deze eenvoudige wet der logica schiet men maar al te dikwijls echter te kort", om een woord van de heer J e s u r u n zelf te citeren.

De oplossing van de heer J e s u r u n was een gedeeltelijke en dus geen oplossing. Natuurlijk lokte zijn artikel critiek en tegenspraak uit, waartegen hij zich het jaar daarop in het Tweede

Jaarverslag verdedigt. Zijn verdediging is echter niet veel meer dan een herhalen van wat hij beweerd had en toelicbten met nòg meer voorbeelden.

Dat men thuis moet zijn in de geheimen van een spelwijze, is duidelijk. Niemand van ons kan een regel Engels of Frans lezen zonder thuis te zijn in de regels van die spellingen, zelfs al kennen we van elk woord de afkomst en betekenis. Welke spelling men ook zal willen invoeren voor het P., men zal zich altijd de moeite moeten getroosten om de regels daarvan en de uitzonderingen erop van buiten te leren. Jesurun voelt zelf wel, dat men op taalgebied niet altijd even radicaal en logisch kan te werk gaan. Hij verzucht dan ook: On fait ce qu'on peut, non pas ce qu'on veut. Hij begrijpt zelf wel, dat het heel wat makkelijker is een ander regels voor te schrijven, dan ze zelf in praktijk te brengen. Op het eind van zijn beschouwing over de spelling van het P. schrijft bij dan ook: „Welke spelling zullen wij volgen? Ziedaar een moeilijkheid. Wij zullen trachten die te boven te komen, door eerstens zoveel mogelijk aan de étymologie der woorden getrouw te blijven, en door tweedens zoveel doenlijk de uitspraak der Papiëmentse woorden door de spelling terug te geven. Waar zulks om de een of andere reden nodig wordt geacht, zullen wij ons houden aan de spelling, die eenmaal aangenomen is, ofschoon dit niet geheel in overeenstemming mocht blijken met de aanmerkingen, die wij hebben laten voorafgaan". Waaruit blijkt dat de heer J. in de praktijk heel wat soepeler is, dan men na zijn forse theorie zou verwachten.
In 1915 komt Ds. G. J. Eybers nog eens lang en breed op dit artikel van de heer Jesurun terug in de Amigoe di Curaçao van 23 October 1915. Hij plaatst zich in hoofdzaak op hetzelfde standpunt, maar verwijt de beer J. enige inconsequenties. Een eigen alphabet voor het P. vindt de predikant overbodig; bijna alle Europese talen komen klaar met een alphabet van 25 of 26 letters. De schrijfwijze van elke taal is niets anders dan de benadering van de uitspraak. De heer Alfredo F. Sintiago verbant de q, die volgens Ds. Eybers „in grond en wezen tot het Papiamentu beboort", ten enen male uit het P. Als hij na een geweldig lange inleiding eindelijk aan de spellingsregels toe is, kan de Ds zich volkomen aansluiten bij de twee regels door de heer Jesurun gegeven, n.l. I: blijf zoveel mogelijk getrouw aan de étymologie van de woorden, en II: geef zoveel doenlijk de uitspraak door de spelling terug, m.a.w. schrijf de woorden van Hollandse afkomst onveranderd of bijna onveranderd op z'n Hollands en al de woorden van Spaanse afkomst op zijn Spaans. „Natuurlijk" werd er gereageerd op de artikelen van Ds. Eybers. Spoedig verschenen dan ook even lange, maar heel wat deskundiger stukken van de heer W. J. Walboomers, leraar Ned. Taal en Lett. M.O. Pater P. Poiesz, een man met veel taalgevoel, die vele goede Papiamentse liedjes dichtte, mengde zich in het dispuut en wilde in lengte van artikel niet onderdoen voor de beide voorgangers. Het werd een geweldige massa copie, waardoor de redacteur van de Amigoe een bizonder rustige maand had. Er werd, zoals

altijd bij dergelijke kwesties, als gevoel en verstand, dilettantisme en vakmanschap met elkaar in conflict komen, veel langs elkaar heen geredeneerd, veel verkeerd begrepen, enz. De uitgave van deze artikelenreeks zou een bundel van behoorlijk formaat vormen. Al bij al was het leerzaam.

Dan volgt de meer praktische daad van Pater P. I. Verriet, die in 1921 enkele heren bijeenroept en met een concept-spelling op tafel komt, bedoeld als houvast voor de medewerkers aan het op te richten weekblad La Union. Deze spelling was sterk Spaans georiënteerd; La Union is over het algemeen aan deze spelling getrouw gebleven tot nu toe, hoewel zij toeschietelijk is voor medewerkers, die een andere spelling prefereren. La Cruz, een ander weekblad, heeft, als ik het wel heb, steeds de spelling gevolgd van Alfredo Sintiago. Enkele jaren geleden heeft zij deze verlaten en volgt nu de zelfde methode van La Union: voorliefde voor de spelling-Verriet, maar tolerant tegenover „andersdenkende" medewerkers. In 1928 verschijnt de Praktische Handleiding der Papiamentsche Spraakkunst, samengesteld door A. van der Veen Zeppenfeldt O.P., de eerste grammatica met wetenschappelijke allure; de gehele inhoud doet ons zien, dat hier grondig en zeer systematisch werk is verricht. Voor eenvoudige mensen, die nooit veel talen bestudeerd hebben, lijkt me dit boekje te moeilijk. Zij kunnen beter een van de eenvoudige, pretentieloze woordenlijsten ter hand nemen van de hand van de ijverige Willem Hoyer, die van zijn populair werk vele herdrukken mocht beleven. Als studiewerk over het P., staat het boekje van Pater Zeppenfeldt (de tegenwoordige Apostolisch Vicaris) veel hoger.

Op de vraag waarom Bisschoppen en paters zich met de spelling bemoeid hebben, kan ik slechts antwoorden: De Missie is praktisch het enige instituut, dat van pl.m. 1825 tot nu toe regelmatig geschriften in het licht gaf in de P. taal. Zij voelde dus behoefte aan het vaststellen van spellingregels om voor zich zelf en haar medewerkers enig houvast te hebben. Haar catechismusboeken, heiligenlevens, kerkboeken, brochures, strooibiljetten, weekbladen enz. vormen praktisch de enige litteratuur die er in de volkstaal bestaat. De laatste jaren verschijnen er ook van andere schrijvers soms novellen, geschiedenisboekjes, dichtbundels en dergelijke. Tot nu toe volgt elke schrijver zijn eigen spelling. De nuttige woordenboekjes van G. P. Jansen, het leerboek van A. E. Goilo, noch de handige phraseologie (Nos Dushi Papiamento) van N. M. Jesurun-Pinto maken zich druk over de spelling. Zij begrijpen allen zeer goed, dat het gemakkelijk genoeg is om met een breed gebaar enkele hoofdregels op te stellen, maar dat het heel wat moeilijker is, om in alle omstandigheden te zeggen hoe dit en dat woord nu eigenlijk precies geschreven moet worden. De tot nu toe gevolgde spellingen waren dus alle „particuliere" spellingen: een officiële spelling is van Gouvernementswege nooit voorgeschreven. Het Gouvernement voelde de behoefte niet, aangezien het P. geen schoolvak was. Toen echter de autonomie in zicht kwam en de mogelijkheid bestond, dat het P. als vak op school zou gedoceerd worden,

al was het maar gedurende een of twee jaar op de lagere school, kwamen de zaken plotseling anders te staan. De nieuwe omstandigheden werden aanleiding tot het tot stand komen van de T a a l c o m m i s s i e. Deze werd geïnstalleerd in het gebouw van het Departement van Onderwijs en Volksontwikkeling aan het Johan van Walbeeckplein te Willemstad op 5 Januari 1950, door het C.A.B.-lid J. H. S p r o c k e l, namens de Gouverneur. Het initiatief was uitgegaan van Gouverneur Dr. P. A. K a s t e e l, die de tijd niet meer had de installatie persoonlijk te verrichten. De opdracht luidde om een meertalig woordenboek samen te stellen, waarin ook het P. was opgenomen, alsmede een spraakkunst waarin zowel étymologie als syntaxis tot haar recht komen om zodoende te geraken tot een uniforme spelling en schrijfwijze van het P. Voorzitter werd Dr. Ir. Percy Cohen H e n r i q u e z; het werkcomité bestond uit de voorzitter plus de heren Nic. v a n M e e t e r e n en M. D. L a t o u r. Als vaste secretaris zou fungeren de heer F. R ö m e r. De heer H e n r i q u e z zette bij deze gelegenheid uiteen, hoe hij te werk wilde gaan. Hij wenste af te stappen van het systeem, waarin de afstamming van de woorden de grondslag vormde, omdat deze grondslag volgens hem teveel aanleiding geeft tot moeilijkheden. Wanneer ook het woordenboek klaar is, komt volgens spr. de taktische aangelegenheid, om de aldus gevormde spelling ingang te doen vinden. Als onderdeel van zijn taak zag hij ook het verzamelen en bundelen van spreekwoorden, staande uitdrukkingen enz. Als mijn persoonlijke mening mag ik hier misschien nog bijvoegen, dat ik vrees, dat ons werk van zuiver academische aard blijft, zolang het P. geen schoolvak wordt.

Papiamentu als leervak

Men heeft het Bestuur van de Nederlandse Antillen willen doen geloven, dat het onderwijs in de Nederlandse taal alhier een teleurstelling is gebleken. Het Bestuur kon deze mening niet delen. Er valt grote vooruitgang te bespeuren, vooral na de gelijkstelling van bizonder met openbaar onderwijs. Het mag een uitzonderlijk resultaat heten, dat leerlingen der scholen voor M.U.L.O., die in meerderheid thuis P. spreken, in dezelfde tijd als in Nederland het M.U.L.O.-diploma halen, waarbij de zelfde examenopgaven gebezigd worden als daar. Het Bestuur wil gaarne voldoen aan de algemene wens het P. in een aparte leergang of als apart vak in de hogere leerjaren te doen doceren; het wachten is echter op een g o e d e l e e r m e t h o d e, een g o e d e g r a m m a t i c a en een o f f i c i ë l e s p e l l i n g, waarvoor een advies-commissie is ingesteld. Het Bestuur is zich bewust van de grote, niet te onderschatten nadelen voor de opvoeding, klevend aan het systeem om reeds vanaf de aanvang het l.o. te geven in een vreemde taal, het Nederlands. Het is voorlopig onmogelijk gevolg te geven aan de wens der Staten om het onderwijs in 't Papiamentu (dus voertaal) in de laagste klassen te geven, om daarna zo volledig mogelijk over te schakelen naar het Nederlands als voertaal; de leermiddelen ontbreken

daartoe ten enenmale (en de leerkrachten eveneens; de meeste onderwijskrachten op Curaçao kennen geen P.). De zaak heeft echter de belangstelling van het Bestuur.

(Nota n.a.v. Eindverslag, Oct. 1950).

Betekenis van het Papiamentu

Pater M. Möhlmann in de Amigoe di Curaçao van 9-2-1943 schrijft: „Het taalgebied van het P. is zo klein; het is vrijwel onmogelijk boeken in die taal te laten verschijnen, waardoor de mensen zich cultureel kunnen ontwikkelen. En ten slotte: Zou onze taal voortlevend op deze eilanden, niet het mooiste monument zijn, dat wij tot onze nagedachtenis konden achterlaten?" Tegenover deze overweging moeten wij eerlijkheidshalve de volgende stellen: De taal is het meest eigene, het meest innerlijke bezit van een volk. Het is zijn natuur in klanken, het is de trilling van een snaar, die geheel door de aard van die snaar bepaald wordt. Noem dit geen sentimentaliteit, het is werkelijkheid, die ook ons onze moedertaal doet liefhebben zonder sentimenteel te zijn. Niet voor niets spreekt men van Moedertaal. Bloedeigen als een moeder is de taal, die haar wortels zo hecht in het menselijk wezen geplant heeft, dat de mens zonder enige reflexie, spontaan als de natuur zelf, in staat is alles wat er in hem omgaat, tot de levendigste emoties van vreugde en smart, van liefde en haat te verklanken. De moedertaal is de taal die gedurende eeuwen medegroeide met een groeiend geslacht, waarvan ook deze mens een loot is. Het is de taal, die hij met de moedermelk heeft ingezogen en die de natuur van zijn natuur geworden is. Laat het al ongeriefelijk zijn, hier geen taaleenheid te bezitten. Laat het taalgebied van het P. klein zijn en onze taal veel volmaakter dan deze en veel rijker aan ontwikkelende litteratuur: Leiders, weet wat ge doet. Bedenkt, hoe kostbaar de goederen zijn, die uw handen kunnen vernielen, welke ongeneeslijke wonden een verkeerde operatie kan veroorzaken. Overweegt of deze bezwaren kunnen opwegen tegen, of de voornaamste ervan niet kunnen worden overwonnen zonder dit ene: dat men een volk zijn eigen taal afneemt.
Cultiveer het volk, maar laat het zijn taal. De meer ontwikkelden, die tot hogere cultuuruitingen in staat zijn, zullen ook in staat zijn het Nederlands voor die uitingen te bezigen. Cultiveer het volk, dan zal wellicht eens de dag aanbreken, dat het een eigen, connaturele cultuur schept uit eigen innerlijk, in eigen taal. Dit zou het schoonste resultaat van onze arbeid zijn".

BIBLIOGRAPHIE

Literatuur: R. Lenz, *El Papiamento, la lengua criolla de Curaçao,* 1928; A. van der Veen Zeppenfeldt O.P., *Practische handleiding tot de Papiamentsche Spraakkunst;* Ir. P. Cohen Henriquez, De Taal van Curaçao, in: *Natuur en Mensch,* Curaçao-nummer, April-Mei 1934; A. A. Fokker, *Papiamentoe,* in: *Encyclopaedie van Ned. West-Indië,* 1914-1917; J. J. A. van Ginneken, *Handboek der Ned. Taal,* deel I; E. R. Goilo, *Het Papiaments leerboek,* 1951; O. Ch. Hesseling, Een Spaans boek over het Papiamentsch; Id., Papiamentsch en Negerhollandsch, beide in: *Tijdschrift voor Ned. Letterkunde,* LII, blz. 40 en 265; W. Hoyae, *Samenspraken in het Papiaments-Nederlands-Spaans en Engels,* versch. herdrukken tot op 1951; G. J. Jansen, *Nederlands-Papiaments,* 1947; Id., *Papiamentu-Hollands,* 1945; A. Jesurun, Enige beschouwingen over de volkstaal op Curaçao, in: *Eerste Jaarl. Verslag v. h. Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig Genootschap gev. te Willemstad,* Amst. 1897, blz. 95 e.v.; Id., Het Papiamentsch in: *Tweede Jaarl. Verslag v. h. Ceschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig Cen.,* 1878, blz. 75 e.v.; M. D. Latour O.P., Het Papiamento in: *Oranje en de zes Caraïbische Parelen,* 1948; N. van Meeteren, *Volkskunde van Curaçao,* 1946; *Rapport van de Commissie tot onderzoek en bestudering van de in het Staatsdeel Curaçao leerende politieke opvattingen en wenschen, ter voorbereiding van de Rijksconferentie,* 1945, onder voorzitterschap van W. Ch. de la Trij Ellis.

Verschillende Couranten in het Papiamentu; tijdschriften Simadan en De Stoep; bundels van gedichten van verscheidene dichters; *Het Nieuwe Testament in het Papiamentu,* (door G. J. Eijbers); v. Brenneker, *Papiamentse visnamen,* 1951; Id., *Papiamentse spreekwoorden,* 1946; Cuenta di Nanzi *(met vertaling),* in: *Derde Jaarverslag van het Ceschiedenz. Genootschap,* blz. 94-119 ook bij van Meeteren, *Volkskunde van Curaçao* en M. D. Latour O.P., Het Papiaments: *Oranje en de zes Caraïbische Parelen.*

Nihil obstat
L. van Rooy O.P.
Cucaçao, 20-6-1953.

WELKE TAAL LIGT AAN HET PAPIAMENTU TEN GRONDSLAG?

door

P. H. J. UITTENBOGAARD

Het is een ieder, die iets van West-Indië afweet, bekend, dat het Papiamentu een zogenaamde „m e n g t a a l" is. Men noemt zulke talen ook wel „m e n g e l t a l e n", welke term misschien juister is. Wat verstaat men echter hieronder? Ik weet niet, of het al iemand gelukt is een definitie te geven, waardoor het begrip „mengtaal" volkomen juist is uitgedrukt. Men vergete niet, dat er in de wereld practisch geen talen bestaan, die geen vreemde woorden hebben opgenomen. Als men een Nederlands etymologisch woordenboek raadpleegt, zal men bemerken, dat er evenveel of misschien wel meer vreemde woorden dan eigen in onze moedertaal zijn. Is het Nederlands dus, wat wij onder „mengtaal" verstaan? Iedere taalkundige zal hierop met een categorisch „neen" antwoorden. Ondanks de vele vreemde elementen is en blijft het Nederlands een taal van de Germaanse taalfamilie. Nog moeilijker ligt de zaak voor het Engels, dat zeker evenveel Franse woorden als oorspronkelijk Anglo-Saksische telt, maar desondanks gerekend wordt tot dezelfde taalgroep als het Nederlands. Maar wat is dan wèl een mengtaal? Ik zou hiervan de volgende bepaling willen geven: Een mengtaal is een hulptaal, die ontstaat, waar volkeren van verschillende talen bij elkander zijn en behoefte hebben aan een communicatiemiddel. In vele gevallen zal dit de taal zijn van het meest ontwikkelde volk, echter aangepast aan de taal- en spreekgewoonten van het andere. Deze hulptaal kan echter uitgroeien tot cultuurtaal. Ik zou hieraan echter moeten toevoegen, dat deze hulptaal onbewust gevormd moet worden. Tegenwoordig zoekt men namelijk ook naar andere hulptalen, die daarmede toch niet tot mengtaal worden. Ik denk hierbij aan de mogelijkheid, dat een Hollander met een Italiaan spreekt en zich van het Frans als hulptaal bedient. Dit gaat echter bewust. Een andere oplossing ligt in de kunsttaal, waarvan o.a. het Esperanto het resultaat is. Toch kan deze bewuste taalvorming ons ook iets leren over de onbewuste: Ten eerste worden zoveel mogelijk die woorden opgenomen, die aan zoveel mogelijk talen gemeenschappelijk zijn of wel gemakkelijk te begrijpen zijn voor alle betrokken volkeren; ten tweede worden sommige regels wel overgenomen, doch, in tegenstelling tot de bestaande talen, in deze taal doorgevoerd, zonder uitzonderingen; ten derde moeten de klanken zo zijn, dat zij door alle betrokken volkeren gemakkelijk kunnen worden uitgesproken.

Natuurlijk zouden we, om dit te bewijzen, eigenlijk moeten beschikken over zeer oude Papiamentu-teksten. Deze bestaan echter niet en het lijkt mij daarom beter, hier een vergelijking te trekken met een nieuwere mengtaal, bijv. het Pidgin-English. Dit is het Engels, zoals het wordt gesproken door de Chinezen. Voordat wij dus tot ons eigenlijk onderwerp komen, zou ik deze taal even onder de loupe willen nemen. Charles G. Leland schrijft in „Introduction" van zijn boek: Pidgin-English Sing-Song: „Pidgin-English is dat dialekt van onze taal, dat sterk verbreid is in de havensteden van China als communicatiemiddel tussen Engelsen of Amerikanen en de inheemse bevolking. In zijn eerste en laagste vorm, zoals die gegeven wordt in de vocabulaires, die ten dienste van de bedienden verschijnen, is het Pidgin een zeer ruw jargon, waarin Engelse woorden, vreemd verminkt, hetgeen te wijten is aan de moeilijkheid om de klanken ervan in Chinees schrift weer te geven, aaneengereid worden volgens de regels van de Chinese grammatica. Het is in wezen een woordelijke vertaling, waarbij men zich weinig moeite heeft gegeven de juiste conjugatie- of declinatievormen te vinden, daar zulke grammaticale vormen, naar men weet, in het Chinees niet bestaan." (Spatiëring van mij).
Geldt het principe, dat men in deze definitie vindt, niet in wezen voor alle mengtalen in het eerste stadium? Ik meen, dat de verschillende schrijvers over het Papiamentu het wel eens zijn over het karakter van de taal. De grote vraag, die echter velen bezig houdt is: wat is dan de taal, die aan het Papiamentu ten grondslag ligt? Voordat wij deze vraag kunnen beantwoorden, moeten wij er op wijzen, dat deze taal zich nu niet meer in hetzelfde stadium bevindt als het Pidgin-English, waarover wij zojuist gesproken hebben. Het Papiamentu heeft reeds een lang, zelfstandig bestaan geleid, waarbij het dezelfde invloeden heeft ondervonden als de andere cultuurtalen, zij het misschien in enigszins sterkere mate, omdat het niet op school is onderwezen en daardoor de invloeden van de onderwezen talen sterker heeft ondergaan. Ditzelfde geldt ook voor andere talen, die zich in dezelfde positie bevinden, zoals het Fries in Nederland, dat vele Hollandismen toont, of het Bretons of Baskisch in Frankrijk. Het Nederlands bestuur maakt, dat er veel woorden opgenomen worden, die met dit bestuur te maken hebben. Een aardig voorbeeld hiervan vond ik in een mededeling van de Algemeen Militair Commandant te Curaçao:

„ALGEMEEN MILITAIR COMMANDANT
na Curaçao
ta anuncia:

Tur verzoek pa hanja uitstel di inlijving y opkomst di schutterplichtigen di jaarklasse 1926 cu mester drenta dienst dia 1 September proximo

venidero, riba islanan Curaçao, Aruba y Bonaire, asina tur verzoek pa bolbe hanja uitstel di inlijving y opkomst di schutterplichtigen di jaarklassen 1917, te mester worde entrega na su oficina a lo mas tardar dia 15 di Juni 1945.

Curaçao, Mei 1945.

Algemeen Militair Commandant
ariba mencioná."

(Spatiëring van mij)

Wat zien wij hieruit? Ten eerste, dat het Papiamentu wel degelijk wordt erkend; ten tweede, dat de bovenstaande bewering, dat het Nederlands vooral het nieuwere Papiamentu wel beïnvloedt, juist is. Deze nieuw-ingevoerde woorden worden dus onveranderd opgenomen. Is dit op zichzelf iets bijzonders? Neen, want ook in de Europese cultuurtalen vindt men hetzelfde verschijnsel. In het Nederlands zijn vroeger ontleende woorden niet meer als vreemd te herkennen. Woorden als: kelder, zolder, koetsier e.d. worden door ons als goed Nederlands gezien. Bij een woord als: familie (famille, familje) is er nog twijfel, terwijl een woord als: nylon, constellation of liquidatie als vreemd woord gekenmerkt blijft. Bij woorden, die wij aan het Duits ontlenen, is de moeilijkheid nog veel groter om een barbarisme van een goed Nederlands woord te onderscheiden. Deze talen zijn namelijk zo nauw aan elkander verwant, dat een Nederlands woord al spoedig door een Duits woord vervangen, of tenminste beïnvloed wordt, zonder dat men zich daar rekenschap van geeft. Is het dan te verwonderen, dat men ditzelfde ook telkens weer in het Papiamentu terug vindt? Hieruit volgt, dat men om de basistaal van het Papiamentu vast te stellen, eerst alle later opgenomen woorden zou moeten elimineren. Men zou hiervoor van alle woorden moeten weten, wanneer zij in de taal gekomen zijn, en het spreekt vanzelf, dat dit onmogelijk is. Wel kunnen wij van veel woorden nagaan, waarom juist die woorden zijn opgenomen en wanneer dat ongeveer gebeurd is. Wij kunnen dus ten hoogste met rubrieken werken en slechts in bijzondere gevallen met losse woorden. Verder moeten wij er rekening mede houden, dat in het Papiamentu, dat duidelijk een Iberisch karakter toont, het ene Iberische element gemakkelijk vervangen kan worden door het andere, zoals in mijn voorbeeld van Nederlands en Duits.

Het feit, dat het Papiamentu reeds zo lang een zelfstandig bestaan geleid heeft, brengt nog andere moeilijkheden met zich mede. Zoals wij reeds gezien hebben uit het stukje over het Pidgin-English blijft het oorspronkelijk taalgevoel onveranderd bij het overnemen van een vreemde taal. Dit oorspronkelijk taalgevoel is nu natuurlijk geheel verdwenen. Slechts de sporen zullen wij hiervan nog kunnen zien, bijvoorbeeld in de bijna vormenloze grammatica van de taal. Nu kwamen de slaven uit zeer verschillende volkeren, hetgeen het loslaten van de moedertaal bevorderde. Ook onderling hadden zij namelijk behoefte aan

een hulptaal. De trekken, die de Afrikaanse talen echter gemeen hadden, bleven het langst bewaard. Dit mogen wij althans aannemen en dit zullen we later ook onderzoeken. (Verder brachten de slaven hun klanken mede. Wij komen hiermede op een enigszins moeilijk terrein). Homonymen uit de moedertaal werden zeer waarschijnlijk niet onderscheiden, althans niet in alle gevallen. Allen, die les geven in vreemde talen, weten hoe moeilijk het bijvoorbeeld is, Nederlandse leerlingen aan het verstand te brengen, dat „het" in het Engels de ene maal als „the" en de andere maal als „it" vertaald moet worden. Anderzijds zal natuurlijk het langdurige goede voorbeeld niet nagelaten hebben vele van de oorspronkelijke fouten op dit gebied uit de weg te ruimen. Bovendien wil ik erop wijzen, dat wij zeer voorzichtig moeten zijn met het vaststellen van een etymologie. Een Nederlands woord als „hangmat" zal door iedere op dit gebied ongeschoolde Nederlander als een zuiver Nederlands woord herkend worden, terwijl het toch uit het Caraïbisch komt en oorspronkelijk „hamac" geweest zal zijn, zoals nu nog blijkt uit het Frans en Engels. Men heeft zich hier dus laten leiden door verwante klanken. (Dat is een verschijnsel, dat zich zelfs in het geletterde Nederland herhaalt, in b.v. het Russische Klokkenlied, waaruit de Nederlanders heel duidelijk verstaan: „Wij zijn niet bang".) Wij moeten bedenken, dat de slaven eigen klanken meebrachten en deze in de westerse talen probeerden terug te vinden. Laat ons ons hierbij rekenschap geven van de phonemen. Een phoneem is een gemiddelde van een aantal klanken. Verwijdert men zich even verder van die gemiddelde klank, dan gaan de klanken in een ander phoneem over. Zo verstaan wij, Nederlanders, zowel uit de dunne Duitse l als uit de dikke Engelse l onze l-klank. Voor de Polen, die zelf twee l's hebben, waarbij de betekenis van een woord kan afhangen van de l, die gebruikt wordt, zullen deze beide l's verschillende letters vertegenwoordigen. Een Fransman, die gewend is aan de sterk gebrouwde **r**, vertelt ergens, dat men hem in Engeland nooit verstond, wanneer hij vroeg om „brown bread", doch dat dit beter werd, toen hij zijn uitspraak veranderde in „blown blead". De Engelse **r** lijkt mij ook inderdaad dichter bij de Franse **l** dan bij de Franse **r** te liggen. Nu weten wij uit ervaring, dat verwante klanken toch al gemakkelijk in elkander overgaan en men begrijpt, dat dit de studie van mengtalen, waar men met zoveel verschillende elementen rekening dient te houden, zeker niet gemakkelijker maakt. Anderzijds wil ik er nu echter reeds op wijzen, dat het in deze studie niet mogelijk zal zijn hier zoveel op in te gaan als wel wenselijk ware, ten eerste, omdat ik met dit onderzoek nog niet ver genoeg gevorderd ben om de resultaten ervan reeds te publiceren, ten tweede, omdat ik nog niet over alle gegevens beschik en tenslotte, omdat het gevaar zou bestaan, dat bijzonderheden, die min of meer buiten het kader van dit onderzoek vallen, te veel aandacht zouden eisen. Voor hen, die zich met dit onderwerp verder willen bezighouden, meen ik echter op deze moeilijkheden te moeten wijzen. Baanbrekend werk is in dit opzicht verricht door de Heer Lou L i c h t v e l d

voor het Surinaams (Neger-Engels of Ningre-tongo). Voorzover zijn studie ook van belang is voor het Papiamentu wil ik deze hier laten volgen, zij het dan ook in sterk verkorte vorm. Degenen, die zijn artikelen geheel willen lezen, verwijs ik naar „De Gids", 10e jaargang en voor het tweede deel naar de jaargang 1928-'29. De Heer Lou L i c h t v e l d zegt dan: „Om nu te kunnen nagaan, uit welke Negertalen het N.E. is ontstaan, dient te worden vastgesteld, uit welke landstreken van Afrika de slaven in Suriname precies afkomstig waren. En ook wanneer men op deze vraag een nauwkeurig antwoord zou kunnen geven, zijn er onoverkomelijke moeilijkheden, tengevolge van onze eerst recente kennis van de Westafrikaanse talen, die in het verloop der drie eeuwen, tussen de eerste slavenhandel en thans, grote veranderingen en vermengingen hebben ondergaan; ook tengevolge van opschuivingen en vermengingen van de aldaar wonende stammen. En hierbij dient tenslotte nog gevoegd de ongelooflijke veeltaligheid van West-Afrika, die straks nog blijken zal. Naar mijn mening kan in deze de ethnoloog ons dan ook weinig diensten bewijzen, gesteld zelfs dat een actueel onderzoek nog zou kunnen uitwijzen tot welke negervolken de voorouders der Surinaamse creolen behoord hebben. Zo zegt H o m b u r g e r naar aanleiding van de Bantoe-groep ook: „Moge er geen twijfel bestaan omtrent de taalkundige eenheid, volkenkundig is deze eenheid minder duidelijk bewezen"."

Verderop in zijn studie haalt de schrijver dan de mededelingen van T e e n s t r a aan, die de Zoutwaternegers (d.i. de uit Afrika aangevoerde, niet in Suriname geboren slaaf) verdeelt in „veertien verschillende casten en stammen". Te weten:

Loango-negers	(uit Loango, kuststreek van de tegenwoordige Franse kolonie Gabon).
Demakoekoe's	(Dama's; linkeroever van de Bênoué).
Mendêes	(Van de Zuidgrens der Sahara tot de Atl. Oceaan en de benedenloop der Niger. Meer speciaal ook in Gambia).
Cromatiens	(uit klein en groot Cormanten: Goudkust).
Sokko's	(sommigen waren Mohammedaans. Wellicht Haussa-stammen. Zie Teenstra II - 181).
Abo's	(uit Dahomey) uit Kameroen.
Gola's	(volgens Teenstra dezelfde stam als de Abo's). Echter Monrovia, Liberia, Westatlantische groep.
Gangoe's	(uit Gan-Akra, Goudkust) Mandlingues.
Timba's	(Kasélê; bovenloop van de Volte).
Prê's	(„komende in taal en uitspraak het meeste met de Abo- en Gola-negers overeen, zodat deze verschillende stammen elkander in hunne landstaal verstaan . . . „ echter zijn zij in deze kolonie weinig bekend", volgens Teenstra II-183).

Papa's of Daho-mansche	(uit Dahomey. Bij Bosman worden zij „Popose" genoemd).
Wan-Wie's	(die volgens Teenstra insnijdingen of tatouages hebben, vrij gelijk aan die der Cormantijnnegers).
Tenmé's	(Freetown, Liberia. Zeer weinige in Suriname volgens Teenstra. Westatlantische groep)."

„Voor een onderzoek naar de Afrikaanse stamtalen van het N.E. hebben wij dus practisch te doen met de talen, die gesproken worden van de Senegalmond tot het Tsaad-meer, en van het Tsaad-meer tot midden-Angola. Het is 't Westelijke deel van Afrika, dat wordt ingesloten door de hoek van de vijftiende lengte- en de vijftiende breedtegraad. De linguist zal dit gebied aanstonds in drie delen verdelen: Het gebied der Westelijke Soedantalen, ingesloten door Senegal en Niger; het gebied der Bantoe-talen: Gabon, Congo, Angola; en een overgangsgebied tussen de Soedan- en Bantoetalen, dat der Bantoïdetalen: Nigeria en Kameroen".

Lichtveld maakt dan een opmerking, die ongetwijfeld voor het Neger-Engels geldt, maar m.i. van minder waarde is voor het Papiamentu:

„Langzamerhand zijn er steeds meer Engelsche, Portugeesche, Nederlandsche en zelfs Fransche en Joodsche elementen binnengedrongen. De autochthone Indiaansche talen hebben zich niet onbetuigd gelaten. M a a r m e n o v e r s c h a t t e d i t a l l e s n i e t. (Spatiëring van mij). De slaventoevoer uit Afrika ging tot 1832 geregeld door, en het Afrikaanse element werd voortdurend ververst. En er kwam immers geen verandering in de mentaliteit en denkwijze der negers".

Ik zei reeds, dat dit laatste mij voor het Papiamentu niet overtuigend toescheen. Wil men een goed inzicht hebben in het creoliseringsproces, dan dient men niet alleen een bepaalde taal te onderzoeken, maar het resultaat van de verschillende gecreoliseerde talen met elkander te vergelijken. Mijn persoonlijk inzicht is, dat de taal der Ned. Antillen het meest „verwesterd" is. Toch zal veel wat voor de ene taal geldt, ook in de andere terug te vinden zijn en het zal ongetwijfeld interessant zijn te zien, in hoeverre de uitkomsten van Lichtveld's studie ook op het Papiamentu toepasselijk zijn.

Laat mij enkele grepen doen uit het artikel. Een groot gedeelte is n.l. voor onze studie van geen belang. Eventueel commentaar lever ik hier dadelijk bij.

„Het N.E. vertoont niet de systematiek van één enkele Soedantaal, maar het volgt de algemene regels der West-Soedantalen; het heeft niet de klanken van het een of andere Goudkustdialect, maar juist die klanken die in alle Westafrikaanse talen worden aangetroffen".

Dit lijkt mij volkomen juist. Het sterkst zal dit wel het geval geweest zijn bij klanken, die enige overeenkomst vertoonden met de talen der meesters.

Als oorspronkelijke consonanten van de Westelijke Soedantalen geeft Westerman:

k, t, p,	r, l, sj, z, f,
g, l, b,	verder w, j.
n, m.	

Al deze klanken zijn in het Papiamentu behouden gebleven. Evenals in de oorspronkelijke k-talen ontbreekt de v. „Tj, en dj zijn frequent als palatalisatie van k en g." Dit laatste heb ik tot dusver in het Papiamentu niet gevonden.
De r is in het N.E., evenals in de Soedantalen een tongenspits-r, wat de frequente wisseling van r, l, en d verklaart". Deze zelfde wisselingen zijn door mij ook in het Papiamentu gevonden: lisenbein (duizendbeen); moekel (moker); ragadishi (lagartija); beiter (beitel); diasabre (sabado); picar (picado). „De onscherpe scheiding tussen lenis- en fortis-consonanten van West-Soedan bleef ook in het Neger-Engels voortbestaan, waar f en b, m en b, g en k wisselen". De voornaamste wisseling, die wij ook in het Papiamentu terugvinden, is vooral v (b), waarvan de voorbeelden legio zijn: bista (vista); bena (vena).
„Hier dient misschien ook gewezen te worden op een eigenaardige alleenstaande wisseling n/d in het lidwoord na, dat ook als da genoteerd is". Dit is mij in het Papiamentu niet opgevallen.
„Eindelijk zegt Westerman: „Ueberaus zahlreich sind die Fälle in denen n zu l wird". Hiervan ken ik in het N.E. slechts één voorbeeld en wel nanga". Deze wisseling heb ik in het Papiamentu waarschijnlijk wel gevonden: laraha (naranja). Is dit ook het geval in landa (nadar)? Dit laatste woord geeft mij aanleiding tot een opmerking, die eerst later door Lichtveld gegeven wordt: „De twee voornaamste West-Soedan-infixen vonden wij ook op typische wijze in het N.E. Het n-infix (innere Nasalierung), dat ook Schuchardt voor het Saramakkaans als „Nasaleinschub" heeft waargenomen, vinden we zeer vaak in het Neger-Engels. Dit meen ik ook in het vorige woord te herkennen. Zo ook in vijnsel (vijzel); bringamentu (P. brica). Of is in dit laatste woord contaminatie met p. brincar? Andere voorbeelden zijn: vunsucu, hanja naast haja, hunga (jugar). Voordat wij verder gaan wil ik hier ook wijzen op een prefix, dat in het Papiamentu ook voorkomt.
„Het is intusschen niet te verwonderen, dat het meest-voorkomende prefix van de Soedantalen „a" ook in het N.E. wordt aangetroffen. De oorspronkelijke betekenis van dit prefix is onbekend; soms veranderde het door assimilatie; maar evenals in de Soedantalen heeft het in het N.E. een drieledige functie. Het maakt daar:

a. verbum tot nomen: swari „slikken" (akanswari „slokop");
b. appellatief nomen tot eigennaam: kuri „koelie" (Akuri „id.");
c. adjectief tot substantief: makti „machtig" (Amaktie „de machtige").

De onder b. genoemde betekenis kennen wij ook in het Papiamentu. „Shon Arey", ami, abo.

Hier volgen nu enkele van de voornaamste opmerkingen over de klinkers, vergezeld van mijn vergelijking met de klanken in het Papiamentu. De geronde klinkers ö (neus), ö (put) en ü (vuur) van sommige Soedantalen komen in het N.E. evenmin voor als in vele andere Soedandialecten". Ook voor het Papiamentu meen ik deze opmerking bijna ongewijzigd te kunnen overnemen. Evenals in het N.E. is in het Papiamentu ou tot o geworden.
De interessantste opmerking van Lichtveld over de klinkers is voor mij persoonlijk de aanhaling van Delafosse voor de Afrikaanse talen: „o wordt uitgesproken als een zeer gesloten o, bijna ou". Is dit niet de meest opvallende neiging ook van de taal der Ned. Antillen? Wanneer men zich hierbij bovendien een kleine Portugese invloed denkt, zodat de slaven naast o ook u hoorden en daar hun eigen neiging in vonden versterkt, m o e t deze u wel de klank van het Papiamentu geworden zijn.
Wat ons in het Papiamentu sterk opvalt is de contractie, waar ook in het onderhavige artikel op gewezen wordt, eigen aan sommige Soedantalen: fordi (foi). Ik ben er verder van overtuigd, dat ook de spreektoon aan de Afrikaanse talen zal herinneren, doch ik heb daar nog niet genoeg feiten over verzameld om deze bewering te kunnen staven.
Reduplicatie is in het Papiamentu een gewoon verschijnsel. Ik heb dit tot nu toe alleen voor intensivering kunnen vinden. Niet voor het vormen van frequentatieven (of het zou moeten zijn in frifri): poco-poco, nobo-nobo.
Nu nog een opmerking over de uitgangen: In het algemeen heeft men de opvatting gehuldigd, dat hiermede in het Papiamentu nogal raar is omgesprongen. Persoonlijk geloof ik dit niet. Het is mij integendeel opgevallen, dat de woorden vrij behoorlijk bewaard zijn gebleven. Wij moeten echter wel bedenken, dat de Afrikaan van het Europese systeem geen idee bad en dus vooral bij de adjectiva de uitgangen van o en a naast elkander hoorde. Bovendien nam hij de taal waarschijnlijk over van mensen, die zelf een dialectische uitspraak hadden, of zelfs in een bepaalde taal vreemd waren. Wanneer hij bovendien in zijn eigen taal vocaal-harmonie kende, dat is overeenkomst tussen de stamvocaal en de vocaal in de uitgang, dan zal men begrijpen, dat enkele voor ons vreemde uitgangen hiermede verklaard kunnen worden. Denkt U zich de omstandigheden van de pas aangevoerde slaven eens in! En wie deed zijn best om hen te helpen? (Men bedenke bierbij, dat de phonetische woordindeling meestal niet parallel loopt met de logische, b.v. het Ned.: ik heb hem gezien, wordt ongeveer uitgesproken als: i-kè-pem-ge-zien. Bovendien vond de slaaf elementen in de hem vreemde taal, die hij niet kon thuis brengen, als lidwoorden. Wanneer de verbinding tussen twee woorden tamelijk vast was, m o e s t e n deze wel tot een woord worden: lamar (zee), en de aan het Nederlands ontleende pendant: deheel (geelzucht). Dit verschijnsel, dat in de nationale talen al zoveel voorkomt (Ned.: nijverheid, Frans: Lille), moest in een creolentaal wel te vinden zijn. In wezen staat trouwens geen enkel verscbijnsel in deze talen op

zichzelf.) En als men dan nog het ongeluk heeft in talen te worden aangesproken, die onderling in vormenleer volkomen verschillen, dan zal men zeker geheel van de wijs gebracht worden. Hoe gemakkelijk verwarren de moderne leerlingen al de regels van Frans en Engels, hoewel ze deze talen welbewust leren. Als voorbeeld in het Papiamentu noem ik een vorming als: winkel di smid. Het logisch verband tussen sommige woorden ging natuurlijk voor de buitenstaander geheel verloren. Zo vindt men naast elkander: riba en over; seiper naast bebe.

In sommige gevallen zal men omgekeerde regels vinden. Wanneer in het Afrikaans een bepaald voorvoegsel zal kunnen afvallen, zal dit ook met een Europees woord gebeuren, ook wanneer de eerste letter slechts een vermeend prefix is. Misschien heeft dit plaats gehad in bisa (avisar).

Laten wij hierbij ook bedenken, dat soms het eigen taalbewustzijn een rol heeft gespeeld, soms een woord niet duidelijk was, omdat de slaaf het in zoveel vervoegde of verbogen vormen tegenkwam en tenslotte gelijksoortige woorden gauw verward konden worden, vooral daar zulke woorden zich het eerst in het geheugen vasthechten, dus het oudste zijn, overgenomen dus in een tijd, dat het westerse taalgevoel bij de nieuwaangekomenen nog niet gerijpt was. Lichtveld zegt hiervan: „De voorbeelden hiervan (dus van contaminatie van eigen en nieuwe woorden) zijn talrijk, en ook Schuchardt heeft een dergelijke inwerking van twee woorden op elkander in beginsel waarschijnlijk geacht".

Het is mij daarom onbegrijpelijk, dat Lichtveld bij „Kaba" aantekent: „Yoruba": Kpe „voltooien" = N.E. K e b a (niet Portugees Acabar). Hoewel de Afrikaanse vorm hier wel de belangrijkste zal zijn, gezien het feit, dat de andere creolentalen dit woord ook kennen, is m.i. westerse invloed van belang geweest om het woord te behouden. Ik denk hierbij ook aan een eventueel samenvallen van abuela" en Dahomey „tagwoe" (grootvader) tot „tawelu". Men kan hier natuurlijk ook een invloed zien van Portugees: „tataravo", hetgeen ik persoonlijk echter niet kan aannemen. Hoe voorzichtig men met het vaststellen van etymologieën moet zijn, moge uit de volgende woorden blijken: b o b o. Lichtveld zegt hiervan: bobo = suf. In de meeste Soedanese talen: bobo = stom zijn. Bubù (Ewe: d z o b ú framboesia „bùbu" = lam zijn. Ook kwa-talen bubu-i „een spook". Hieruit zal men dus zonder meer mogen besluiten met een Afrikaans woord te doen te hebben. Ook al kent het hedendaagse Spaans dit woord ook. Het is natuurlijk altijd mogelijk, dat het Spaans ook woorden heeft ontleend aan de „handelswaar". Maar nu heb ik hier eens een Spaans etymologisch woordenboek op opgeslagen, n.l. Dr. Pedro Felipe M o n t a u : Diccionario etimologico de la lengua castellana. Daar heb ik gevonden: In navolging van de naam Bambalio, zegt men, dat een dramatisch dichter die van Bobo gevormd heeft. In wezen is de grondvorm de b. Anderen, waaronder Covarrubias, leiden het af van het Latijn: bos, bovis, rund. Anderen, tenslotte, menen, dat het komt van „baba" (zever, speeksel), omdat de „bobos" (halfwijzen)

zich het speeksel, dat vol slijm en fluim is, uit de mond laten lopen". Tenslotte zegt het „Romanisches Etymologisches Wörterbuch" van Meyer-Lübke het volgende: van dit woord: bob (lalwoord): Provençaals: bobo, Spaans: bobo = dom, sloom; Portugees: bobo „dwaas, hansworst; Frans bobo, in: faire le bobo: een gezicht trekken; Vienn.: lege kastanje". Hieruit zou men dus mogen afleiden, dat het een oud, bekend woord is in de Romaanse talen; tata: v a d e r : Lichtveld zegt: teta = vader. (Togo: tetė „vader"). Wij vinden dit woord terug in Neger-Hollands: tate, tatta, waarbij D. C. Hesseling in het „Neger-Hollands van de Deense Antillen" aantekent: „tate, tatta: vader. Taat is in het Noordhollands bekend. (Zie: Boekenogen: De Zaanse volkstaal). Op de Antillen is het vermoedelijk via het Papiamentu (tata) uit het Spaans (taita) overgenomen. Internationaal woord, ook in het Latijn bekend. (Archiv f. lat. lexikographie; XIII, 1903, blz. 154"; de vorm „tai" bestond hier ook, zoals blijkt uit: J. P. B. J o s s e l i n d e J o n g : Het huidige Neger-Hollands. Het Portugees kent dit woord ook. Dat het een internationaal woord is, blijkt ook uit het feit, dat zelfs het Gothisch het woord „atta" (vader) reeds kende. Het is natuurlijk mogelijk, dat we hier met een kinderwoord te doen hebben, dat zich ook in de taal der volwassenen heeft kunnen handhaven, evenals mama.

Hoe groot de overeenkomst tussen woorden uit totaal verschillende landen kan zijn, is mij opgevallen bij enkele woorden, die ik toevallig bij deze studie tegenkwam, zonder dat ze hiermede in onmiddellijk verband staan: L i c h t v e l d geeft: Ewe: sàksè „schaar". In het Oergermaansch Handboek van dr. R. C. Boer vind ik: Oud-Noors: sax; Angelsaksisch: seax; Oud-Hoog-Duits: sahs; Latijn: saxum, dat met secare verbonden wordt. Als Lichtveld zegt: N e n à eigennaam van oude vrouwen, (Ga) na, Nupe: nna „moeder", N é n é : aanspreekvorm vrouwspersoon; Ewe: nonù, Kru.f: nine: Mandingo-t nèn: de „vrouw", kan ik mij voorstellen, dat iemand, die Maleisch kent, bij hetzelfde woord nena denkt aan de invloed van n é n è k (grootmoeder). In hoeverre bij dergelijke woorden toeval in het spel is, ligt buiten mijn gezichtskring. Een feit is echter, dat men bij het zoeken naar etymologie zeer voorzichtig moet zijn. Een dergelijke fout zou men trouwens ook kunnen maken bij: wiri-wiri: kruimels. N.E.: wiwiri (wiri-wiri: gebladerte); Maleis: warawiri = ongeregeld, heen en weer. Hoewel hier een gemeenschappelijke afkomst van het Papiamentu en het N.E. woord niet tot de onmogelijkheden behoort, geloof ik toch, dat men er goed aan zal doen dergelijke overeenkomsten niet voor vast aan te nemen, wanneer daartoe geen duidelijke aanleiding is, daar men er anders weer toe zou kunnen komen via het Maleis verband te zoeken met het Nederlandse „wirwar". In al deze woorden zit wel iets van wanorde. Prof. Lenz neemt voor het Papiamentu „wiri-wiri" wel een Afrikaanse afkomst aan en tekent erbij aan, dat Schuchardt schrijft over het Neger-Engels: „wirriwirri": „weide, bladeren, gras, haar van de mens".

Als laatste voorbeeld wil ik L a a s t e r (melaatsheid) noemen.

Wanneer men M e y e r L ü b k e (Etymologisches Romanisches Wörterbuch) hierop naslaat, meent men de verklaring gevonden te hebben: „e m p l a s t r u m (Grieks) „pleister". H. impiastro, Fr; emplâtre, Prov: emplastre, Sp., Pg.; emplastro etc. . . . Noordportugees: lastru: „vloer van de bakoven", transmortanisch (Portugal) lastru: grote steen. Het wegvallen van de p is niet verklaard". Ook (in het dialect van) Lucca „Pistojesisch „palastru": v l e k o p d e h u i d". (Spatiëring van mij).

Zelf ben ik echter van mening, dat wij in andere richting zouden kunnen zoeken. Het woord zou dan te maken hebben met het Spaanse „lastre": ballast. Ik baseer dit op een passage uit het boek van L. C. V r ij m a n: Slavenhalers en slavenhandel, blz. 111: „Trof men onder de aangebrachte lading negers aan, die bleken te lijden aan lepra, dan werden die zolang opgeborgen te Braamspunt, even buiten de mond van de Suriname-rivier. Zij moesten dan door het schip, dat de ongewenste lading had aangebracht, weer worden ingenomen, wanneer dat op de thuisreis de Suriname-rivier uitvoer". Wanneer deze afleiding inderdaad juist is, wil ik wijzen op het feit, dat dit woord een Spaanse vorm vertoont (Port. lastro), waarmede dus althans bewezen zou zijn, dat niet alleen de Portugezen slavenhandel dreven. Prof. L e n z zegt echter: „lástër" is een oud Duits woord, dat overeenkomt met de „mal de San Lázaro" (Lazarus-ziekte). Men kan hierbij ook denken aan Sp. „arrastre".

Om iets meer van deze slavenhandel te weten te komen, heb ik het bovengenoemde boek van V r ij m a n geraadpleegd. Kortheidshalve neem ik hier de jaartallen en aantekeningen over, die ik uit dit werk gemaakt heb. Deze hebben vooral betrekking op het eerste gedeelte van het boek:

„De slavenhandel begint in 1444. Grote markten waren: Córdoba, Granáda, Sevilla en Lissabon.

1505: Spanje blijft de eerste en voornaamste afnemer. Van 1505 af in de koloniën.

1562: Engeland tegen de slavenhandel. Later neemt de koning hieraan echter zelf deel. De handel blijft bestaan tot het midden der 18e eeuw. Markt te Liverpool. Frankrijk neemt eraan deel tot de tweede helft der 17e eeuw. In de Fr. koloniën ook verkapte blanke slavernij.

1596: Nederland erkent de geoorloofdheid van de slavernij n i e t. Toch werden voor de koloniën tot 1850 te Amsterdam plantages m e t h u n s l a v e n verhandeld. (Spatiëring van mij.)

1494: Isabella verbiedt in Spanje de slavernij van Cariben. Alleen van Portugal maakt Spanje gebruik; de rest van de handel blijft in S p a a n s e handen. Alleen als huisbedienden mochten naar de Amerika's worden vervoerd: blanken, mulatten, „loros", (meer bruin dan zwart) en negers, die twee jaar in Spanje hadden vertoefd.

Geheel n i e t werden vervoerd:

1. negerslaven uit de Levant, omdat deze de Islam beleden;
2. negerslaven uit Jalof bij de Senegal, die ontembaar waren;
3. de Joden.

1619: Het eerste Nederlandse slavenschip in Noord-Amerika.

1621: De Westindische Compagnie bezit: Noord-Brazilië en Pernambucon. In 1637 verovert zij op de Portugezen: Saõ George Delmina aan de bocht van Guinea.
De beste negers kwamen van Angola en niet van de kust. De Elmina's, die van de kust afkomstig waren, werden huisbedienden.

1661: Brazilië wordt afgestaan aan Portugal.

1648: Loanda gaat verloren voor de W.I.C.

1667: Verlies van Noord-Amerika.

Blijven: Berbice, Essequebo, Demarary, Pomeroon, Suriname en enige eilanden in de Caribische Zee: Curaçao, en enige plaatsen in Afrika: São George del Mina en 18 nederzettingen aan de Bocht van Guinea. Sedert 1637 kwamen er slaven uit Elmina en van 1641 af uit Loanda. Er werden ook slaven op de Portugezen buitgemaakt.

1682: De tweede W.I.C. krijgt Octrooi voor Suriname. Van 1731 tot 1738 werden er 13012 pièces de India geïmporteerd. Franse uitvoerhavens van blanke slaven: Dieppe, Le Hâvre, St. Malo, Brest en La Rochelle. De Engelse W.I. eilanden kregen gevangenen en Katholieke Ieren. Zij werden naar de Antillen v e r k o c h t.

Eind 17e eeuw: Einde van aanvoer van blanke slaven in de Franse en Engelse eilanden.

1528: De Spanjaarden sloten „Assientos", contracten voor een bepaald aantal slaven. Later waren vooral de G e n u e z e n en P o r t u g e z e n als contractanten opgetreden. Officieel mochten de Spaans-Amerikanen niet rechtstreeks uit Afrika betrekken, waardoor een levendige smokkelhandel ontstond. Deze kwam vooral tot bloei in de tweede helft der zeventiende eeuw, toen er groot gebrek aan werkkrachten was. De slavenschepen moesten op S p a a n s e werven worden gebouwd en hadden dus voorlopig een S p a a n s e equipage. Latere slavenmarkten bevonden zich te Cadiz, San Lucar en Sevilla. De W.I.C. had haar slavendepôt op Curaçao. Later, waren er ook Hollandse slavenhalers. De S p a n j a a r d e n bleven echter de voornaamsten". (Spatiëring van mij.)

Men kan zich afvragen waarom de slavenmarkten zich vooral in het Zuiden van Spanje bevonden. Het is natuurlijk mogelijk, dat men er de voorkeur aan gaf, zo spoedig mogelijk een haven binnen te lopen. Dat alleen de Zuid-Spanjaarden zich op zo'n winstgevende handel zouden toeleggen, lijkt mij zeer onwaarschijnlijk. Velen nemen trouwens aan, dat ook Vigo een centrum van de slavenhandel is geweest, hetgeen zeer wel mogelijk is.

Hebben wij ons tot dusver beziggehouden met de Afrikaanse grondslag der taal en met de geschiedenis van de grote volksoverplantingen, thans wordt het tijd ons af te vragen, welke Europese taal de bron is geweest van het Papiamentu. Wij hebben reeds gezien, dat van het Afrikaans in hoofdzaak de klanken, gedeeltelijk de vereenvoudigde grammatica en wat woorden zijn overgebleven. Hoewel wij dit gedeelte niet mogen onderschatten, wordt hierdoor toch het karakter van de taal niet bepaald.
En dit karakter is uitgesproken Iberisch, ondanks de Hollandse woorden, die men in de taal vindt. Ik zou van het Papiamentu hetzelfde kunnen zeggen als de heer R. D. Simons in zijn boekje „Het Neger-Engels", van deze taal, waarvan men heeft gezegd, dat men het beter Surinaams Neger-Hollands zou kunnen noemen. Hij haalt hier de woorden van Coen Schoonhoven aan: „Tocb maakt het Neger-Engels de indruk overwegend Engels taalmateriaal te bevatten. Misscbien om de volgende twee redenen:

1e. De Engelse monosyllabige woorden zijn gemakkelijk te herkennen, terwijl de meersyllabige Nederlandse woorden sterk vervormd zijn.

2e. De oudste meer voorkomende woorden, als leki, meki e.d., zijn van Engelse oorsprong. Men hoort ze dus veel en ze laten zich niet gemakkelijk verdringen.

En misschien een 3e punt: n.l. dat de klank van het N.E. verder staat van het Nederlands dan van het Engels".
Als men dezelfde elementen van het Papiamentu nagaat, is dit in de hedendaagse vorm, vooral met de latere bijvoegingen, een duidelijk uit het Spaans afkomstige taal. In zijn oudere vorm toch in ieder geval een taal van Iberische afkomst.
Hierover bestaat bij de verschillende onderzoekers géén verschil van mening. Wèl echter over de vraag, welke Iberische taal dat geweest is. Dit beeft aanleiding gegeven tot drie theorieën, n.l.:

Het Papiamentu is hoofdzakelijk voortgekomen uit:

a. het Portugees,

b. bet Spaans,

c. het Galicisch (Gallégo).

Daar deze talen zeer nauw verwant zijn en vele woorden en klanken gemeen hebben, zal het niet met alle zekerheid uit te maken zijn, wie gelijk heeft. Ik meen echter, dat wij, zo niet alles, dan toch nog wel veel zullen kunnen nagaan. Eerst wil ik echter de verschillende argumenten, die bij elk der drie richtingen worden aangevoerd, onderzoeken.
Zoveel mogelijk wil ik daarbij de aanhangers van ieder der ricbtingen zelf aan het woord laten. Daar er reeds een hele literatuur op dit gebied is verscbenen, zal ik uit ieder artikel, hoe belangrijk dit op zichzelf ook moge zijn, slechts die aanhalingen kunnen doen, die rechtstreeks op ons onderwerp betrekking hebben. In de „Amigoe di Curaçao" schrijft de heer N. van

M e e t e r e n, sprekend over de vele artikelen, die op dit gebied verschijnen: „Deze artikelen werden, voor zover mij bekend, nooit aan critiek onderworpen, nog minder tegengesproken . . ." Zoals ik reeds eerder heb gedaan, voorzie ik ieder artikel of uittreksel onmiddellijk van mijn commentaar, waarbij ik de verschillende schrijvers bij voorbaat verzoek, zich deze niet persoonlijk aan te trekken, daar het hier toch gaat om de oplossing van een vraagstuk, dat ons allen ter harte gaat. Ik ben mij ervan bewust, dat ik niet over alle artikelen beschik, die naar aanleiding van dit onderwerp verschenen zijn, zodat zij, wier geschriften hier niet opgenomen zijn, niet moeten denken, dat ik hun mening niet belangrijk genoeg achtte, maar mogen aannemen, dat ik over dat bepaalde artikel geen beschikking had. Ik meen echter wel, dat de voornaamste argumenten in het volgende tot uiting zullen komen.

Ik heb reeds meermalen gewaarschuwd tegen te lichtvaardige woordafleiding. Hoe gauw laat men zich niet door overeenkomst tussen twee woorden leiden tot het vaststellen van verwantschap. Deze fout is door mijzelf gemaakt, toen de overgang van o in u, het aandeel van de Portugezen in de slavenhandel, de invloed van de Portugese Joden en vooral ook de overeenkomst tussen het Papiamentu en het Saramaccaans, alsmede de aanwezigheid van Portugees in alle mengtalen de mening aan mij opdrongen, dat de grondslag van alle mengtalen in de West wel het Portugees m o e s t zijn (zie „De Morgenster" van 21 November 1950). Toen ik aan het onderzoek voor dit artikel begon, had ik nog ongeveer dezelfde opvatting, doch de bestudering van verschillende bronnen hebben mij een ander inzicht gegeven. Aardig wordt tegen ditzelfde gevaar gewaarschuwd door Pater M. D. L a t o u r, als hij, naar aanleiding van woorden, die overeenkomst vertoonden in Papiamentu en Saramaccaans, verschenen in de Amigoe, schrijft: „Er bestaat bijvoorbeeld een Engelsch woord r o o m en een Nederlandsch woord r o o m, maar het zou volmaakt onzinnig zijn uit deze gelijkenis te willen bewijzen, hoeveel overeenkomst er bestaat tusschen het Engelsch en het Nederlandsch, omdat hier de gelijkenis zuiver toeval is. Zoo ook het Papiamentu takki en het N.E. takie; het eerste is afkomstig van het Ned. t a k en het tweede van het Engelsche t a l k. C a b a i (paard) komt van het Spaansche c a b a l l o, terwijl c a b a a i (slaapjas) een Maleis woord is, door de „Japanesi" meegebracht naar Suriname. Op die manier kan men wel overeenkomst aantoonen tusschen Azteken-Indiaansch en het Grieksch van Homerus. Dit is geen fantasietje van mij: er zijn menschen, die het geprobeerd hebben".

In hetzelfde artikel vinden wij interessante verklaringen omtrent de woorden: zumbi, jongota, maribomba, rucu, mompiri, nansi, pinda, Temecu.

In zijn verhandeling over het Papiamentu in deze brochure wijst dezelfde schrijver op l e m b e (likken), dat men afgeleid kan zien van het Port. lamber, terwijl het Spaans „lamer" heeft, doch in het Oud-Spaans óók „lamber" was. In een ander artikel schrijft hij over „Curaçaose legenden", waaruit blijkt, dat de

namen der eilanden van Indiaanse afkomst zijn, ofschoon het volk veel mooiere verklaringen heeft gefantaseerd.
Eigenaardig is, dat men praktisch de afkomst van het Papiamentu niet schijnt te kunnen behandelen zonder daarbij ook over de huidige positie van deze taal te spreken, zoals zal blijken uit wat volgt. Ik zal deze gewoonte volgen en ook dit gedeelte van de studie commenteren.
Laten wij eerst hen aan het woord laten, die de Portugese afkomst voorstaan:
Zo vind ik in mijn aantekeningen het volgende: „De invloed van de Afrikaanse talen begon in 1441 in de hoofdstad van Lusitania (Portugal). Van 1440-1445 werden 10 tot 12.000 negers in Portugal ingevoerd. In 1810 werd de slavenhandel in Brazilië afgeschaft, doch bleef nog jarenlang heimelijk bestaan. Als kind hoorde de schrijver in La Union de werklieden soms liedjes zingen in een bargoens van Afrikaans. Deze liedjes werden „macamba" genoemd. Macamba komt uit quimbundi: gezellen, makkers (ma vormt het meervoud, camba = makker, volgens N o u e l). De Portugese Joden gaven zelfs hun eigen taal op voor het Papiamentu (Mr. V a n B a l e n)".
Wij zouden hierop kunnen vragen: Waarom gaven de Portugese Joden hun taal op voor het Papiamentu? Het is natuurlijk mogelijk, dat de beide talen zo weinig verschilden, dat dit volksdeel hiertoe ongemerkt kwam. Dit bewijst nog geen volledige overeenkomst, noch dat het Papiamentu uit het Portugees afkomstig zou zijn. Hieruit zou echter ook kunnen volgen, dat het Portugees-sprekende deel van de bevolking zo klein was, dat zijn taal als het ware geabsorbeerd werd door een verwante taal.
Hier volgt dan nog een stuk van W. J. A. B u t t n e r: Hebben het Neger-Engels en het Papiament dezelfde oorsprong? Hij schrijft: „Voordat de Hollanders met de slavenhandel begonnen, berustte het monopolie van deze mensonterende handel uitsluitend in handen der Portugezen". Uit het reeds eerder aangehaalde boek van V r ij m a n zou eerder blijken, dat deze in handen der Spanjaarden berustte of in handen der beide volkeren. Laten wij eerst echter het woord nog laten aan de heer B u t t n e r:

„De meeste van deze slaven waren afkomstig van Angola en Portugees Nieuw-Guinea, via Curaçao. Het centrum van de slavenhandel in Midden-Amerika was de kolonie Curaçao, van waaruit de slaven werden uitgedeeld naar de verschillende Middel- en Zuidamerikaanse landen. Waar de eerste slaven dus uit Portugese koloniën afkomstig waren kan men onmiddellijk concluderen, dat het Portugees den slaven niet onbekend was.
De slaven, die in den beginne dus voor het eerst in Curaçao en Suriname werden aangevoerd, waren van dezelfde landstreken uit Afrika afkomstig, daar zij dezelfde taal spraken, d.i. Afrikaans vermengd met verminkt Portugees".
Is het juist, wat deze schrijver hier beweert? Ten eerste hebben wij hierboven reeds gezien, dat vele slaven uit het binnenland van Afrika afkomstig waren, en uit zoveel volkeren stamden,

dat zij elkander niet konden verstaan, hetgeen in overeenstemming is met de bewering van Willem Bosman, de man, die ons het duidelijkste beeld heeft gegeven van de slavenhandel, n.l. dat de talen onderling zeer veel verschilden.
Lichtveld zegt dan: „Die talen verschilden onderling zóóveel, dat de slaven, die ten getale van 400 à 500 werden ingescheept, lang niet altijd elkander konden verstaan".
Vrijman haalt aan: „De kapitein en zijn „hoofdofficieren" moeten „solemneel en onder eede" verklaren, dat onder de aangebrachte slaven geen Angoolsche of Loang(o)sche zijn, „die wel expresselijk zijn en blijven uytgesloten"."
Reeds eerder had Vrijman geschreven: „Het asiento, dat de Spaansche regeering sloot met de Genueezen, De Grillo en Lomelin (1663-1670), bracht eerstgenoemde in indirect contact met de Edele Compagnie. Dit asiento was, hetgeen men zou kunnen noemen, een „neutraal" contract. De houders waren Genueezen en in allen geval geen Portugeezen, Engelschen of Hollanders". De schrijver van ons artikel, de heer Buttner, haalt dan voorbeelden aan van overeenkomstige woorden van het Papiamentu en Saramaccaans en wijst op de werkwoorden por en kier, die geen progressieve vorm hebben, alsmede op de aanwezigheid van Portugese Joden in Suriname. Hij ziet het werkwoord ta afgeleid van het Portugese „estar". In het N.E. is dit vervangen door dé, afkomstig van „to do". Zo toont deze schrijver aan, dat beide talen wortelen in het Portugees. Men kan zich echter afvragen, of de slaven, die van Curaçao kwamen, niet het eerste stadium van het Papiamentu naar Suriname hebben gebracht. De gedachte, die in het onderhavige artikel ontwikkeld is, vindt men ook terug in het hoofdstuk „Heterochthone talen" door Lou Lichtveld in: „Ons Koninkrijk in Amerika". Ook hieruit laat ik brokstukken volgen:

„Toen de eerste Europeanen in West-Indië voet aan wal zetten, vluchtten de oorspronkelijke bewoners naar het binnenland; zij onttrokken zich aan de kolonisatie en waren gedoemd geleidelijkaan te verdwijnen. Vandaar dat de talen der inboorlingen daarna in het algemene verkeer nagenoeg geen rol meer speelden". „Van hen namen de indringers slechts een aantal namen van typischplaatselijke producten over, die zij nimmer tevoren gekend hadden: namen van dieren, bomen en vruchten, alsmede van enkele gebruiksvoorwerpen, waarvan de vervaardiging ook later steeds door de Indianen bleef geschieden, die daarmee in vreedzame tijden hun schamele ruilhandel op touw zetten". Over deze Indiaanse woorden zegt de heer Lichtveld: „Zij behoren bij datgene wat onvervreemdbaar en onuitroeibaar in deze streken bleef voortbestaan en gedeeltelijk zijn deze termen „internationaal"." Na gewezen te hebben op de zeer heterogene bevolking en op de zeer gecompliceerde Afrikaanse talen, neemt de schrijver aan, dat er telkens weer een noodtaaltje werd geschapen, dat aanvankelijk berustte op een compromis en een wederzijds minimum. Het viel de meesters niet mee, om hun slaven abstracte begrippen bij te brengen. (Zou men dit ook werkelijk geprobeerd hebben?)

„Het waren de Portugezen, die het monopolie van de slavenhandel stevig in handen hielden, al waren de vrachtvaarders en distribuanten voornamelijk Nederlanders en Engelsen. Het eerste accoordje werd dan ook getroffen tussen een hoogst gereduceerd Westafrikaans taalgevoel en een afgeroomde Portugese woordenschat. Zo kwamen de negerslaven, die in de factorijen soms lang op vervoer moesten wachten, in de West aan als sprekers of leerlingen van een soort Negerportugees, dat eerst later, onder de plaatselijke omstandigheden, soms overging tot een Negerengels, en tenslotte, zoals een paar eeuwen geleden op het eiland Sint Thomas, tot een Negerhollands, dat als reductietaal in menig opzicht frappante overeenkomsten toont met vroegere stadia van het Afrikaans der Boeren-Republieken". Hierna vinden wij weer een lijst van woorden, die gelijk zijn in Papiamentu en Djoeka-tongo en van Portugese afkomst zijn. Hier zit wel wat in. Wij zullen er echter zeker van moeten zijn, dat de slaven lang genoeg in de factorijen aan de Afrikaanse kust verbleven om daar een werkelijke Portugese basis op te doen. Was de slavenhandel wel zo vast in Portugese handen, dat er van dialectisch Spaans geen sprake kon zijn? Zeer interessant is volgens mij het volgende stukje uit het artikel: „Ondertussen is wat de oppervlakkige beschouwer geneigd is radbraken te noemen, een taalkundig ongemeen interessant proces. De reductie of vereenvoudiging geschiedde volgens vaste wetten, die deels invariant zijn en zich bij al dergelijke noodhulptalen laten gelden, deels echter in dit bijzondere geval ook afhankelijk zijn van het taalgevoel der negers, die vaak het idioom en de grammaticale eigenaardigheden van hun oorspronkelijke taal eenvoudig vertaalden, en de klank der nieuwe woorden aanpasten aan de phonemen, die hun om zo te zeggen in de mond bestorven lagen. Zowel het Djoeka-tongo als het Ningre-tongo en het Negerspaans of Papiamentoe (dat op Curaçao gesproken wordt) kenmerken zich dan ook door het volgende:

1. Uitwendig door
   - a. het weglaten van moeilijke klanken;
   - b. het wijzigen van lastige klankverbindingen in meer gemakkelijke;
   - c. het vervangen van sommige klanken door andere;
   - d. het vormen van stereotiepe harmonische uitgangen (klinker of nasaal).
2. Inwendig door
   - a. behoud van oergrammaticale constructies vooral inzake de zinsbouw;
   - b. verval van alle buigings- en vervoegingsuitgangen;
   - c. woordkeuze zonder aanzien van herkomst".

Op de meeste van deze verschijnselen heb ik reeds eerder, naar aanleiding van mijn eigen studie van deze materie, gewezen. Een aardig voorbeeld, hoe moeilijk het is de afkomst van een woord te bepalen, vinden wij in hetzelfde artikel, waar het

Pap. „kanieka" wordt afgeleid van „kannetje", terwijl andere schrijvers hier een Portugees of Spaans woord in willen zien. Ook S. G. M. R o z e n d a a l ziet in „De Westindiër" van 6 Juni 1952 de invloed van de Portugese Joden, die uit Brazilië geëmigreerd waren, als voornaamste factor bij het ontstaan van het Papiamentu. Hoe moeilijk bij sommige woorden te bepalen is, uit welke taal zij stammen, of door welke taal zij in het Papiamentu zijn gebracht, moge blijken, behalve uit het bovengenoemde „canica", uit de recensie door M. van Meeteren van de Diccionario Papiamentu-Holandes van G. P. J a n s e n, die Nederlandse woorden zoveel mogelijk Nederlands spelt en Spaanse woorden Spaans: „ . . . Hoe zou dan naar schrijvers mening het woord „foeroe" dienen te worden geschreven? Is het afgeleid van de Nederlandse woorden voering of voeren of van de Spaanse forro en forrar? En hoe zullen verder „choechoebi", „goeroeboeroe", „toetoeroetoe" enz. moeten worden geschreven? Persoonlijk zijn wij van mening, en zulks op goede gronden, dat foeroe van het Nederlands en niet van het Spaans is afgeleid, tegen de opinie van den schrijver in, die „fura" schrijft. Ook froes en froesa achten wij van het Nederlandse woordje „roest" te stammen. Waarom dan niet froesá geschreven?"

Als laatste aanhaling van hen, die voor de Portugese afkomst zijn, neem ik betreffende de talen van Suriname over uit: D e E n c y c l o p a e d i e v a n N e d e r l a n d s W e s t - I n d i ë: „Het gebruik van Portugese woorden, b.v. bijzonder sterk bij de Saramaccaners, voert terug tot de tijden, dat de voorvaderen van die Bosnegers slaven waren op de plantages van de uit Brazilië verdreven Portugese Joden". Welke taal spraken deze Joden? Men is geneigd bierop onmiddellijk te antwoorden: „Natuurlijk Joods-Portugees". Prof. Lenz neemt wel aan, dat de Portugezen de voornaamste slavenhalers waren, maar antwoordt op de bierboven gestelde vraag niet zo beslist. Op blz. 48 schrijft bij: „In 1648 begon de aanvoer van negerslaven, waarbij mulatten en allerlei vermengingen. Tot op de huidige dag bestaat de bevolking buiten de hoofdstad bijna geheel uit negers en kleurlingen, die zich Europees kleden. De handel in negers, die door de Portugezen uit Afrika werden gehaald, had in Curaçao zijn centrum voor de verspreiding in Amerika. Het jaarlijks aantal van 1650 tot 1750 bedroeg 20.000; daarna kwamen er soms tot 100.000 negers per jaar aan. In het midden van de XVIIe eeuw kwamen er veel Joden (Galiciërs?), die uit Brazilië verbannen waren. Tot op heden beheersen hun afstammelingen het grootste gedeelte van de handel van Curaçao".

Het is voor mij niet mogelijk na te gaan, welke taal deze Joden spraken. Nu zou men zich kunnen afvragen, wat dit Galicisch (Gallego) eigenlijk is, alsmede welke andere dialecten aan de vorming van het Papiamentu hebben kunnen medewerken. Ik heb daartoe opgeslagen: Eléments de Linguistique Romane, van Edouard B o u r c i e z. Spanje was in de Middeleeuwen bezet door de Moren. De Christenen proberen dan het land weer in hun bezit te krijgen. „Men ziet dus, hoe de „reconquista" in

het algemeen in zijn werk gegaan is. De Christenen, die eerst in de bergen in het Noorden van het schiereiland teruggedrongen waren, hebben er groepen gevormd, die vervolgens, aan elkaar parallel marcherend, weer naar het Zuiden getrokken zijn.
De Galicische groep is naar de Minho afgezakt, daarna naar de Douro en de mond van de Taag".
„De Centrale groep, die uit Asturië, heeft eerst bij Leon en het Oude Castilië rondgezwermd. Het is de Castiliaanse groep, de sterkste en de volkrijkste van alle, die naar Tolèdo is afgedaald aan het einde van de XIe eeuw, en vandaar naar Cordova en Sevilla."
„Tenslotte had er zich reeds vroeg een groep gevormd rond de koningen van Navarre. Deze heeft zich slechts naar het Oosten uitgestrekt, naar Aragon en het dal van de Ebro." De schrijver wijst er dan op, dat Portugal een eigen bestaan heeft geleid. Tegen het einde van de 15e eeuw was het een zeevarende mogendheid geworden, maar van 1580 tot 1640 „was Portugal nog slechts een Castiliaans vice-koninkrijk". Dit is juist de periode, die voor onze studie zo van belang is. Liet de politieke toestand van die tijd dan wel toe, dat de Portugezen het monopolie van de slavenhandel zo vast in handen hadden? Niemand zal eraan twijfelen, of zij een belangrijk aandeel erin hebben gehad. Dit bevestigt m.i. de bewering van Vrijman, dat de Spanjaarden de voornaamste slavenhalers bleven. Verder lezen wij: „Het koninkrijk Spanje heeft ongeveer 21 millioen inwoners, waarvan men, uit taalkundig oogpunt 1 millioen Galiciërs, 3 millioen Basken en vooral Catalanen moet aftrekken, daar deze slechts hun eigen taal spreken. Het Spaans wordt dus op het ogenblik in Europa door een groep van 17 millioen mensen gesproken. Het Portugees wordt gesproken door de 6 millioen inwoners van Portugal (waarbij gerekend de Azoren en Madeira), waaraan men nog 1 millioen Galiciërs kan toevoegen." De schrijver geeft dan de dialecten van het Spaans: Asturisch (dat nog zekere archaïsche trekken bewaart), het Leons en het Aragons, het Castiliaans, het Andalusisch, dat van het Castiliaans komt, maar zich hiervan onderscheidt door een zachtere uitspraak".
Als dialecten van het Portugees geeft Bourciez: „de dialecten van „Entre-Douro-en Minho" en van Tras-os-Montes, die bij het Galicisch aansluiten; het dialect van de Beira, Estremenho en die van Alemtejo en Algarve, waaraan men de dialecten van de Azoren en Madeira moet toevoegen".
Het Galicisch is dus een dialect van het Spaans, dat echter dichter bij het Portugees dan bij het Spaans staat. Men begrijpt nu, hoe moeilijk het is van bepaalde woorden te zeggen, uit welk dialect zij stammen. Wanneer een woord wel in het Spaans bestaat en niet in het Portugees, is het niet zeker, dat het ook in het oudere Portugees niet bestaan heeft. Bovendien zal men zeker woorden vinden, die in een bepaald dialect wèl te vinden zijn en in de officiële taal niet. Bij andere woorden kan men natuurlijk de breking van de vocalen als criterium nemen. Ik lees hierover bij Bourciez: „De geaccentueerde vocalen van het Portugees zijn nog duidelijk dezelfde als die van het Vulgair-

Latijn, aldus in de zeven woorden: prado, terra, mesa, amigo, nove, gola, muro. In deze reeks vervangt het Spaans „terra" en „nove" door tierra" en „nueve", omdat in het Centrum van het schiereiland e en o [1]), zelfs voor meer consonanten, reeds in de oudste Romaanse tijd respectievelijk gediphtongeerd zijn in **ie** en **uo**". Ik beschik helaas niet over oude dialectkaarten, maar vraag mij toch af, hoe dit dan in de randgebieden is geweest. Ongetwijfeld zal deze diphtongering daar niet of in mindere mate hebben plaats gehad. Bij de verba hebben bovendien de vormen met breking naast de vormen zonder breking (sentir naast siento) zekere vormen van het Papiamentu beïnvloed. Wanneer de slaven meer vormen zonder breking hoorden, hebben zij die ongetwijfeld overgenomen. Soms kwam een bepaalde vorm meer voor: pido bijvoorbeeld meer dan pedir. De breking kan ons dus niet altijd helpen bij het vaststellen van de stamtaal. Is er bij de consonanten een betrouwbaarder criterium te vinden? Ik lees hiervan, om maar enkele voorbeelden te geven: „Een verandering, eigen aan het Castiliaans, is die van begin-f in h." „Deze ontwikkeling, ontstaan door een onvolledige samenwerking van de onderlip en de boventanden, heeft niet plaats gevonden in het Westen (ptg. filho, ferro), noch in het Noorden (astur. fiu), noch in Aragon (fillo, feito)". Hoe staat het dan met de jota? „De ll [2]) van het Romaans is intact gebleven in het Westen: ptg. folha, olho, orelha, alsmede in Leon, en in het Oosten in Aragon (Leon., Arag. fillo, uello). In het Noorden is ll gereduceerd tot y (astur. fueya). In het midden is hij, tegen het begin van de XIIe eeuw, onmiddellijk overgegaan tot j [3]), die in de XVIe eeuw tot jota geworden is: Sp. hoja, hijo, ojo, oreja, agasajar." „In de XIIIe eeuw is de ll tussen vocalen in het Midden gemouilleerd (maar niet in Portugal); deze secondaire ll is niet meer tot j geworden, maar intact gebleven: Sp. silla, caballo, estrella, etc. De klank ll is trouwens ook aan het verdwijnen; in het hele Zuiden van Spanje is hij tot y geworden en sporadisch ook in het Noorden. Zelfs te Madrid spreekt het volk nog slechts „caye" (calle) uit."

Ik meen, dat ik aan het bovenstaande niet veel meer behoef toe te voegen. Ik geloof niet, dat het zin heeft, deze dialectische verschijnselen voor alle klanken na te gaan. Heel belangrijk is voor ons echter de mededeling, dat z eerst in de VXIe eeuw, toen dus de slavenjachten reeds aan de gang waren, in jota is overgegaan. Nu blijft nog de vraag, wat Bourciez zelf van het Papiamentu schrijft. Daar het stuk, dat hierop betrekking heeft, een nieuw licht werpt op ons probleem, laat ik het hier volgen.

„Buiten Europa, wordt het Portugees gesproken aan de kust van Guinea en Mozambique, in enkele punten van Voor-Indië en de Soenda-eilanden en tenslotte in het grootste gedeelte van Brazilië. Het Spaans is de taal gebleven van alle andere landen van Zuid-Amerika, Middel-Amerika, de G r o t e A n t i l l e n (spatiëring van mij) en Mexico. Ongeacht enkele trekken, kenmerkend voor iedere streek, toont het Spaans, dat in Amerika

[1]) Open e en o. [2]) ll = l mouillé. [3]) j = Fr. Jean.

wordt gesproken de meeste dialectische bijzonderheden van Andalusië (spatiëring van mij). Dit feit laat zich verklaren, daar de Spaanse emigratie naar de Nieuwe Wereld vooral in het Zuiden van het schiereiland (spatiëring van mij) plaats vond; de koloniën hadden als handelscentrum de grote haven Cadix, en in Sevilla bevond zich de hoogste Rechtbank voor Indië. Zie voor de geschiedenis en de ontwikkeling van het Spaans-Amerikaans M. L. Wagner, in het Zs. f. rom. Phil XL, 286 en 385. - In Europa zelf en verder langs de Middellandse Zee, is de taal, die wordt gesproken door de Oosterse Spaanse Joden, vooral uit Saloniki (en die daar de helft van de bevolking vormen), van speciaal belang. Daar deze Joden, die onder de regering van Ferdinand in 1492 en in de volgende jaren, verbannen zijn, geen relatie meer met hun vroegere vaderland hebben onderhouden, maar het Castiliaans zijn blijven gebruiken, hoewel zij een sterk gemengde woordenschat hebben, volgt hieruit, dat hun taal zich op heel wat punten nog in het stadium bevindt van het Spaans tegen 1500."

Een speciale vergelijkende studie van Joden-Spaans en Papiamentu zou dus niet ongewenst zijn. Ik meen echter, dat dit artikel daarvoor niet de plaats is, daar men ook bij dat werk zeer voorzichtig moet zijn en een gedeelte van de stof zou moeten wijden aan de invloed van de Joodse mondstand op de Spaanse klanken.

Laten wij thans weer het woord laten aan hen, die het Spaans als basistaal van het Papiamentu zien. Wij moeten hierbij dus denken aan het allereerste stadium van de taal, toen de eerste contacten werden gelegd of zojuist waren gelegd, toen van een eigenlijke taal nog geen sprake was. Het ogenblik, waarop een taal ontstaat, is namelijk niet te bepalen. Uit gebrekkig gebrabbel groeit iets, dat vaste vorm krijgt, waarvan men op een zeker ogenblik constateert, dat het vaste vorm heeft. Aan de bovenlaag van Spaans twijfelt niemand meer. Wat was die bijna begraven onderlaag echter?

Pater M. D. Latour O.P. schrijft in de „Amigoe di Curaçao" van 11 December 1947 naar aanleiding van „Nederland in de vijf werelddelen": „Op blz. 358 lees ik, dat het oorspronkelijk Portugees getinte Papiamentu in later jaren verspaanst zou zijn, o.a. onder invloed van de missionarissen, die aanvankelijk van het Zuidamerikaanse vasteland afkomstig waren. Inderdaad zijn er enkele priesters uit Venezuela voor enige tijd werkzaam geweest op Curaçao, maar dat zo'n alleenstaande man, die vanzelf weinig met de Protestanten en de Joden te maken had en aan wie niet eens werd toegestaan godsdienst-onderricht te geven aan de slaven, een merkbare invloed kan hebben gehad op de vorming van het Papiamento, lijkt me tamelijk uitgesloten. Wie weet er echter iets van het Papiamento van vóór 1700? Men kan wel veronderstellen, dat het toen meer Portugees getint was, men kan er zelfs verleidelijke waarschijnlijkheidsargumenten voor aanhalen, maar wie kan een document verschaffen, dat zekerheid biedt?

Zelf loop ik óók met een veronderstelling rond, n.l. dat de gering in aantal zijnde, maar toch nog tamelijk langdurig aanwezig zijnde Curaçaose Indianen, die allen Spaans spraken, wel verantwoordelijk zouden kunnen gesteld worden voor een Spaans getint Papiamento in de 17e eeuw."

Of dit laatste juist is, is, zoals Pater Latour zelfs reeds schrijft, niet na te gaan. Daar de verhouding tussen Indianen en Negers zeer slecht was, kunnen wij niet veronderstellen dat de eersten op de laatsten veel invloed zullen hebben gehad. Wèl is natuurlijk mogelijk, dat de blanken in het verkeer met de Indianen reeds tot een soort „minimum-grammatica" gekomen zijn, die zij later bij hun gesprekken met de Negers ook gebruikten. Op de „minimum-grammatica" hoop ik later terug te komen.

Toch mogen wij hier aannemen, dat de invloed, die de slaven ondergingen, zeer veel aspecten vertoonde, en dat men m.i. het vraagstuk niet oplost door een simpele, enkelvoudige invloed te veronderstellen. Pater Latour voert nog veel meer argumenten aan voor een Spaanse afkomst, welke men kan lezen in het vorenstaande artikel. Daar ieder, die mijn uiteenzetting leest, ook kennis kan nemen van de ideeën van Pater Latour, laat ik een uittreksel uit het genoemde hoofdstuk achterwege. Wèl wilde ik naar aanleiding hiervan het een en ander opmerken. Hier zie ik bijvoorbeeld, dat Pater S c h a b e l omstreeks 1704 het Papiamentu gebroken Spaans noemde. Wat is de waarde van deze opmerking voor onze studie? Ten eerste zouden we moeten weten, of de negers van de verschillende meesters met elkander in aanraking kwamen. Anders is het natuurlijk mogelijk, dat de Portugese meesters een Portugees getint Papiamentu aan hun slaven leerden, terwijl op andere plantages een Spaans Papiamentu werd gesproken. Wij weten van Pater Schabel, dat hij zich waarschijnlijk niet naar Joodse plantages zal hebben begeven en wanneer men aanneemt, dat het vooral de Joden waren, die Portugees spraken, kan men natuurlijk zeggen, dat hij alleen maar het Spaanse Papiamentu gehoord heeft. Bovendien wordt Portugees niet opgegeven als een van de talen, die hij sprak. Alvorens verkocht te worden, werden de negers tezamen gehouden, hetgeen weer de eenheid van taal bevorderde. Verder mogen wij van iemand, die zoveel talen spreekt, toch zeker wel aannemen, dat hij gebroken Portugees van gebroken Spaans kan onderscheiden. Wanneer dit niet het geval is, hebben Portugees en Spaans in die tijd wel heel weinig verschil getoond. Na wat ik hierboven reeds heb vermeld, begrijpt men, dat ik alleen Portugese invloed niet kan aannemen. Wij zullen dus wel zeer sterke argumenten moeten hebben als wij aan de woorden van iemand als Pater Schabel willen twijfelen. Pater Latour laat verderop in zijn artikel Portugese woorden volgen. Vele ervan zijn inderdaad wel Portugees te noemen. Van enkele andere zou ik dat echter niet zeker durven beweren. Zo bijvoorbeeld het achtervoegsel: mentu. Ten eerste zou ik hiervan kunnen herhalen wat ik reeds over de breking heb gezegd. Ten tweede bestaat hiernaast het achtervoegsel -mente voor de adverbia, dat het eerste beïnvloed kan hebben. Wat bijvoorbeeld te denken van een

woord als: heru, dat noch een Spaanse noch een Portugese vorm te zien geeft? Er hebben zich meer invloeden kunnen doen gelden: balente. Goed, dit kan Portugees zijn. Hiernaast bestaat echter: valentía. Portugees zijn: na en te. Ik heb nog geen bewijs, dat zij ergens anders vandaan komen. N a k a n door het woord n a a r (Ned.) beïnvloed zijn, maar behoeft het niet. Als wij t e in het Negerengels vinden (en dat is het geval), dan leidt men het rustig van het Eng. till af. Voorzichtigheid is dus geboden. Portugees is de gewoonte om de slot-m van een woord als een neusklank uit te spreken. Waarom doen andere Creolen-talen dit dan ook? Omdat de Portugezen de hele slavenhandel beheersten? Men weet, dat het Negerfrans sterker nasalisering heeft dan het gewone Frans. Het is waar, dat het Frans vroeger nasaler was dan thans. (Het N.F. zegt bijv. moin voor je). Het N.E. heeft dezelfde bijzonderheid. Mijn vermoeden, dat wij hier meer met een Afrikaanse dan met een Portugese karaktertrek te maken hebben, wordt bevestigd door de grote onderzoeker Prof. S c h u c h a r d t, waarvan Prof. Lenz in § 28 in zijn boek „El Papiamento" zegt: „Schuchardt (Kreolische Studien I. p. 11) wijst terecht met nadruk op de neiging van de negers om de vocalen nasaal uit te spreken, welk verschijnsel, toevallig, ook in het Portugees bestond." Over de overgang van o in u heb ik reeds eerder gesproken. Nu nog wat de woorden betreft: Bij T o l h a u s e n: Spanisches Wörterbuch, lees ik bijvoorbeeld: porco: In Galicië: varken. „Mester" kan natuurlijk Portugees zijn (Sp. menester, Po. mister). Wanneer men echter metathesis veronderstelt en er verder rekening mede houdt, dat er in het Papiamentu vele genasaliseerde vormen naast orale staan, dan hoedt men zich er wel voor, een etymologie te gemakkelijk vast te stellen. Wil dit dus zeggen, dat ik Portugese invloed absoluut wil ontkennen? Natuurlijk niet. Ook de Portugezen hebben zich met de slavenhandel beziggehouden, ook zij zijn op Curaçao geweest. Met verwijzing naar mijn aanhalingen uit Bourciez vraag ik mij echter af, of Spaans en Portugees wel zó duidelijk te scheiden waren, dat men met volstrekte zekerheid van een bepaald woord kan zeggen, dat bet een Spaanse of Portugese vorm heeft. Pater Latour is zelf ook deze mening toegedaan, zoals blijkt uit zijn voorbeeld „lembe". Bij de Portugese woorden tekent de schrijver bovendien aan: eventueel Galicische woorden. Tenslotte blijkt zijn voorzichtigheid wel het duidelijkst uit zijn waarschuwing: „Eén ding mogen wij niet uit het oog verliezen, n.l. dat het Spaans en het Portugees van twee en een halve eeuw geleden niet precies hetzelfde waren als ze nu zijn, waarschijnlijk minder van elkaar verschilden en dichter stonden bij het Gallego, dat beider stamtaal schijnt te zijn." Als wij het Papiamentu zo zien, krijgt de bewering van Pater Schabel, dat het „gebroken Spaans" was, toch zeker wel waarde. Wanneer de beide Iberische talen inderdaad minder verschilden en wanneer de randdialecten van het schiereiland, die waarschijnlijk met beide talen punten van aanraking vertoonden en die wel door de zeevaarders gesproken zullen zijn, de verschillende creoolse talen tot grondslag hebben gediend,

dan wordt hiermede zeer veel verklaard. Ten eerste de overeenkomst tussen Saramaccaans en Papiamentu, ten tweede, dat de blanken, die een van de twee stamtalen spraken, de slaven zullen hebben kunnen verstaan. Laten wij vooral niet vergeten, dat het Spaans nog sterk veranderd is in de tijd, dat de slavenhandel reeds in volle gang was, terwijl veranderingen in het Portugees ook van recente datum zijn. Bijvoorbeeld: Bourciez schrijft: „Het Oude Castilië schijnt reeds in het begin van de XVIe eeuw j en x verward te hebben, maar in Toledo heeft men ze tot 1640 onderscheiden. In onze tijd vervangt Andalusië de Castiliaanse J door een zuivere aspiratie".
In hetzelfde stuk vindt ik: „Anderzijds vergelijken alle grammatici tegen 1560 de Spaanse x met de Franse ch."
Ook voor het Portugees lees ik dergelijke recente overgangen: „De klinkers zonder klemtoon van het Portugees hebben in de moderne tijd (spatiëring van mij) en vooral in de loop van de XVIIIe eeuw, een bijna algemene verzwakking ondergaan, waardoor het verschil in vocalisme met dat van het Spaans voltooid werd. (Let wel, pas in de loop van de 18e eeuw!!!). Hier zijn de feiten, waarbij we slechts rekening houden met de belangrijke verschillen:
a. De onbetoonde Portugese a is, in welke positie ook, verzwakt tot een klank, die de Franse e (van de) nabij komt.
b. De e van de beginlettergreep van een woord is tot toonloze e verzwakt in: seguro, sermao etc., behalve wanneer hij onmiddellijk aan het begin van het woord stond, in wel geval hij i werd: ptg. irmao, irrar, geschreven: errar. In de dialecten in het Noorden van Spanje (spatiëring van mij) heeft deze overgang tot i reeds zeer vroeg en in alle posities plaats gevonden, astur. hirmanu, minuda etc. In het Portugees heeft de eind-e de klank aangenomen van een zeer vluchtige i, sinds het midden der XVIIle eeuw (spatiëring van mij) in torre, chave, chaves etc. (Zo vindt men ook astur. frenti, nuechi = Spaans: frente, noche).
c. Tenslotte heeft sinds diezelfde tijd de o de klank gekregen van een zwakke u, zowel in initiale als finale positie. Men vindt hetzelfde in het Asturisch."
Deze feiten stellen Pater Latour toch wel in het gelijk, als hij veronderstelt, dat de beide talen niet veel verschilden. Ik zou hier bijna aan willen toevoegen: Als men de Afrikaanse invloed op de klinkers wil loochenen, waarom dan niet aan Asturische invloed gedacht i.p.v. aan Portugese? Het bovenstaande kan tegelijk veel verklaren van de veelvuldige sj-klank in het Papiamentu, alsmede waarom men in de meeste gevallen eerder aan een mengtaal met Portugees dan met Spaanse basis denkt.
Tenslotte heb ik hier nog twee interessante artikelen van de heer N. van Meeteren, beide verschenen in de „Amigoe di Curaçao". Als eerste behandel ik: Oude inventarissen, verschenen op 21 Mei 1946, waarin de schrijver nagaat, wat oude plantage-inventarissen ons te leren hebben. Een meisje was „kweester". Hoewel dit woord op Texel en Vlieland „vrijen" betekent, neemt de heer Van Meeteren aan, op zeer goede gron-

den, dat hier een „spinster" wordt bedoeld. Het volgende is van zeer veel belang voor onze studie: „Kunnen wij, uit hetgeen wij reeds geschreven hebben omtrent het woord „vroemoer", de conclusie trekken, dat bij het bestuderen van de etymologie der Papiamento-woorden, steeds naar het Nederlands en het Spaans van de 17e eeuw of vroeger en liefst naar de Zeeuwse en Westfriese dialecten en voor wat het Spaans betreft, naar de Galicische, moeten grijpen, een bevestiging hiervan krijgen wij in het reeds genoemde woord „kweester" en verder teljoor (Pap. tayó), kokkel, kokkelhuisje (Pap. kokoliesjie — Jansen: cocolishi), mahogne (Pap. mahog — Jansen: Mahok). In 1743 werden reeds woorden gebruikt, die van het Papiamentu moeten afstammen: „een canoa, een dorie, 150 schepels pindies". In de eerste helft der 18e eeuw: rooi, makotten, koenoek of knoekje, kardoesje. Uit een inventaris van 1717 laat de schrijver dan eigennamen volgen. Hij vindt er Afrikaanse, Spaanse en Hollandse, Spaans-Hollandse en Papiamentu namen, doch geen Portugese. Jansen geeft in zijn woordenboek „hafdak" voor „afdak". Deze toegevoegde „h" vindt men inderdaad in het Zeeuws en Westfries. Dit zou de schrijver dus wat het Zeeuws en West-Fries betreft in het gelijk stellen.

Een ander, zeer lang artikel heb ik gevonden in de „Amigoe" van 14 April 1944, naar aanleiding van het artikel van W. J. A. Buttner, door mij hierboven reeds besproken. De schrijver beziet alles vooral uit een historisch oogpunt. Na 1634 bedienden de Nederlanders zich van een tolk, Samuel Coheño, die volgens de schrijfwijze van zijn naam eerder een Spanjaard dan een Portugees zou zijn. De Spanjaarden hadden Spaanse namen en hun dorpen veranderden hun oorspronkelijke naam in een Spaanse. Er was regelmatige uitwisseling van naturellen tussen het vasteland (Venezuela) en de eilanden. Waarschijnlijk spraken deze Indianen niet het Castiliaans, maar het Gallego, dat de meeste invloed zou hebben uitgeoefend op de vorming der beide Iberische talen. De negers kwamen waarschijnlijk van de Spaanse koloniën. In 1641 had Jol de macht der Portugese slavenhandelaars in Angola gebroken, zodat de Compagnie van toen af ook als slavenhandelaarster kon optreden en van Curaçao een slavendepôt voor Zuid- en Midden Amerika maken." Pas in 1662 werd een contract gesloten met een Genuees handelshuis voor de levering van 4500 zwarten per jaar. „De slaven vóór die tijd ingevoerd spraken, naar alle waarschijnlijkheid, zoals wij later zullen zien, of Spaans, of hun eigen taal, zodat het hun, in het eerste geval niet veel moeite zal hebben gekost zich met de Indianen te verstaan. Hierdoor werd dus de invloed van het Spaans nog versterkt, zowel op Curaçao als op Bonaire." De schrijver vermoedt, dat er in die tijd van een volkstaal nog geen sprake is, maar dat noch het Nederlands noch het Spaans zich ongerept hebben kunnen handhaven. In 1642 schrijft Ds. Backer over „het Spaans bewind". De mensen konden geen Nederlands met hem spreken. Enkele verdere grepen uit het artikel: 1659: een neger Johannes, leest de Indiaanse kinderen des Zondags uit Spaans Christelijke gebeden voor. Daarna verzoeken om predi-

kanten in Nederlands en Spaans. (1663). Hollandse kinderen krijgen Spaanse namen. Verder lees ik: „Dat die zwarten ooit Portugees, zoals velen willen aannemen, zouden hebben gesproken is absoluut niet te bewijzen, integendeel, alles wijst erop dat zij, toen zij hier aankwamen, niets anders dan hun eigen dialect spraken, misschien doorspekt van een paar vreemde woorden, hetzij Hollands, Spaans of Portugees, afgeluisterd gedurende hun gevangenschap in Afrika, dat meestentijds niet van jange duur zal zijn geweest, vóór de inscheping. In alle gevallen was die tijd niet lang genoeg om een taal, hoe gebrekkig ook, aan te leren. Van hen kon dus geen Portugese invloed zijn uitgegaan bij de vorming van een volkstaal." De meeste slaven waren volgens de schrijver afkomstig uit Loango, Loanda, Benin, Congo etc. Vooral de eersten waren bekend om hun achterlijkheid. In het boek van Vrijman vindt men inderdaad een afbeelding van Loango-negers, waaruit hun aanwezigheid bewezen kan worden. De schrijver neemt dan aan, dat er een Spaans dialect gesproken werd, waarschijnlijk het Gallego, dat vele punten van overeenkomst met het Portugees vertoont.

Bij het nagaan van oude inventarissen bleek de schrijver „dat reeds voor 1750 het Papiamento vrij ver af stond van zijn oorsprong, het Gallego-Spaans der eerste inwoners: chequito sp. chiquito, bousaal, sp. bozal etc." Kan hier niet van asturische of andere dialectische invloed sprake zijn? Dan gaat de schrijver verschillende spreekwoorden na, waarvan er slechts drie of vier van Portugese oorsprong kunnen zijn, zonder dat men er een andere equivalent naast kan zetten. Tenslotte wijst de schrijver nog op het gemak, waarmede de Joden zich aan een vreemde taal en een vreemde cultuur aanpassen en verklaart hiermede, waarom deze bevolkingsgroep haar eigen taal heeft opgegeven voor de volkstaal. Waarschijnlijk is op het reeds gevormde Papiamentu dan ook van de Joden geen invloed uitgegaan. Daar het grootste gedeelte van dit artikel zich op historisch terrein beweegt, kan ik dit niet van commentaar voorzien. De feiten, die naar voren gebracht worden, lijken mij alle volkomen juist. Met de heer Van Meeteren en met Pater Latour geloof ik, dat wij in deze richting moeten zoeken. Ik meen slechts, dat wij niet alleen het Gallego, doch ook andere Spaanse kustdialecten in het Papiamentu zullen terugvinden. Dit heb ik hierboven echter reeds uiteengezet. Ik wil de aanhalingen uit dit artikel nu beëindigen met de voor ons interessantste opmerking eruit: „Veel wat men aan de invloed van het Portugees zou willen toeschrijven en dat niet verklaard kan worden uit het beschaafd Castiliaans, laat zich misschien wel verklaren uit het Gallego, de taal der meeste Spaanse zeevarenden en conquistadores van de 16e en 17e eeuw. (Vigo, Pontavedra, Muros, La Coruña, Ferrol, Santander, Redondeja en anderen).

Het wil mij voorkomen, dat de auteurs, die de vorming van het Papiamento taalkundig willen verklaren, te weinig aandacht hebben geschonken aan de verschillende Iberische dialecten uit de 17e en 18e eeuw."

Een ander, die het Papiamentu uit het Galicisch afgeleid wil zien

is Pater Raphaël B ü h r s O.P., die in zijn artikel „Papiamento" in de „Amigoe di Curaçao" van 29 Juni 1945 schrijft: „Geleerden zoals Prof. Dr. Rudolf Lenz en Prof. Hugo Schuchardt spreken met eerbied over het Papiamento." Volgens deze schrijver is de taal uit het Oud-Galicisch ontstaan: „Al komen in het Papiamento zeer veel onveranderde Spaanse woorden en tamelijk wat, min of meer gewijzigde, Nederlandse woorden voor, toch mag het Papiamento geen basterdtaal of dialect van Nederlands of Spaans of Portugees, noch een overgangstaal op een van deze talen worden genoemd. H e t P a p i a m e n t o i s g e e n v e r g r o e i d e o f v e r k n o e i d e t a a l, i s g e e n m e n g s e l v a n N e d e r l a n d s, P o r t u g e e s e n S p a a n s, i s o o k n i e t u i t h e t S p a a n s o n t s t a a n, z o m i n a l s h e t N e d e r l a n d s u i t h e t D u i t s, m a a r i s n a a s t h e t P o r t u g e e s e n S p a a n s u i t h e t O u d - G a l i c i s c h g e g r o e i d e n h e e f t z i c h o n d e r S p a a n s e e n N e d e r l a n d s e i n v l o e d o n t w i k k e l d t o t e e n b e s c h a a f d e e n v a s t e t a a l......" Dan lezen wij: „Het is waar: in het Papiamento hebben veel vreemde woorden burgerrecht verkregen. Maar dat gebeurt min of meer in iedere taal. Hoeveel Franse en zelfs Spaanse woorden hebben wij niet in onze Nederlandse taal? H e b b e n a l l e n e g e r t a l e n, o o k h e t N e g e r e n g e l s v e e l A f r i k a a n s e w o o r d e n b e h o u d e n, h e t P a p i a m e n t o h e e f t b ij n a a l l e A f r i k a a n s e e n C a r a ï b i s c h e e l e m e n t e n g e ë l i m i n e e r d".

Verder: „Waar de verwantschap met Nederlands en Spaans verwarring bracht, moesten de taalvormers (waarschijnlijk het volk, zijnde de spraakmakende gemeente) daarvoor een oplossing zoeken. Zo kon het woord hombro: schouder, niet gebruikt worden, want dit kon verwarring geven met homber: man. Vandaar werd het Nederlandse woord overgenomen, op zijn Curaçaos geschreven en gesproken, n.l. scouder. Het Spaanse woord mucho: veel, kreeg in de wandeling de betekenis van: te veel. Er werd toen naar het Nederlandse woord gekeken of liever geluisterd. Het Nederlandse woord hoop drukte veel uit, zodat men dit woord verpapiamentste tot hopi."

Het is jammer, dat Pater Bührs niet vertelt, waarom hij gelooft aan de Oud-Galicische afkomst van het Papiamentu. Met zijn laatste uiteenzetting ben ik het volkomen eens. In het Frans is ook het woord „charme", beuk, verdwenen onder invloed van een ander woord „charme". Op deze wijze kan men ook verklaren, waarom het woord „pretoe" is opgenomen. „Negro" had een andere betekenis gekregen. Eigenaardig is de opmerking, dat „mucho" de betekenis gekregen had van „te veel". In de meeste gevallen neemt men het tegenovergestelde waar. Zo wijst Schuchardt reeds op „toemoesi" (too much), dat de betekenis had gekregen van „veel", en hij verklaart dit uit de overdrijving van de meesters, die alles t e gauw, t e langzaam en t e veel vonden. (Dit laatste zal wel niet op werken en straffen betrekking hebben gehad).

Hamelberg zegt: Een Afrikaanse taal is de grondslag van het Papiamentu. Papiamentu is echter voor 90 % Spaans. Dan geeft de schrijver enkele Portugese woorden, enkele Indiaanse en wat hybridische, n.l. Hollandse met een Spaanse uitgang. Hij zegt: „Ook contaminatie komt voor: kla uit klaar en clara. De Spaanse elementen zijn sterk vervormd: kiko uit que cosa. Klankstelsel: Westindisch of Zuidamerikaans-Spaans: j) h (stemloos), c) s, u) y, Holl. ui) ei, hetgeen te danken is aan Zeeuwse invloed. Soms vallen hele lettergrepen weg aan het begin en einde van de woorden: masha (demasiado, ta (esta. s t en s k vindt men ook aan het begin van een woord. Dit kent het Spaans niet. Hollandse invloed?

Vormenleer: futur: lo (Holl. lopen?) Caraïbisch: ba
Verleden t.: a „ : a
kan ook van haber komen)
Tegenw. t.: ta (Spaans esta?) Caraïbisch: en
Meervoud : nan „ : num.

Van de uitgangen van de werkwoorden zijn nog enkele resten:
bam (vamos: bai
a en e (ado, ido
roeman soe cas: Hier Hollandse invloed?
Rangtelwoorden: alleen: promé.

De zinsleer heeft ook Hollandse invloed ondergaan: Geen n a bij datief. Het Papiamentu heeft uit het Spaans geen inversie overgenomen en kent die alleen, waar deze ook in het Hollands plaats vindt: Oenda biba bo sishi."

Over het meeste heb ik reeds gesproken, over de rest zullen wij later wat zeggen.

Ik heb reeds eerder gezegd, dat men bijna niet over dit onderwerp kan schrijven zonder onwillekeurig te komen op de waardering van de taal. Zo lezen wij in „De Knalpot", Mei-Juni 1948: „De mening van de taalleraren over ‚Papiamentoe' door Rutger en Jaap, naar aanleiding van een radiolezing door de heer Römer, volgens wie het Portugees het belangrijkste bestanddeel van het Papiamentu is:

„Het Papiaments is een leentaal, samengesteld uit woorden, aan andere talen ontleend. Het Portugees draagt daar ook een steentje bij". „Iedereen die vreemde talen onderwezen heeft aan leerlingen, die regelmatig Papiaments spreken, zal wel ervaren hebben, dat het een heel karwei is de uitspraak van welke taal ook aan zulke leerlingen bij te brengen. Hoofdoorzaak is hier wel de slappe articulatie van het Papiaments, die ze zich aangewend hebben en waar ze telkens weer in terug vallen. En verder, de grote armoede van het Papiaments maakt het zeer moeilijk om de fijne verschillen aan te voelen tussen de synoniemen van een cultuurtaal. Het moet toch voor een niet-vakman duidelijk zijn dat de spreker van een cultuurtaal gemakkelijker een andere cultuurtaal overneemt dan degene, die gewoon is op zeer gebrekkige wijze met behulp van reductievormen uit andere talen zijn gedachten uit te drukken in zo'n onvolledig taaltje als het Papiaments." „De invloed van de in Afrika gebruikelijke talen

is gering en uit zich voornamelijk op grammaticaal gebied, aldus het verslag. Indien dit juist is, hadden wij gaarne gezien, dat de spreker hier verder op in was gegaan. Immers, als we die invloed in de grammatica terug kunnen vinden, is dit niet gering, want de grammatica is de ruggegraat van een taal en dus kunnen de Afrikaanse elementen zeer belangrijk zijn".

Met deze laatste opmerking kan ik het volkomen eens zijn: Men heeft reeds gezien, dat ik zelf in dezelfde richting heb gezocht. Of wij nu zonder meer mogen aannemen, dat de grammatica een directe invloed van het Afrikaans heeft ondervonden, zal nog moeten blijken. In het hiervoor aangehaalde artikel kon men lezen, dat er ook aan Caraïbische invloed is gedacht: Uit het artikel van de taalleraren blijkt echter wel, dat de uitspraak, waarop reeds eerder is gewezen, en die door de heer Lichtveld als Afrikaans is beschreven, zichzelf nog is gelijk gebleven. Reeds eerder heeft men zich zo afkeurend over het Papiamentu uitgelaten. Zo vind ik een aantekening van G. P. Bosch: „Een taal als het Papiamentu is schadelijk voor de ontwikkeling der hersenen en voor de kennis van het Nederduitsch". Na een uiteenzetting van het Papiamentu te hebben gegeven, zegt ook A. Jesurun in het Tweede Verslag: „Het Papiamento is geen taal". Het antwoord hierop was: „In het Papiamento kan men de woorden niet zo plaatsen als men wil, dus heeft de taal regels". Een ander zei: „De Katholieke Missie wil het volk juist uit het bekende omhoogvoeren naar hetgeen het nog niet kent, tot een groter ontwikkeling brengen. O.a. heeft het Vicariaat juist een nieuwe catechismus in het Papiamentu uitgegeven. Of dus de Missie heeft geen cultuur gebracht, of wel het Papiamentu is een cultuurtaal".

Het feit, dat de Missie het volk wil omhoogvoeren, is natuurlijk nog geen bewijs, dat het reeds het gestelde doel heeft bereikt en dus het Papiamentu tot cultuurtaal heeft kunnen maken, ten hoogste, dat de Missie deze volkstaal in staat acht tot cultuurtaal te worden. In 1915 heeft D. Evertsz geschreven: „Er moeten aan het Papiamentu meer woorden toegekend worden voor het onderwijs. Een onvolmaakte moedertaal is voor het kind meer waard dan een betere onbekende". Met dit laatste ben ik het volkomen eens. Dit is ook wat in alle taalbewegingen tot uiting komt. Ook de regionale talen beginnen alle als volkstaal, de ene iets volmaakter dan de andere om in de termen der verschillende schrijvers te blijven. Wat verstaat men echter onder een volmaakte taal? Wat onder een cultuurtaal? Wat is het nadeel van reductievormen? Onder „volmaakt" verstaat men waarschijnlijk een taal waar zo veel mogelijk nuances in zijn uit te drukken. Dan zal er over de waarde der verschillende „cultuurtalen" zeer zeker verschil van mening heersen. Is het Nederlands dan „een volmaakte taal"? Wanneer er zwaardere vertalingen te maken zijn, zal men bemerken, dat er bijvoorbeeld begrippen in het Frans worden gevonden, die in het Nederlands niet zonder meer weergegeven kunnen worden. Maar het omgekeerde vindt men even dikwijls. Welke van deze talen is dan de „volmaaktste"? Ieder volk, dat zich tracht te uiten en

enige vorm van maatschappelijk leven kent, heeft een, zij het dan ook primitieve, cultuur. Nu zal de taal zich aanpassen bij het volk. Zo zien wij, dat personen, die zelf op een lage trap van cultuur staan, ook al spreken zij een der Westeuropese talen, over weinig woorden zullen beschikken. Zij zullen telkens in dezelfde vormen vallen en „over weinig vormen beschikking hebben". Bedoelt men met „cultuurtaal" een taal met veel verschillende woorden? Ik zou hiervoor de argumenten willen aanhalen, waarmede de Esperantisten hun taal verdedigen. In het Nederlands kan men zeggen: de top van een boom, de nok van een huis, de spits van een toren enz. Met al deze verschillende woorden bedoelt men het hoogste gedeelte. Zou de taal nu werkelijk armer zijn, wanneer wij in al deze gevallen het woord top gebruiken? Op gezag van een ander neem ik aan, dat er Afrikaanse talen bestaan, die een woord hebben voor ieder soort hond, maar het woord „hond" zelf missen. Zijn deze talen dus rijker dan de onze, daar zij zo fijn nuances kunnen uitdrukken? Een andere kunsttaal, het Ido, heeft getracht, tot zo fijn mogelijke onderscheidingen te komen. De vraag is echter, of daarmede het gewone, niet wetenschappelijke gesprek niet in het gedrang komt. Ook in de gesprekken der sprekers van de cultuurtalen ziet men, dat men fijne onderscheidingen dikwijls verwaarloost. Zeggen de taalleraren werkelijk niet „leerling", wanneer zij „leerlinge" bedoelen? Wat bedoelt men met „reductievormen", die een schadelijke invloed uitoefenen op de hersenen van de sprekers van een bepaalde taal? Iedere taal heeft dergelijke vormen. Wij zeggen „vee", waar het Gotisch „faihu" had en hebben dus een hele lettergreep verloren. Of is dit alleen het geval wanneer dergelijke reductievormen uit een andere taal stammen? Wat zegt men dan van onze woorden „kelder" en „zolder"? Wie herkent hier nog een Latijns woord in? Bedoelt men soms in de grammatica? Dan komt het Engels wel zeer slecht uit de bus, want wat is daar overgebleven van de betrekkelijk ingewikkelde Angel-Saksische grammatica? En was het Frans van de vroege middeleeuwen niet een verbasterd volkslatijn? Of rekent men deze talen ook niet tot de cultuurtalen? Wel moet ik toegeven, dat het Papiamentu een jongere taal is en dus minder grote schrijvers heeft voortgebracht, het dus minder tot „literatuurtaal" gebracht heeft, maar nu hard op weg is er een te worden. Tegenover de slechte indruk, die het Papiamentu op enkele schrijvers gemaakt heeft staan de meningen van Pater Bührs en Pater Latour, die vol lof over deze taal spreken, terwijl de tegenwoordige bisschop, Mgr. Van der Veen Zeppenfeldt de moeite heeft genomen er een grammatica voor te schrijven. Hoe een taalgeleerde als Prof. Lenz over de taal denkt, kan men lezen in het vorenstaande artikel van Pater M. D. Latour.

Als grondlegger van de studie van de Creoolse talen moet men ongetwijfeld de grote taalgeleerde Hugo Schuchardt beschouwen, die veel geschreven heeft over allerlei talen en dialecten van deze soort. Helaas beschik ik op het ogenblik slechts over „Hugo Schuchardt-Brevier" van Leo Spitzer, waarin de ideeën van

Schuchardt tot uiting komen. In de eerste plaats de opmerking, dat bloedvermenging en taalvermenging niets met elkander hebben uit te staan. Verder dat hij deze talen als werkelijke dochtertalen beschouwt van onze moderne talen. Hij zegt ook: „Met meer recht dan Max Müller heeft gezegd: „er bestaat geen mengtaal", zouden wij kunnen zeggen: „er bestaat geen volkomen ongemengde taal". „De mogelijkheid van de menging der taal heeft naar geen enkele kant een grens; zij gaat tot het maximum als tot het minimum van de taalverscheidenheid ......, menging... is ook bij voortdurend geruime continuïteit voorhanden, slechts een bijzonder intensieve en ingewikkelde." „Maar nog verwarrender en levendiger kruisen de lijnen elkaar, wanneer wij tot de taaleenheden, de individuele talen, afdalen. Ieder individu leert en wijzigt zijn taal in de omgang met een reeks andere individuen. Deze volkomen en onafgebroken menging van de taal remt binnen een bepaalde groep de vorming van belangrijke verschillen. Wij doen de laatste stap: zelfs binnen de als volkomen eenheid opgevatte taal vinden wij een menging. De z.g. analogieën zijn hieruit voortgekomen". Hieruit ziet men duidelijk bevestigd, wat ik reeds eerder beweerd heb, n.l. dat geen verschijnsel in de creoolse talen op zichzelf staat.

„Overal waar een Creools dialect gesproken wordt ligt vermenging met de Europese moedertaal voor de hand, met andere woorden: er ontstaat gemakkelijk een individueel of occasioneel Halfcreools. Als wij de voorwaarden hiervoor nader onderzoeken, bemerken wij aan de éne kant dat Europeanen, die het Creools niet werkelijk machtig zijn, doch slechts een vaag begrip daarvan hebben, zich moeite geven om door inheemsen verstaan te worden, gecreoliseerd europees; aan de andere kant, dat Europeanen die het Creools min of meer machtig zijn, één of andere vorm van uiteenzetting kiezen waarvoor het Creools niet toereikend is, of dat Creolen, die het Europees niet machtig zijn, proberen hun spreektaal te verfijnen — Europees Creools."

Ik heb dit stukje opgenomen omdat hieruit blijkt, dat het begin van alles een bepaald individuele taal is, waardoor het heel moeilijk is het juiste „ogenblik van geboorte" te bepalen. Men ziet hier ook, hoe Prof. Schuchardt aanneemt, dat het het Europees is, dat de taal beïnvloedt. Deze schrijver heeft veel meer interessants over de mengtalen geschreven. Men zie daartoe zijn „Kreolische Studien". Over deze soort talen kan men ook lezen bij Prof. Otto Jespersen: Language, its nature, development and origin, hoofdstuk: Pidgin and congeners. Daar hij zich echter niet rechtstreeks met Papiamentu bezighoudt, neem ik hiervan geen uittreksel op. Een interessante theorie over het ontstaan van „minimum-talen" zoals men deze talen, uit nood geboren, in hun eerste stadium zou kunnen noemen, vindt men bij Henri Delacroix, in zijn: Le langage et la pensée. In zijn hoofdstuk: Langage d'enfant et sabir, zegt hij:

„De volwassene neemt een gedeelte van de taal van het kind over en laat dit voortbestaan. Heel wat woorden en heel wat uitdrukkingen zijn blijven voortleven, die het kind zou hebben laten vervallen en die door de volwassene opgenomen zijn. De

volwassene verandert zijn taal om het kind tegemoet te komen. Dit is de wet, die ook alle „sabirs" (mengtalen) beheerst. Men meent altijd, dat men zijn taal geweld moet aandoen om gemakkelijk begrepen te worden door kinderen en minder ontwikkelden. De Europeaan spreekt de inboorling aan met een gereduceerd en minderwaardig Engels, Spaans of Frans, dat in zijn ogen een taal is, die binnen het bereik ligt van deze taalkundig minder ontwikkelde, zij het dan, dat deze taal nog geheel conventioneel is. De min doet hetzelfde tegenover het kind. De inboorling zowel als het kind heeft in het begin enige moeite met deze hoger ontwikkelde taal. De taalkundig meerdere biedt hem een gereduceerd en gecorrigeerd voorbeeld. Het Pidgin-English, het het Beach-la-Mar zijn, eigenlijk gezegd, geen mengtalen, maar gewoon Engels met toevoegingen en ontleningen, door de Engelsen zelf erin gebracht."

Dat dit laatste nu geheel juist is, zou ik niet durven beamen. Veel van wat deze schrijver zegt, is echter wel juist. De taal Beach-la-Mar ken ik niet, van Pidgin weet ik meer af.

Hoewel ik ook zelf naar deze taal verwijs om de mengtalen in hun ouder stadium te leren begrijpen, moeten wij er toch terdege rekening mede houden, dat dit geen gefixeerde taal is, maar alle schakeringen vertoont van een ruw jargon met Engelse basis wat de woorden betreft en een Chinese grammaticale basis, tot een tamelijk correct Engels, waarin alleen de Chinese uitspraakmoeilijkheden tot uiting komen. Laten wij vooral bij een vergelijking met Papiamentu niet vergeten, dat deze taal langer bestaat, waarbij zij een zelfstandig leven geleid heeft, dat wel door verwante talen werd beïnvloed, maar niet geleid. Er blijft ons nu alleen nog over na te gaan wat de grootste onderzoeker van het Papiamentu, Prof. Rudolf L e n z, van deze taal heeft gezegd.

Deze studie heeft Prof. Lenz op de volgende wijze ingericht:

Inleiding: Bibliografie.

Deel I : Mengtaalvorming en geschiedenis van Curaçao.

Deel II : Grammatica van het Papiamentu (klankleer en vormleer).

Deel III: Studie van de woordenschat.

Deel IV: Documenten.

Veel van wat ik zelf geconstateerd had, vond ik door Prof. Lenz bevestigd. Het is jammer, dat dit boek zo zeldzaam is, want het zou in handen moeten zijn van iedere beoefenaar van het Papiamentu. Het is uiteraard onmogelijk een volledig beeld te geven van dit boek en ik zal mij er dan ook toe moeten beperken slechts enige interessante punten aan te halen, die mij bij het doorlezen opgevallen zijn.

Volgens deze schrijver is een Creoolse taal een taal, die bestaat uit Europese woorden en een „minimum grammatica". In het begin zal bij het samentreffen van volkeren een gebrekkig taaltje ontstaan, geboren uit noodzaak, waarbij de woorden van het ene volk gerangschikt worden naar de grammatica van het

minder ontwikkelde volk. Dan ontwikkelt zich de „minimum-grammatica". Deze taal kan tenslotte, in bijzondere omstandigheden, de taal worden van een geheel volk en dan een hoge cultuur bereiken, waarvan volgens hem het Papiamentu een voorbeeld is. In haar overgangsperiode zal de taal verschillen vertonen bij de verschillende individuen, maar in iedere streek ook overeenkomstige karaktertrekken. Hierop heb ik zelf ook reeds gewezen bij de behandeling van het Pidgin-English. Dit wordt echter door velen, die zich met de studie van het Papiamentu bezig houden, te veel vergeten. Evenals andere auteurs neemt Prof. Lenz aan, dat de slaven in de „barracones" voor hun verscheping reeds het Portugees leerden kennen en hiervan ook onderling gebruik moesten maken, daar hun talen zeer verschillend waren. Hierop ben ik hierboven diep genoeg ingegaan, zodat ik meen, dit punt verder te kunnen laten rusten. Prof. Lenz wijst er verder op, dat van 1650 tot 1750 20.000 slaven per jaar door de Portugezen naar Curaçao gebracht werden, daarna 100.000 per jaar. In het midden der zeventiende eeuw kwamen er veel Joden uit Brazilië aan. Dit kunnen ook Galiciërs geweest zijn. Hun afstammelingen beheersen tot op heden de handel van Curaçao. Ook dit punt is voldoende van alle kanten bezien. Het Bestuur was Hollands, alsook de Protestantse godsdienstoefeningen, terwijl de Katholieken hun onderwijs in het Papiamentu gaven. De Joodse families gaven de voorkeur aan Spaans(!) of Engels. Ook het Frans en Duits zijn op Curaçao niet onbekend.

Prof. Lenz wijst er verder op, dat de Afrikaanse woorden in hoofdzaak tweelettergrepig zijn, met eventuele voor- en achtervoegsels. Toch vindt men ook drielettergrepige woorden. Tenslotte geeft het Afrikaans de voorkeur aan woorden, die op een klinker eindigen, hetgeen de vele verkleinwoorden uit het Nederlands zou kunnen verklaren.

Zeer interessant is Prof. Lenz' verwijzing naar Prof. Otto Jespersen, die beweert, dat die taal het volmaaktst is, die het verst gaat in de kunst met de minste middelen het meeste mede te delen, m.a.w. het meeste uit te drukken met het minste mechanisme. G e e n w o n d e r, d a t P r o f. L e n z e e n g r o o t b e w o n d e r a a r i s v a n d e t a a l v a n C u r a ç a o.

Verderop maakt de schrijver een studie van „tin" en „tini" of „tene". Het eerste woord komt waarschijnlijk uit het Portugees, de beide andere uit het Spaans. Ook wijst hij op de Hollandse invloed op de zinsconstructie en woordcombinaties, als te + infinitief, in het Papiamentu: pa + infinitief. Als voorbeeld van woordcombinaties geeft hij: bai om cu (omgaan met), bai rond: rond gaan.

Zoals ik zelf reeds heb beweerd, kan men een taal niet historisch onderzoeken zonder andere, soortgelijke, talen aan een onderzoek te onderwerpen. Dit doet ook Prof. Lenz. Hij haalt de persoonlijke voornaamwoorden aan, zoals die door Schuchardt gegeven zijn en die door deze schrijver „Neger-Portugees" genoemd worden.

Sint Thomas		Kaap Verde	Anobon
sing.	1. mi, ami, amú (um)	mi, min, men, amin, (en, in)	ami, mi, m
,,	2. bô	bó, abó, (bu)	vo
,,	3. ê	êl (ê)	ele, el (le)
plur	1. nom	nós (nu)	no, no tudu
,,	2. inancé, nancé	nhôs	vutru, vo tudu
,,	3. inem, nem	ês	inen

Na ons erop opmerkzaam gemaakt te hebben, dat de 3e persoon singularis in vele Afrikaanse en Amerikaanse talen ontbreekt, wijst Lenz erop, dat de 3e persoon pluralis van zuiver Afrikaanse oorsprong is. Van „inêm", Angola êne of ana, zou namelijk ook het Curaçaose „nan" afgeleid zijn. Ter vergelijking volgen dan de pronomina van de talen van Zuidwestelijk Angola:

Yoruba		Fante	Efik	Tshwi	Akra	Angola	Herero
sing.	1. emi	eme (me)	ami (m,n)	me	mi	emmi	ami
,,	2. iwo	ewo	afü (a,u)	wó	bo	eiê	ove
plur.	1. awa	ehyen (nye)		yén	wo	êtu	ete, oete
,,	2. Eyi	ehom (hom)		mó, hom	nye	ênu	ene, oene
,,	3. awo	ewon (wo)		wón			

Het is duidelijk, dat m i en b o de pronomina van het Papiamentu moesten worden. M i wordt natuurlijk begunstigd door de Europese talen (Sp. en Eng. me, Ned. mij), b o door „vos". Reeds Schuchardt had gewezen op de versterking met het prefix a, waarover ik hierboven reeds het een en ander heb aangehaald naar aanleiding van de studie van Lichtveld.

B a i (gaan) is volgens Prof. Lenz rechtstreeks afkomstig uit de Portugese imperatief v a i, gesteund door de vorm: vos vais. Het lijkt mij ook inderdaad logisch, dat voor het werkwoord „gaan" de vorm van de imperatief het meest gebruikt zal zijn. (St. Thomas: bá, Kaap Verde: bai of ba, Indo-Portugees: vai, Chinees-Portugees: bai). Het Indo-Portugees kent ook: b a m uit Port. vamos, welk woord in het Papiamentu evenmin ontbreekt.

T a komt uit e s t á. (St. Thomas heeft sta of sa, uit Port. sao, Sp. son. S a kan in het Papiamentu niet gebruikt worden wegens sa = sabi).

L o, uit Port. logo. Het Indo-Portugees van Cochim kent ook lo, doch slechts in bevestigende zin.

De schrijver wijst nog op het feit, dat vele mengtalen (die men ook vindt onder de naam: Pidgin, Lingua Franca, sabir) soortgelijke grammatica's hebben, ook wanneer geen Afrikaans hieraan ten grondslag kan liggen. Anderzijds dienen we toch met deze Afrikaanse talen rekening te houden. De structuur van deze talen onderling is echter zeer verschillend. Sommige geven het meervoud aan, andere niet.

De persoonlijke voornaamwoorden zijn soms onveranderlijk, in

andere talen passen zij zich aan bij de verba; er zijn talen, die een soort copulatief kennen, andere niet. Het is voor ons, die gewend zijn aan ons grammaticale systeem, dikwijls moeilijk ons een juiste voorstelling te maken van andere talen; lang niet altijd zijn verba en nomina bijvoorbeeld, duidelijk onderscheiden. Ook in de Afrikaanse talen schijnt dat niet het geval te zijn. Ik spreek deze talen helaas zelf nog niet en heb mij dus moeten behelpen met enkele van de boeken, die op dit gebied verschenen zijn. Hier neem ik echter in hoofdzaak de opmerkingen van Lenz over. Deze geeft als voorbeeld van een „copulatief": dinka: rôr did: Papiamentu: homber grandi: een grote man; rôr a did: homber ta grandi: de man is groot. Zo ook als hulpwerkwoord in: gen a nin: mi ta drumi: ik slaap, ben slapende. Verscheidene Afrikaanse talen schijnen deze „progressive form" te kennen. Ook het gebruik van **a** voor het perfectum moet Afrikaans zijn: Dinka: tsji, Bari: a, bullom: ka, Ewe: e. Voor het futurum gebruikt het Bari de, het Ewe a. Het Bullom heeft geen passief; „er wordt gezegd" wordt uitgedrukt met n a, Papiamentu: nan (men, zij). In de meeste talen van het donkere werelddeel staat de ontkenning tussen subject en verbum in, doch niet in het Ewe, dat hiervoor m e voor of **o** achter het werkwoord heeft. De bouw van een zin als: Nos ta busca un amigu cu nos por papia c u n e (wij zoeken een vriend met wien wij kunnen praten) blijkt zuiver Afrikaans te zijn, evenals de plaats van de datief voor de accusatief en het weglaten van n a in: Yan a bai cas (Jan is naar huis gegaan). Lenz is echter van mening, dat wij, ondanks deze trekken, te doen hebben met een minimum-grammatica, die hoofdzakelijk bestaat uit resten van de E u r o p e s e spraakgewoonten.

Hierna geeft de schrijver een overzicht van de ontwikkeling der klanken, welk overzicht ik echter zal overslaan, daar Pater M. D. Latour deze ontwikkeling ook reeds behandeld heeft in zijn artikel over het Papiamentu. Bij mijn eigen studie naar de herkomst van het Papiamentu ben ik op verscheidene moeilijkheden gestoten. Ik vind nu, dat Prof. Lenz melding maakt van dezelfde moeilijkheden. Ten eerste vond hij het een bezwaar, dat er geen volledig woordenboek van de taal bestond. Wij kunnen gelukkig nog naar de boeken van Jansen grijpen. Hij gebruikt in hoofdzaak Hoyer: Woordenlijst en samenspraak Hollands-Papiaments-Spaans. De tweede en m.i. voornaamste moeilijkheid ligt in het feit, dat het in zeer veel gevallen onmogelijk is vast te stellen, of een woord van Portugese dan wel van Spaanse oorsprong is. Hij beschouwt in zijn studie alleen die woorden als Portugees, die met volkomen zekerheid als zodanig aanvaardbaar zijn, hetzij naar de vorm, hetzij naar de betekenis. Zo ziet hij „bira" (worden) afgeleid van het Portugese „virar", dat een vagere betekenis heeft dan het Spaanse „virar", dat alleen als zeevaartterm bekend is. Ik meen echter, dat, hoe goed deze opzet ook is, Prof. Lenz te weinig rekening heeft gehouden met historische en dialectische verschillen. Ook hij geeft „lembe" als Portugees woord, zonder verder het Oud-Spaans te consulteren. Het is bekend, dat de talen 300 jaar geleden ook een betekenis

aan sommige woorden toekenden, die nu geheel verloren gegaan is. Wie hieraan mocht twijfelen, denke eens aan een woord als „lodderoog", dat bij Vondel gebruikt wordt. Dan maakt Prof. Lenz nog de opmerking, dat het zelfs moeilijk is vast te stellen, of wij met een Hollands of met een Spaans woord te maken hebben en hij geeft als voorbeelden hiervan: caiman, té, limonada, alpaca, sacu (uit „zak" of uit „saco"?). Hij gaat alle groepen van woorden na en houdt er aantekening van, welke uit het Portugees komen, „de oudste bron van het Papiamentu", welke Spaans of Hollands zijn en tenslotte, welke ontleend zijn aan het Frans of Engels, welke laatste te danken zijn aan de moderne culturele invloed van die talen. Ook hier ben ik het echter niet altijd met Prof. Lenz eens. Zo beweert hij, dat het woord „klerk" uit het Engelse „clerk" komt. Ik meen, dat „klerk" wel zoveel in het Hollands gebruikt wordt, dat wij hier heus niet aan Engelse invloed behoeven te denken.

Volkomen onderstreep ik zijn bewering, dat het het belangrijkst is te weten, waarom in een bepaald geval aan een Hollands en in een ander geval aan een Spaans woord de voorkeur werd gegeven. Reeds hierboven heb ik op dit feit gewezen en het doet mij genoegen, dat ik in deze mening niet alleen sta, zoals blijkt uit de opvatting van Prof. Lenz en uit die van de heer N. van Meeteren, wiens artikel reeds besproken werd, en waarin werd uiteengezet, dat het Hollandse „schouder" in aanmerking kwam, omdat „hombro" met „homber" (mens) verward zou worden.

Dat een enkele woordtelling niet voldoende is om uit te maken, hoe groot de invloed van een bepaalde taal is, is duidelijk. Wij moeten immers ook rekening houden met de frequentie van die getelde woorden. Volgens Lenz is de frequentie van Hollandse woorden niet groot in het Papiamentu: in de „Historia di Santa Rosa Limana" had hij op 500 begrippen slechts 7 Hollandse woorden geteld; in een lezing van Hoyer over „Bolivar i Brión" 14 op 600 begrippen. Hij geeft echter toe, dat dit veel afhangt van de stof, die men onderzoekt. Als men de oproep leest, die ik in het begin van mijn artikel heb opgenomen, zou men geneigd zijn te geloven, dat het merendeel der woorden van Hollandse afkomst is. Bovendien weten wij uit het artikel van pater M. D. Latour, dat er grote individuele verschillen kunnen bestaan. Tenslotte wijs ik nog, met Lenz, op de gemengd Hollands-Spaanse woorden, en op werkelijk Creoolse vormen, dat zijn vormen, die eerst in het Papiamentu tot ontwikkeling zijn gekomen: dede di mustra, welk woord ik persoonlijk ook als gemengd Spaans en Nederlands beschouw. Prof. Lenz wijst verder op woorden, waarvan de Hollandse vorm naast de Spaanse staat, b.v. „ribchi" naast „kustia", waarbij hij aantekent, dat dit woord een vagere betekenis heeft gekregen dan het Spaanse „costilla". (Vergelijk dit eens met de bovenaangehaalde bewering n.a.v. bira). De Hollandse woorden zijn meest populair, terwijl de Spaanse vertalingen ervan meer cultuurwoorden zijn of minder tot de verbeelding spreken. Dit zegt de schrijver naar aanleiding van zijn onderzoek naar de namen van de ziekten. Bij „gagu" tekent hij aan, dat dit een oud woord is, dat o.a. op Cuba nog bestaat.

„Tawela" (grootvader) zou afgeleid zijn van „abuela" met voorvoeging van de „t" van „tata" (vader). „Yaya" (kindermeid) komt van Spaans „aya" met herhaling van „y" uit de kindertaal. Volgens hem kunnen „biroshi", „portret", „asetchi" e.d. zowel uit het Nederlands als uit het Frans komen. Persoonlijk kan ik alleen maar Nederlandse invloed aannemen. Hoe voorzichtig wij moeten zijn bij onze gevolgtrekkingen blijkt wel uit „raspu" (Hollands „rasp", zoals Prof. Lenz hierbij aantekent), waar we een „u" hebben, die slechts te verklaren is uit de moeilijkheid die de negers hadden om „sp" aan het einde van een woord uit te spreken. Had hiernaast een woord „raspo" bestaan in het Spaans, dan hadden wij dit woord „natuurlijk" (!) van deze taal afgeleid. Een toegevoegde vocaal vinden we o.a. ook in „rokoflès" (rookvlees). Als Spaans ziet Lenz: buskuchi (Sp. bizcocho). Ik geloof hier aan de invloed van Holl. „beschuitje" op het Spaanse woord, hetgeen dan de uitgang zou verklaren. Wel als gemengd Spaans en Hollands wordt opgegeven: ragadishi (Holl. hagedis, Sp. lagartija), hetgeen volkomen strookt met mijn eigen opvatting. Hetzelfde vermoedt de schrijver van „bakiyau" (kabeljauw en bacalao), maar naar mijn mening komt „bakeljauw" óók in het oudere Nederlands voor.

Lenz verwijst zelf naar het oud-Spaans voor: klina (manen, crines, O. Sp.: çlin). Als platte woorden uit het Amerikaans-Spaans: cachu, pia, pata, rabu. Van sommige woorden is het dan weer moeilijk te zeggen of zij Spaans of Nederlands zijn: tabacu, chêmber, sitrun. „Sinaasappel" geeft „appelsina". De grootste fout van Lenz is echter, dat hij achter vele woorden het officiële Hollandse woord zet in plaats van dialectische of volkswoorden. In Nederland heb ik zelf het woord „appelesinen" nog wel gehoord. Daardoor wordt wel zeer veel als „taalverbastering door de negers" aangemerkt, wat zij in werkelijkheid letterlijk van de blanken hebben overgenomen. Zo beschouwt de schrijver ook „notenmuskaat" als beïnvloed door Spaans en Nederlands. (muskaatnoot en nuez moscada). Zelf zeg ik echter nooit anders dan „nootmuskaat" en ik meen hier dan ook te doen te hebben met een zuiver Nederlands woord. Zo zou ik ook kunnen wijzen op „rôibit" („Holl. biet of kroot, eigenlijk rood biet"). Er zijn streken in Nederland, waar men altijd van „rooibieten" spreekt. Zie ook: raai, Holl. „raden". Wordt er in Nederland niet meer „raaien" dan „raden" gezegd?

Het is Prof. Lenz niet kwalijk te nemen, dat hij deze woorden niet kende. Hij is tenslotte Duitser en de wijze, waarop hij zijn studie gemaakt heeft, kan ons niet anders dan bewondering afdwingen.

Enigszins moeilijk is een woord als „kêshi" (kaas), dat misschien beïnvloed is door Spaans „queso", maar ook een zuiver dialektwoord kan zijn (waarschijnlijk Zeeuws) en dat wij terugvinden in Ned. „smeerkees". Prof. Lenz leidt „kaba" af van S p a a n s „acabar". Hiervoor zie men wat ik hierboven gezegd heb naar aanleiding van het artikel van Lou Lichtveld. „Papia" komt volgens Lenz van Port. „papear" (Spaans: hablar). Hiervoor verwijs ik hier naar het reeds meer aangehaalde artikel van Pater

M. D. Latour. „Niester" is volgens de schrijver zuiver Nederlands. Bij dit woord sluit ik echter Spaanse invloed (estornudar) niet uit.

Daarna gaat Prof. Lenz de Nederlandse werkwoorden in het Papiamentu na. Deze deelt hij in drie groepen, n.l. die betrekking hebben op:

a. de verrichtingen in het dagelijks leven;

b. „ „ „ „ openbare en administratieve leven en het onderwijs;

c. „ „ „ „ in de techniek, de huishouding en de industrie.

Hij beëindigt zijn analyse der verba:

Er zijn ongeveer 90 Spaanse werkwoorden, waarvan er plm. 55 ook Portugees kunnen zijn, 18 die zeker Portugees zijn, 90 Hollandse, 3 Franse, 1 Engelse en 3 twijfelachtige. Deze statistiek heeft betrekking op de Creoolse werkwoorden; daarnaast bestaan er talrijke, die onveranderd overgenomen zijn uit het Spaans. Ik neem aan, dat het hier latere ontleningen betreft. Tenslotte neem ik nu de statistiek van Prof. Lenz over, waaruit een ieder zijn eigen conclusies kan trekken.

	Tot.	Sp.	Port.	Holl.	Fr.	Eng.	Vr.
1. Het menselijk lichaam	103	70	4	25	1	—	3
2. Gebreken en ziekte	59	34	3	20	—	—	2
3. Bloedverwantschap	65	50	2	11	—	—	3
4. Van de stad	50	23	2	22	1	2	—
5. Delen van het huis	40	11	3	26	—	—	—
6. Huisraad enz.	63	18	3	39	3	—	—
7. Van de keuken	44	15	—	18	—	—	2
8. Van de spijzen enz.	40	15	2	15	1	—	5
9. Koren en Moeskruiden	30	9	2	14	—	—	4
10. Bomen, Vruchten enz.	68	20	6	32	—	—	10
11. Vissen, enz.	35	13	—	17	—	—	5
12. Vogels	37	16	2	14	—	—	5
13. Huisdieren	21	17	1	3	—	—	—
14. Wilde dieren	22	14	—	6	—	—	2
15. Insecten enz.	24	15	1	5	—	—	3
16. Dranken	16	7	1	5	—	3	—
17. Van de bloemen	18	9	—	9	—	—	—
18. Van de kleuren	17	6	3	6	—	—	2
19. Van het land	40	30	—	9	—	—	1
20. Van de landbouw	7	2	—	4	—	—	1
21. Van de stal, enz.	29	11	—	14	—	—	3
22. Manskleren	67	30	2	26	4	1	4
23. Vrouwenkleren	29	12	1	12	4	—	—
24. Van de handel	76	46	1	25	—	1	3
25. Maten en Gewichten	19	8	—	11	—	—	—
26. Stoffen	26	8	2	8	([1])	—	—

([1]) Internationaal: 10.

		Tot.	Sp.	Port.	Holl.	Fr.	Eng.	Vr.
27.	Metalen, Delfstoffen enz. ...	69	23	3	40	—	—	3
28.	Van de getallen	10	7	3	—	—	—	—
29.	Van de tijd	30	22	3	5	—	—	—
30.	Dagen der week	7	7	—	—	—	—	—
31.	Maanden	12	—	—	12	—	—	—
32.	Feestdagen	34	25	—	2	—	—	7
33.	Van de godsdiensten	91	80	—	11	—	—	—
34.	Kerkelijke waardigheden	25	17	—	5	1	—	2
35.	Staatkundige waardigheden .	32	27	—	5	—	—	—
36.	Rechters, Burgerl. overh. ...	46	15	—	28	—	—	—
37.	Beroepen	63	38	—	24	—	1	—
38.	Van de zeevaart	58	31	1	26	—	—	—
39.	Van de krijg, enz.	76	49	2	25	—	—	—
40.	Van de school	74	28	—	45	1	—	—
41.	Werktuigen	31	6	1	24	—	—	—
42.	Bouwstoffen, enz.	22	4	—	18	—	—	—
43.	Muziekinstrumenten, enz. ...	26	12	—	14	—	—	—
44.	Spelen, uitspanningen enz. .	28	12	—	18	—	—	—
45.	Van het heelal	74	47	1	26	—	—	—
46.	Kunsten en Wetenschappen .	29	29	—	—	—	—	—
47.	Misdadigers, enz.	12	12	—	—	—	—	—
48.	Zielsvermogen, Deugden, Ondeugden	70	70	—	—	—	—	—
49.	Eigenschappen en hoedanigheden	114	92	6	15	—	—	1
50.	Werkwoorden (Hoyer)	375	336	4	29	2	—	2
	Evertsz)	290	200	—	90	—	—	—

Duidelijkheidshalve laat ik hier de namen van de rubrieken waarin Prof. Lenz de woorden verdeeld heeft, nog volgen: Totaal, Spaans, Portugees, Hollands, Frans, Engels, Vreemde woorden, dat zijn die woorden, waarvan hij de herkomst niet heeft kunnen vaststellen.

Tot zover het boek van Prof. Rudolph Lenz.

Ook zelf had ik reeds een dergelijke telling verricht en daarbij ook gebruik gemaakt van de „Woordenlijst en Samenspraak" van W. M. Hoyer. Dit boek had namelijk het voordeel boven de woordenboeken van G. P. Jansen, dat de woorden naar de begrippen gerangschikt zijn, zodat het dus iets gemakkelijker is, na de telling daaruit onze gevolgtrekkingen te maken. Daar er een zeer groot verschil is tussen mijn eigen indeling en die van Prof. Lenz, laat ik ook mijn resultaat volgen. Vooraf moet ik echter voor het een en ander waarschuwen.
Behalve met de moeilijkheden, die ik reeds eerder genoemd heb, moeten wij rekening houden met het feit, dat de talen der slaven ook invloed hadden op die der meesters. Zo lees ik bij Lichtveld in zijn boven aangehaald artikel: kúku „gezwollen milt", terwijl Vrijman in zijn „Slavenhalers en Slavenhandel" op blz. 73 zegt,

wanneer hij de tropische ziekten opsomt: „koek (waarschijnlijk verharding van de milt)". Dit woord is dus wel uit het Afrikaans in het Nederlands gekomen. Dat dit ook later voorgekomen is, blijkt uit het artikel over oude inventarissen, van de heer Van Meeteren, waarover ik ook reeds gesproken heb, en waarin wij o.a. vinden „knoekje". Het zou zelfs mogelijk zijn, dat op dergelijke wijze een oud negerwoord door de blanken wordt bewaard. Wij moeten er verder aan denken, dat het er in deze studie niet om gaat, de etymologie van een bepaald woord op te sporen, maar wel om te weten, welke taal dit woord in het Papiamentu heeft gebracht. Dat „biroshi" van afkomst Frans is, interesseert ons niet, maar wel, of de Curaçaoenaars het rechtstreeks uit deze taal hebben overgenomen, of wel, dat dit vreemde woord door de Nederlanders naar het eiland is gebracht. Persoonlijk beschouw ik dit woord dus als „Nederlands". Ik heb getracht de Papiamentu-woordenschat in te delen in de volgende groepen (de afkortingen door mij in het schema gebruikt):

sp: gemeenschappelijk Spaans en Portugees
sp/s: als boven, maar ik neem eerder Spaanse invloed aan.
sp/p: „ „ , „ „ „ „ Portugese „ „ .
s: Spaans
p: Portugees
n: Nederlands
n/s: samenwerking van Nederlands en Spaans
n/p: „ „ „ „ Portugees
n/sp: „ „ „ „ Spaans en Portugees
fr: Frans
eng: Engels
e: eigen vorming van het Papiamentu
s/e: „ „ „ „ „ op Spaanse grondslag
p/e: „ „ „ „ „ „ Portugese „
n/e: „ „ „ „ „ „ Nederlandse „
ps/e: „ „ „ „ „ „ Spaans-Port. „

Het gevaar van deze fijne verdeling is natuurlijk, dat men sommige woorden wel wat subjectief kan beschouwen, zodat een ander bij dezelfde indeling een enigszins verschillende uitkomst zou kunnen hebben. Als basis voor het Spaans heb ik het zeer uitgebreide woordenboek van Louis Tolhausen gebruikt. Ik heb als Spaans aangemerkt alle woorden, die volgens dit woordenboek in de Spaanse taal voorkomen, ook al is dat woord koloniaal of gewestelijk. Voor het Portugees heb ik mij met een klein woordenboek moeten behelpen. Anders waren er ten hoogste wat meer gemeenschappelijk Spaans-Portugese woorden geweest. Men hantere deze lijst dus met enige reserve, te meer daar ik niet over Spaanse dialektkaarten beschik en dus in dezelfde fout moet vallen als al mijn voorgangers door Spaanse dialektwoorden met Portugese vorm als Portugees aan te merken.

	tot.	sp.	sp/s	sp/p	s	p	n	n/s	n/p	n/sp	fr	eng	e	s/e	p/e	n/e	ps/e	?
Het lichaam	104	24	2	1	25	5	25	1	—	—	6	—	7	—	—	3	2	3
Gebreken, ziekten	58	13	—	—	15	5	18	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	2
Bloedverwantschap	67	10	1	1	29	5	10	1	—	—	—	—	5	3	—	—	1	1
Van de stad	52	5	3	2	5	1	25	2	2	2	—	2	2	—	—	1	—	—
Delen van het huis	40	3	1	—	5	2	27	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
Huisraad	60	3	3	—	7	2	37	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	2
Van de keuken	42	3	—	—	9	1	17	3	2	—	—	—	6	—	1	—	—	—
Van de spijzen	48	9	—	—	8	4	18	1	1	3	—	—	1	—	—	—	1	2
Koren en moeskruiden	31	2	—	1	3	6	15	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
Bomen, vruchten enz.	78	5	1	—	9	5	44	—	—	3	—	—	—	—	2	2	—	7
Vissen	35	3	—	—	7	1	16	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	5
Vogels	37	4	—	1	7	1	11	4	—	—	—	—	1	—	—	1	—	7
Huisdieren	23	6	—	—	5	5	3	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	2
Wilde dieren	22	4	—	1	6	4	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Insecten	24	1	1	—	9	3	5	—	—	1	—	—	2	—	—	—	—	2
Dranken	20	3	—	—	8	—	4	2	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—
Van de bloemen	20	2	1	—	8	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Van de kleuren	16	1	—	—	2	1	4	2	—	—	—	—	2	1	—	3	—	—
Van het land	39	4	1	1	18	—	9	1	—	—	—	—	2	—	—	1	—	2
Van de landbouw	8	1	—	—	2	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Van de stal enz.	29	1	—	1	5	—	14	—	—	1	—	—	5	—	—	—	—	2
Manskleren	65	9	—	—	15	3	25	1	3	2	2	—	—	—	—	—	—	—
Vrouwenkleren	43	5	—	1	8	2	19	1	—	—	—	—	3	1	1	—	1	—
Van de handel	90	14	1	1	35	2	28	1	—	2	—	—	3	—	—	1	—	1
Gewichten en maten	30	4	1	1	5	1	11	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—
Stoffen	29	4	—	—	5	1	8	6	—	—	—	—	5	2	—	—	—	3
Metalen, delfstoffen	66	1	1	—	11	2	37	9	—	2	—	—	—	—	—	—	—	3

Getallen	14	—	—	—	10	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dagen der week	7	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Van de tijd	48	10	2	5	12	3	5	—	—	—	1	—	3	1	—	4	—	2
Maanden	12	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Feestdagen	28	1	—	—	19	1	3	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1
												+ 7 Joodse feestdagen						
Van de godsdiensten	88	—	—	—	75	—	11	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Kerkelijke waardigheden	24	—	—	—	19	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Staatkundige waardigheden	32	—	—	—	26	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rechters, burgerl. overh.	41	3	—	—	10	—	24	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1
Beroepen	64	17	—	—	17	1	23	1	—	—	—	—	4	—	—	—	—	1
Van de zeevaart	58	17	—	—	9	—	27	2	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—
Van de krijg enz.	79	28	2	—	18	2	23	1	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—
Van de school	74	14	1	—	11	—	47	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Werktuigen	32	1	—	—	4	—	24	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—
Bouwstoffen enz.	22	—	—	—	4	—	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Muziekinstrumenten	26	3	—	—	5	—	16	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Van de spelen en uitspann.	29	6	—	—	3	1	10	1	—	5	—	1	—	—	—	2	—	—
Van het heelal	75	19	2	2	14	1	26	3	—	2	—	—	2	—	—	2	1	1
Kunsten en wetenschappen	30	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Misdadigers	13	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Zielsvermogens enz.	71	1	—	—	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Eigenschappen en hoedanigheden	109	55	—	2	22	7	15	—	—	—	—	—	4	—	2	—	—	2
Bijw. en bijw. uitdrukkingen	99	25	9	4	31	9	1	1	—	—	—	—	10	5	—	1	1	2
Voorz. en voegwoorden	52	13	1	—	27	4	1	1	2	—	—	—	1	1	—	—	—	1
Werkwoorden	361	167	15	12	92	12	27	1	—	4	—	—	5	2	3	1	2	18
Totaal	2660	525	49	37	814	103	768	55	13	28	13	4	102	19	10	23	11	85

Ik heb er reeds op gewezen, dat de fijne onderscheidingen, die ik getracht heb te maken, niet objectief genoeg te beoordelen zijn. Ik heb als onbekend beschouwd alle woorden, waarvan de etymologie twijfelachtig is, ook al ben ik soms voor mij zelf ervan overtuigd, dat wij met een bepaald woord in de andere talen te doen hebben. Zo zal een woord als „cocolishi" onder het vraagteken te vinden zijn, ook al is er reeds in ditzelfde artikel over gesproken.
Ongetwijfeld zal een ieder het er mee eens zijn, dat men bij het zoeken naar de oorsprong van de taal niet aan alle rubrieken eenzelfde waarde kan toekennen. Het menselijk lichaam kan ons wat leren omtrent de herkomst van het Papiamentu en wij vinden daarin dan ook sterk veranderde vormen: cabei, wowo, cocoti di pia, wesoe di lomba etc. Ook de gebreken zullen in de eerste tijd wel genoemd zijn. Een slaaf had officieel geen familie. Desondanks moet bloedverwantschap toch iets belangrijks geweest zijn voor de eerste negerbewoners van Curaçao. De stad zal vooral eerst later zijn waarde gekregen hebben. Toch mogen wij aannemen, dat er een aantal woorden zijn, die reeds uit het eerste stadium stammen. Ik wil hier wijzen op een woord als „pacus" [1]). Het lijkt mij beter, niet alle rubrieken na te gaan, daar ook dit slechts tot zeer subjectieve opmerkingen aanleiding zou geven. Zeer interessant is echter de rubriek: dagen, daar wij hier nog vinden: diarazon, hetgeen duidelijk aan de slaventijd herinnert. Dat er bij de dieren vreemde woorden te vinden zijn, valt licht te begrijpen. Zo ook bij de namen van planten. De meeste woorden, die niet uit een Europese taal stammen, zullen wel Indiaans zijn. De woorden, die in verband staan met de katholieke godsdienst, zijn uiteraard Spaans. Van weinig belang zullen zijn de namen der wetenschappen e.d., die natuurlijk in de vroegste periode niet bekend waren aan de negers. Het interessantste zijn voor ons natuurlijk de werkwoorden en eventueel enkele namen van eigenschappen (adjectiva). De verba verschillen echter zeer weinig in de Iberische talen onderling, vooral wanneer men het bestaan van overgangsdialekten aanneemt. Volgens Prof. Lenz is er slechts een zeer klein gedeelte als zeker Portugees aan te nemen. Zelf kan ik bij een totaal van 361 op slechts 12 uitsluitend Portugese werkwoorden komen, waar tegenover 92 absoluut Spaanse. Het grootste gedeelte (194) kan uit beide talen stammen. De oudste, die zelfs van de Afrikaanse kust of de overtocht kunnen stammen zijn wel: bai, bam, buk, buig, come, kore, sa, kier, hui, pidi, spierta, kuier, nenga (hetgeen blijkt uit het infix) en vooral keda ketoe (zwijg). Uit het laatste woord (Spaans en Port. quieto; hier is de i dus spoorloos verdwenen. Waarom? Dialect of creolisering?). Hieruit blijkt, dat er inderdaad Portugese vormen zijn, daarnaast Hollandse uit dezelfde tijd en vooral ook Spaanse (kier). Op het totaal van 2652 woorden vind ik er 611, die uit beide talen kunnen komen, 807 zuiver Spaanse (een cijfer, dat dus door enkele rubrieken geflatteerd is) tegenover 103 Portugese vormen.

[1]) Vgl. Maleis: roemah kakoes: w.c.

Resumé

1. M o e i l i j k h e d e n, die wij bij de studie gevonden hebben.
   a. de talen, waaruit het Papiamentu gegroeid is, hebben op elkander invloed uitgeoefend (ragadishi);
   b. het Spaans en Portugees liggen zo dicht bij elkander, dat het in de meeste gevallen niet mogelijk is vast te stellen uit welke taal een bepaald woord afkomstig is. Er zijn zelfs verwarringen met het Nederlands mogelijk;
   c. wanneer men er rekening mede houdt, dat zowel het Spaans als het Portugees zich sinds 1600 gewijzigd hebben en men bovendien aanneemt, dat het in hoofdzaak de dialectsprekers waren, die hun woorden aan de negers overgaven, dan wacht men er zich wel voor te snel tot een bepaalde conclusie te komen;
   d. sommige etymologieën lijken zeer logisch, doch blijken twijfelachtig: bobo, tata; terwijl het vergelijken van homonymen tot dwaasheid kan leiden;
   e. zowel het Nederlands als het Spaans hebben koloniale woorden opgenomen en misschien weer doorgegeven. Men kan hier geen conclusie trekken zonder de tijd van opneming in de taal te kennen;
   f. de vraag is niet, uit welke taal een woord stamt, maar welke taal het in het Papiamentu gebracht heeft (biroshi);
   g. woordtelling is belangrijk maar men zal de frequentie van die woorden dienen na te gaan! (moderne woorden blijven uiteraard buiten beschouwing).

2. G e s c h i e d e n i s.

   Men kan dit taalkundige probleem niet behandelen zonder de politieke geschiedenis hierin te betrekken.
   a. de Nederlandse geschiedenis van de W.I.C.;
   b. de ontwikkeling van het Spaans en Portugees, de geschiedenis der scheepvaart en van de emigratie;
   c. de slavenjachten;
   d. de geschiedenis en bevolkingsgroepen van de Antillen.

3. T h e o r i e ë n.

   Er zijn drie theorieën omtrent het ontstaan van het Papiamentu. De basistaal hiervan zou zijn:
   a. het Portugees;
   b. het Spaans;
   c. het Galicisch.

   Verder is de mogelijkheid geopperd dat invloed heeft gehad: gehad:
   d. het Indiaans,

   terwijl Bourciez noemt:
   e. het Asturisch.

Conclusie

a. De phonetiek is grotendeels Afrikaans, hoewel toevallig hier en daar samengevallen met het Portugees. De spreektoon waarschijnlijk eveneens.

b. De grammatica is een, min of meer universele, minimum-grammatica, opgebouwd uit enig Afrikaans taalgevoel en resten van de Iberische spraakkunst, terwijl de woord-orde een enkele maal door het Nederlands is beïnvloed.

c. De woordenschat is grotendeels Iberisch-Nederlands, met slechts enige resten van Afrikaans of Indiaans. De allereerste woorden kunnen uit het Portugees of aan het Portugees verwant Spaans dialect stammen. Dit behoeft echter niet. De meeste hiervan zijn of gemeenschappelijk Portugees en Spaans of uitgesproken Spaans. Zelfs schijnbaar duidelijk Portugese woorden blijken evengoed uit het Spaans te kunnen stammen. Van een gedeelte der vocabulaire is de keus te beredeneren (termen op burgerlijk bestuur betrekking hebbend: Hollands, terwijl de katholieke godsdienst Spaans heeft gebracht). Soms blijken utiliteitsoverwegingen (het vermijden van homonymen) de keus bepaald te hebben. In vele gevallen zullen vroeger verscheidene woorden naast elkander gebruikt zijn. De meeste woorden van de grootste groep zullen op de duur de overhand hebben gekregen en deze groep sprak Spaans. Ongetwijfeld is er echter ook van alle andere bevolkingsgroepen wat blijven hangen.

d. Geen enkel verschijnsel staat in het Papiamentu op zichzelf.

BIBLIOGRAPHIE

Boekenogen: *De Zaanse volkstaal.* Edouard Bourciez: *Eléments de la linguistique Romane.* Uitg. C. Klincksieck, Paris 1923. Raphaël Bührs O.P.: Papiamento, in: *Amigoe di Curaçao* van 29.6.1945. W. J. A. Buttner: Hebben het Neger Engels en het Papiamento dezelfde oorsprong? in: *Beurs- en Nieuwsberichten* van 4.9.1950. De mening van de taalleraren over Papiamentoe, in: *De Knalpot* van 4.9.1950. *Geschiedenis der Missie van Curaçao,* door enkele Paters Dominicanen. D. C. Hesseling: *Het Neger-Hollands van de Deense Antillen.* Uitg. A. W. Sijthoff, Leiden 1905. J. P. B. Josselin de Jong: *Het Huidige Neger-Hollands.* Uitg. Kon. Akademie voor Wetenschappen, Amsterdam 1926. M. D. Latour O.P.: Wat is Papiamento? In: *Amigoe di Curaçao* van 24.3.1941; id. Onze Indianen: *Amigoe di Curaçao* van 10.12.1946; id., Curaçaose Legenden in: *De Nieuwe Tijd* van 17.1.1947; id. Nederland in de vijf werelddelen in: *Amigoe di Curaçao* van 11.12.1947; id., Piet Bakker over Curaçao, in: *Amigoe di Curaçao* van 13.12.1947. Charles G. Leland, *Pidgin-English Sing-Song.* Uitg. Kegan, Paul, Trench Trubner & Co., London 1918. Rodolfo Lenz: *El Papiamento.* Uitg. Establecimientos Gráficos Balcells & Co., Santiago de Chile 1928. Lou Lichtveld: Afrikaanse resten in de Creolentaal van Suriname, *De Gids,* 10e jrg.; id., Heterochtone talen, in: *Ons Koninkrijk in Amerika.* Uitg. W. v. d. Hoeven, 's-Gravenhage. v. M., Diccionario Papiamentu-Holandes p.a. G. P. Jansen, in *Amigoe di Curaçao* van 21.5.1946. Nic. van Meeteren, Papiamento en Portugees, in *Amigoe di Curaçao* van 14.4.1944; id., Oude inventarissen, in *Amigoe di Curaçao.* Meyer-Lübke: *Etymologisches Romanisches Wörterbuch.* Pedro Felipe Montau: *Diccionario etimologico de la lengua castellena.* S.G.M. Rozendaal: De Nederlandse Antillen, in: *De Westindiër* van 6.6.1952. Hugo Schuchardt: Kreolische Studien, in: *Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der Kais. Akademie der Wissenschaften zu Wien.* (1882—1891). R. D. Simons: *Het Neger-Engels, Spraakkunst en Taaleigen.* Uitg.: Gouvernement van Suriname, 1941. Leo Spitzer: *Hugo Schuchardt Brevier.* Uitg. Max Niemeyer, Halle 1922. L. C. Vrijman: *Slavenhalers en Slavenhandel* (Patria Serie). Uitg.: P. N. van Kampen en Zoon N.V., Amsterdam 1943. P. H. J. Uittenbogaard: Komen Papiamento en Srenang-tongo uit 't Portugees voort? In *De Morgenster* van 21.11.1950. Ik mag deze bibliografie niet besluiten zonder gewezen te hebben op een zeer verdienstelijk boekje, dat eerst in Juli 1953 is uitgekomen: A. J. Maduro: *Ensayo pa yega na un ortografia uniforme pa nos Papiamentu.*

Eilandgebied Aruba
Openbare Leeszaal & Bibliotheek

Biblioteca Nacional Aruba

This work is made available to the public courtesy of:
Biblioteca Nacional Aruba, Departamento Arubiana-Caribiana
(National Library of Aruba, National and Special Collections Department)

Original file location: https://archive.org/details/bibliotecanacionalaruba

For questions about this work, requests for use of (high-resolution) original master images, etc., please contact us at:

Biblioteca Nacional, Dept. Arubiana/Caribiana
Address Bachstraat 5, Oranjestad, Aruba
Phone +297 582-6924
Fax +297 583-8485
Email info@bibliotecanacional.aw
Web http://www.bibliotecanacional.aw/pages/arubiana-caribiana/
Facebook http://facebook.com/bnaarubiana
(Please include the unique identifier/URL/filename of the document when contacting us)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/
This is a human-readable summary of (and not a substitute for) the license.

You are free to:
Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material
The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.

Under the following terms:
Attribution — You must give **appropriate credit,**
[to **Biblioteca Nacional Aruba, linking to the original URL of this source document]**
provide a link to the license [https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/],
and indicate if changes were made.
You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.

No additional restrictions — You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

You do not have to comply with the license for elements of the material in the public domain or where your use is permitted by an applicable exception or limitation.

No warranties are given. The license may not give you all of the permissions necessary for your intended use. For example, other rights such as publicity, privacy, or moral rights may limit how you use the material.